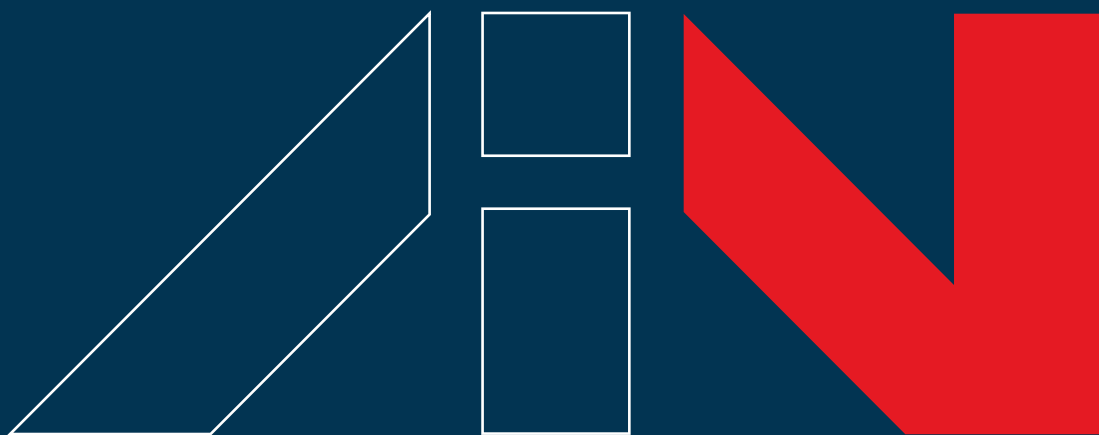

Jún 2020

Záverečná správa z 1. fázy projektu

MONITOROVANIE VEREJNEJ POLITIKY VZDELÁVANIA DOSPELÝCH NA SLOVENSKU

Projekt OP EVS

Tvoríme modernú politiku vzdelávania dospelých
č. 314011K061

Vydala Academia Istropolitana Nova

Svätý Jur 2020

ISBN 978-80-99976-00-0

Závěrečná správa z 1. fázy projektu je súčasťou série správ pripravených AINovou a expertmi partnerských organizácií zameraných na mapovanie, hodnotenie a prípravu návrhov a odporúčaní pre verejnú politiku vzdelávania dospelých na národnej a regionálnej úrovni.

Kolektív autorov:

K. Cigánová (AINova), M. Deneš (MŠVVŠ SR), G. Ebner (EAEA/BE), Ľ. Gáľová (ŠIOV), Š. Grajcár (ZKPRK), S. Chomová (AKOI), T. Jäger (ANDRAS/ EE); M. Jendeková (AINova), M. Krystoň (UMB B. Bystrica), M. Lukáč (PU Prešov), S. Lukáčová (PU Prešov), A. Sotošek (SIAE/SI), I. Studená (CSPV SAV), K. Šilhár (AIVD), Z. Štefániková (AINova)

Obsah

Zoznam použitých skratiek.....	5
Úvod	7
Prečo sme projekt pripravili	7
Terminológia	9
Postup získavania informácií	10
Pološtruktúrované rozhovory, dotazníky a čiastkové úlohy	10
Prieskum dokumentov	11
Prehľad situácie vo VD na základe dokumentov UNESCO, EU	11
Národné/ regionálne dokumenty viažuce sa k VD	14
Stručný prehľad slovenského systému vzdelávania dospelých.....	16
Vzdelávanie dospelých vo vybraných európskych krajinách.....	17
Estónsko	17
Slovinsko.....	18
Výstupy z príbuzných projektov	18
Témy	20
1. Téma: Štatistické zisťovanie účasti dospelých na vzdelávaní.....	22
2. Téma: Dostupnosť vzdelávania dospelých v regiónoch.	24
Vzdelávanie dospelých na úrovni VÚC	24
Vzdelávanie dospelých na úrovni miest	29
Vzdelávanie dospelých poskytované ZŠ a SŠ.....	32
Vzdelávanie dospelých poskytované VŠ.....	35
Vzdelávanie dospelých poskytované verejnými a súkromnými vzdelávacími inštitúciami.....	38
a MVO.....	38
Vzdelávanie dospelých poskytované zamestnávateľmi	39
Vzdelávanie dospelých sprostredkované ÚPSVaR	41
Vzdelávanie dospelých poskytované múzeami, knižnicami, osvetovými strediskami ai.	43
3. Téma: Vzdelávanie a informovanosť znevýhodnených skupín	46
Vzdelávanie znevýhodnených skupín.....	46
Vzdelávanie migrantov	48
Vzdelávanie dospelých Rómov	50
4. Téma: Kvalita vzdelávania dospelých a validácia	51
Validácia	51
Kvalita	53

5. Téma: Kariérové poradenstvo	55
Záver	58
Prílohy	58
Príloha 1 - Zhrnutie v AJ.....	58
Príloha 2 – Čiastkové úlohy	58
Š. Grajčár: Kariérové poradenstvo vo verejných službách zamestnanosti v kontexte	58
vzdelávania dospelých.....	58
S. Chomová: Správa o vzdelávanie dospelých, ktoré poskytuje NOC	58
J. Juriga: Analýza stavu ďalšieho vzdelávania poskytovaného zamestnávateľmi	58
J. Ondrušková: Porovnanie činnosti v oblasti vzdelávania dospelých v rokoch 2014 - 2018.....	58
M. Krystoň: Postavenie vysokých škôl v systéme vzdelávania dospelých	58
M. Lukáč: Vzdelávanie dospelých Rómov z marginalizovaných komunít. Vzdelávanie dospelých členov zraniteľných skupín a migrantov z pohľadu štátnej politiky a mimovládneho sektora	58
S. Lukáčová: Aktuálne druhošancové vzdelávanie	58
I. Studená: Účasť dospelých na vzdelávaní v SR	58
K. Šilhár: Kvalita a validácia predchádzajúceho učenia sa v podmienkach SR	58
Príloha 3 - Dotazníky.....	58

Zoznam použitých skratiek

AES	Prieskum vzdelávania dospelých (Adult Education Survey)
AIVD	Asociácia inštitúcií vzdelávania dospelých
AKOI	Asociácia kultúrno-osvetových inštitúcií
AOTP	Aktívne opatrenia trhu práce
ASUTV	Asociácia univerzít tretieho veku
CKO	Centrálny koordinačný orgán
COVP	Centrum odborného vzdelávania a prípravy
CPPPpP	Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie
CVTI	Centrum vedecko-technických informácií
CŽV	Celoživotné vzdelávanie
DALV	Výkaz o ďalšom vzdelávaní
DPŠ	Doplňujúce pedagogické štúdium
ĎV	Ďalšie vzdelávanie
EK	Európska komisia
EKR	Európsky kvalifikačný rámec
EPAS	Ambasádorská škola Európskeho parlamentu (European Parliament Ambassador School)
EQAVET	Európsky referenčný rámec zabezpečenia kvality (European Quality Assurance in Vocational Education)
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
ET	Vzdelávanie a odborná príprava (Education and Training)
EÚ	Európska únia
IPC	Informačno-poradenské centrum
LFS	Výberové zisťovanie pracovných síl (Labour Force Survey)
KOS	Krajské osvetové stredisko
MPC	Metodicko-pedagogické centrum
MŠVVŠ SR	Ministerstvo školstva vedy výskumu a športu SR
MVO	Mimovládna organizácia
MÚ	Mestský úrad
NRO	Najmenej rozvinutý okres
OECD	Organizácia pre európsku spoluprácu a rozvoj (Organisation for European Co-operation and Development)
OZ	Občianske združenie
PIAAC	Program medzinárodného hodnotenia kompetencií dospelých (Programme for the International Assessment of Adult Competencies)
PHSR	Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja
RRA	Regionálna rozvojová agentúra
RÚZ	Republiková únia zamestnávateľov
RVC	Regionálne vzdelávacie centrum
VD	Vzdelávanie dospelých
SAAVC	Slovenská akademická asociácia pre celoživotné vzdelávanie
SAS	Studia Academica Slovaca - Centrum pre slovenčinu ako cudzí jazyk
SŠ	Stredné školy
ŠIOV	Štátny inštitút odborného vzdelávania
UoZ	Uchádzač o zamestnanie
UNESCO	Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
VaV	Veda a výskum
VNFIL	Validácia výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa (Validation of

Non-formal and Informal Learning)

VPL	Validácia výsledkov predošlého učenia sa (Validation of Prior Learning)
VŠ	Vysoké školy
VÚC	Vyšší územný celok
ZŠ	Základné školy

Úvod

Prečo sme projekt pripravili

Občianske združenie Academia Istropolitana Nova/AINova sa už vyše 20 rokov venuje vzdelávaniu dospelých. Popri príprave a realizácii ročných vzdelávacích programov v minulosti ako napr. Ochrana architektonických pamiatok, Environmentálna politika, Európske štúdiá, Verejná politika, AINova v súčasnosti ponúka kratšie vzdelávacie programy/kurzy ako napr. vybrané témy z oblasti EÚ, špecializovaná anglická terminológia EÚ, Správa bytového fondu, Škola tradičných stavebných remesiel, Príprava a riadenie projektov a šíri informovanosť o spracovávaných témach. Popri obsahovej náplni vzdelávacích programov venuje veľkú pozornosť aj moderným formám a interaktívnym metódam vzdelávania dospelých. Tieto aspekty rozvíja predovšetkým vďaka zapojeniu do európskych projektov.

V roku 2017 Operačný program Efektívna verejná správa umožnil pracovníckam AINovy pokračovať v rozvíjanej problematike vzdelávania dospelých a zúročiť získané skúsenosti v projekte venovanom Tvorbe modernej politiky vzdelávania dospelých (akronym MOVED). Hlavný problém, ktorý projekt rieši pomocou komplexného prístupu na úrovni politiky vzdelávania dospelých, je nízka účasť dospelých populácie na vzdelávaní. V európskych štatistikách Slovensko vykazuje iba 4% účasť (2018) oproti 15%, ktorým by sme sa mali priblížiť v roku 2020. Prečo dosahujeme také nízke percento? Rozumie občan otázkam zisťovaným v prieskume? Rozoznáva formálne vzdelávanie od neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa? Aké ďalšie faktory ovplyvňujú nízku účasť dospelých na vzdelávaní po ukončení počiatočného vzdelávania? Odpovede na uvedené otázky majú napomôcť zisteniu príčin, prečo sa na Slovensku v dospelosti vzdeláva menej ľudí ako vo väčšine vyspelých európskych krajín. Cieľom nášho projektu je zmapovanie situácie vo vzdelávaní dospelých na regionálnej úrovni a prispieť tak k poznaniu možných príčin nízkej účasti dospelých.

Počas prípravy projektu sme identifikovali tieto možné príčiny:

- nezáujem dospelých ďalej sa vzdelávať (vzdelanie nie je hodnota)
- nedôvera v kvalitu vzdelávania
- slabá propagácia VD a jeho prínosov na národnej, regionálnej aj miestnej úrovni
- slabá informovanosť o možnostiach vzdelávania
- terminologická nejednotnosť (čo je vzdelávanie dospelých, celoživotné vzdelávanie, ďalšie vzdelávanie v SR a v EÚ)
- nedostatočná implementácia strategických dokumentov o VD do praxe
- absencia validácie VD, kvalita poskytovaného VD nie je garantovaná (napr. nejednotný systém akreditácie na jednotlivých ministerstvách)
- nedostatočné uznávanie osvedčení o VD zamestnávateľmi
- absencia finančného nástroja na podporu VD (na účasť aj poskytovanie)
- absentuje funkčný systém celoživotného kariérového poradenstva
- ...

Z prieskumu národných strategických dokumentov sa dá usudzovať, že odborné know-how v oblasti vzdelávania dospelých na Slovensku máme, avšak implementácia stratégií do praxe zlyháva. Problém vidíme v neefektívnej koordinácii vzdelávania dospelých na Slovensku, nedostatočnej podpore na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni, v nejasnosti rolí jednotlivých aktérov pri zabezpečovaní VD a chýbajúcej implementácii národných stratégií na regionálnej a lokálnej úrovni. To je tiež dôvod, prečo

sme sa zamerali na mapovanie vzdelávania dospelých v samosprávach - vo VÚC, v mestách a v menej rozvinutých okresoch. Získané informácie z mapovania porovnáme so situáciou v iných európskych krajinách, konkrétne v Slovinsku a Estónsku. Po vyhodnotení získaných informácií pripravíme návrhy možných riešení. Ambíciou projektu je ponúknuť vypracovaný návrh zodpovedným riadiacim pracovníkom na využitie pri tvorbe strategických dokumentov o vzdelávaní dospelých.

O spoluprácu na projekte sme požiadali 13 neformálnych multisektorových a regionálnych partnerov. Na národnej úrovni je to (1) Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR – Odbor celoživotného vzdelávania, (2) Štátny inštitút odborného vzdelávania/ŠIOV, (3) Asociácia inštitúcií vzdelávania dospelých/AIVD, (4) Asociácia kultúrno-osvetových inštitúcií/AKOI, (5) Združenie pre kariérové poradenstvo a rozvoj kariéry. V jednotlivých krajoch sme oslovili (6) Prešovskú univerzitu v Prešove – Fakultu humanitných a prírodných vied, Katedru andragogiky, (7) Univerzitu Mateja Bela v Banskej Bystrici - Pedagogickú fakultu, Katedru andragogiky, (8) Centrum ďalšieho vzdelávania pri Žilinskej univerzite, (9) Vysokú školu ekonómie a manažmentu verejnej správy, Inštitút ďalšieho vzdelávania so sídlom v Bratislave (10) Mesto Trebišov, (11) Krajské osvetové stredisko v Nitre, (12) Mesto Hlohovec, (13) Vzdelávaciu akadémiu J.A.Komenského v Trenčíne. Naša spolupráca spočíva v odbornej spolupráci expertov z rôznych inštitúcií zaoberajúcich sa vzdelávaním dospelých, v pokrytí celého územia Slovenska, vrátane príkladu najmenej rozvinutého okresu Trebišov a v možnosti ďalšieho využívania zistených skutočností po skončení projektu zapojenými partnermi v ich odbornej práci.

Na prvom pracovnom stretnutí partnerov v júni 2018 sme zadefinovali vzdelávacie oblasti, ktoré sme chceli zaradiť do mapovania v rámci tohto projektu. Vyradili sme také vzdelávanie dospelých, ktoré je dobre inštitucionálne zastrešené, napr. rezortné vzdelávanie, či vzdelávanie zdravotne postihnutých. Tiež vzdelávanie, o ktoré je pravidelne veľký záujem a má svojich tradičných odberateľov aj poskytovateľov, ako je napr. jazykové vzdelávanie, alebo vzdelávanie v autoškolách. Na horizontálnej úrovni sme sa venovali vzdelávaniu dospelých, ktoré poskytujú ZŠ, SŠ a VŠ, súkromné aj verejné vzdelávacie inštitúcie vrátane MVO, zamestnávateľa, ÚPSVAR a kultúrno-osvetové zariadenia. Na vertikálnej osi skúmame ekosystém VD, jeho rozhodujúce prvky, tvorcov podmienok poskytovania VD a implementáciu týchto podmienok v praxi na úrovni samospráv (VÚC a mestá).

Terminológia

Problém, ktorý môže spôsobovať deformácie aj pri štatistických zisťovaniach vzdelávania dospelých, resp. pri interpretácii ich výsledkov, je použitá terminológia. Pri štúdiu národných a európskych dokumentov o vzdelávaní dospelých, ako aj počas rozhovorov v regiónoch sme zistili rozdiely v používanej terminológii a jej vnímaní. Preto považujeme za dôležité zdefinovať pre potreby projektu termín „vzdelávanie dospelých“, aby sme mali istotu, že hovoríme o tom istom jave ako európske vzdelávacie politiky, ku ktorým sa Slovensko hlási.

Na Slovensku nemáme definované vzdelávanie dospelých, v legislatíve máme podchytenú iba časť vzdelávania dospelých, a to ďalšie vzdelávanie. V Zákone č. 568/2009 Z.z o celoživotnom vzdelávaní je definované ďalšie vzdelávanie nasledovne: „Ďalším vzdelávaním je vzdelávanie vo vzdelávacích inštitúciách ďalšieho vzdelávania (ďalej len „vzdelávacia inštitúcia“) nadväzujúce na školské vzdelávanie alebo iné vzdelávanie, ktoré nadväzuje na školské vzdelávanie. Ďalšie vzdelávanie umožňuje získať čiastočnú kvalifikáciu alebo úplnú kvalifikáciu alebo doplniť, obnoviť, rozšíriť alebo prehĺbiť si kvalifikáciu nadobudnutú v školskom vzdelávaní, alebo uspokojiť záujmy a získať spôsobilosť zapájať sa do života občianskej spoločnosti. Úspešným absolvovaním ďalšieho vzdelávania nemožno získať stupeň vzdelania.“¹

Ďalšie vzdelávanie je užší pojem ako vzdelávanie dospelých, nakoľko zahrňuje iba vzdelávanie, ktoré nadväzuje na školské vzdelávanie. Problémom termínu „ďalšie vzdelávanie“ je taktiež skutočnosť, že slovenská definícia nekorešponduje s vnímaním tohto pojmu v zahraničí (UK: further education / USA: continuing education – vzdelávanie nadväzujúce na sekundárne vzdelávanie, ktoré nie je terciárnym vzdelávaním / CEDEFOP: vzdelávanie alebo odborná príprava po počiatocnom vzdelávaní a odbornej príprave alebo po vstupe do pracovného života).

Termín, ktorý sa využíva na označenie nami skúmaného segmentu vzdelávania v zahraničí je „vzdelávanie dospelých“. Rada EÚ definuje vzdelávanie dospelých ako „všetky činnosti v rámci všeobecného i odborného formálneho a neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa, ktorým sa dospelí venujú po ukončení počiatocného vzdelania a odbornej prípravy“.² Čiže termín VD obsahuje vzdelávanie dospelých v rámci školského systému (formálne vzdelávanie ako napr. ZŠ, SŠ, VŠ), v rôznych organizovaných kurzoch či seminároch (neformálne vzdelávanie), ale dokonca aj vzdelávanie v každodennom živote, napríklad sledovaním televízie, pomocou internetu a pod. (informálne učenie sa).

Návrh odporúčaní UNESCO pre vzdelávanie dospelých berie do úvahy tri kľúčové oblasti vzdelávania dospelých: gramotnosť a základné zručnosti; ďalšie vzdelávanie a profesionálny rozvoj a vzdelávacie príležitosti k aktívnemu občianstvu³.

Vzdelávanie dospelých má mnoho podôb a zastáva významné postavenie v celej spoločnosti. Prebieha na rôznych miestach, na pracovisku, doma alebo v inštitúciách. Nepochybným významom tohto procesu je dosiahnutie osobnostného rozvoja, pracovných zručností a schopnosť riešenia komunitných problémov. Pre potreby projektu a v tomto texte budeme teda používať termín vzdelávanie dospelých v zmysle uvedenej definície Rady EÚ a termín „ďalšie vzdelávanie alebo celoživotné vzdelávanie“ iba v citáciách a názvoch.

¹ Zákon 568/2009 o celoživotnom vzdelávaní

² Uznesenie Rady o obnovenom európskom programe vzdelávania dospelých: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011G1220\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011G1220(01)&from=EN)

³ UNESCO: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002325/232596e.pdf>

Postup získavania informácií

Pološtruktúrované rozhovory, dotazníky a čiastkové úlohy

Cieľom projektu *Tvoríme modernú politiku vzdelávania dospelých* (akronym MOVED) je prispieť k tvorbe verejných politík vo vzdelávaní dospelých. Kľúčovou aktivitou bolo monitorovanie situácie vo VD na Slovensku a porovnanie zistení s informáciami z vybraných členských krajín EÚ. Pre porovnanie sme zvolili Slovinsko a Estónsko. Fáza monitorovania trvala od mája 2018 do februára 2019 (10 mesiacov). Monitorovanie verejných politík vzdelávania dospelých sa konalo na 3 úrovniach: (i) aktivity verejných inštitúcií, (ii) aktivity sociálnych a ekonomických partnerov a (iii) súkromných a mimovládnych organizácií.

Experti sa dohodli na vymedzení pôsobnosti projektu a na spôsobe spolupráce s neformálnymi partnermi na prvom pracovnom stretnutí organizovanom v júni 2018 vo Svätom Jure. Prvou úlohou v rámci implementácie projektu bolo vypracovanie dotazníkov a podkladov pre zber informácií. Podklady pre pološtruktúrovaný rozhovor boli posúdené a doplnené konzultantkou projektu I. Studenou z Prognostického ústavu SAV a pripomienkované expertmi zapojenými do projektu. Podklady boli použité pri rozhovoroch na odboroch strategického plánovania a odboroch školstva na všetkých vyšších územných celkoch a vo vybraných mestách: Trnava, Hlohovec, Liptovský Mikuláš, Zvolen, Prešov, Trebišov.

Ďalej boli vypracované dotazníky pre zisťovanie:

- stratégií o poskytovaní VD Centrami ďalšieho vzdelávania a UTV na univerzitách.
- informácií o VD na stredných školách
- informácií o vzdelávacích inštitúciách zo súkromného a verejného sektora, MVO a múzeí.

Viacere témy formou čiastkových úloh spracovali členovia pracovného tímu a experti neformálnych partnerov so zohľadnením ich odborného zamerania.⁴

Dotazníky aj podklady pre pološtruktúrovaný rozhovor sledovali jednotnú štruktúru.⁵ V časti o stratégiách a plánovaní aktivít sme zisťovali, či a ako sa poskytovanie VD nachádza v strategických dokumentoch respondentov, premyslenosť vzdelávania, aké ciele sledujú, o aké dokumenty sa opierajú, kto tvorí/schvaľuje stratégie. V ďalšej časti sme zisťovali, či a aké impulzy z externého prostredia respondenti prijímajú napr. cez účasť v zoskupeniach/asociáciách/komorách a pod.; spoluprácu na projektoch alebo s inými poskytovateľmi vzdelávania dospelých. Kde to bolo relevantné, zaujímal nás aj postup zabezpečenia kvality - ako postupujú pri príprave kurzov, analýza potrieb vzdelávania cieľovej skupiny, použité vzdelávacie metódy, kvalita kurzu, akreditácia, certifikát. Takisto sme hľadali príklady dobrej praxe v poskytovaní vzdelávania dospelých.

⁴ Čiastkové úlohy sú obsiahnuté v Prílohe 2. Záverečnej správy k 1. fáze projektu.

⁵ Podklady pre rozhovory a dotazníky sú uvedené v Prílohe 3. Záverečnej správy k 1. fáze projektu

Tabuľka poskytuje informáciu o počte vykonaných rozhovorov a vyhodnotených dotazníkoch.

Inštitúcia/dotazník	Počet oslovených	Počet odpovedí
Samosprávne kraje	8	8
Mestské úrady	6	6
Najmenej rozvinuté okresy (Centrá podpory regionálneho rozvoja)	12	3
Centrá ďalšieho vzdelávania na univerzitách	20	6
Univerzity tretieho veku	17	14
Stredné odborné školy	96	14
Poskytovatelia VD (spolu súkromní, verejní, MVO)	127	24
Múzeá	Zväz múzeí na Slovensku	21
Knižnice	Slov. asociácia knižníc	1
Cirkvi	centrálne	0
Regionálne osvetové strediská	KOS v NSK	1
Počet spracovaných odpovedí		98

Prieskum dokumentov

Prehľad situácie vo VD na základe dokumentov UNESCO, EU

UNESCO

Vzdelávaniu dospelých sa na svetovej úrovni venuje UNESCO - Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru. UNESCO je medzinárodná organizácia, ktorej hlavnou úlohou je rozvíjať medzinárodnú spoluprácu a porozumenie v oblasti výchovy a vzdelávania, spoločenských a prírodných vied, životného prostredia, kultúry, informácií, komunikácie, informatiky a tiež presadzovať úctu k ľudským právam a právnemu poriadku, a tým prispievať k upevňovaniu mieru vo svete.

UNESCO vníma vzdelávanie dospelých ako dôležitý nástroj pri "riešení naliehavých hospodárskych, sociálnych a environmentálnych výziev". UNESCO zároveň konštatuje, že veľa dospelých stále nemá primerané vzdelávacie príležitosti. Podpora silnejších politík a postupov vo vzdelávaní dospelých v členských štátoch UNESCO je kľúčovým poslaním Inštitútu UNESCO pre celoživotné vzdelávanie (UIL). UNESCO definícia učenia sa a vzdelávania dospelých rozlišuje tri kľúčové oblasti zručností a vzdelávania:

(a) vybaviť dospelých gramotnosťou a základnými zručnosťami; (b) poskytovať nepretržitú odbornú prípravu a odborný rozvoj a (c) podporovať aktívne občianstvo prostredníctvom toho, čo je všeobecne známe ako komunitné, všeobecné alebo liberálne vzdelávanie.

Základným cieľom Inštitútu UNESCO pre celoživotné vzdelávanie (UIL) je zlepšenie údajov o vzdelávaní dospelých. UIL vykonáva pravidelné monitorovacie prieskumy a výsledky zverejňuje vo svojej Globálnej správe o učení sa a vzdelávaní dospelých (The Global Report on Adult Learning and Education, [GRALE](#)). GRALE monitoruje, či členské štáty UNESCO zavádzajú svoje medzinárodné záväzky vo vzdelávaní dospelých do praxe. Správy kombinujú údaje z prieskumov, analýzy politik a prípadové štúdie s cieľom poskytnúť tvorcom politiky a odborníkom správne odporúčania a príklady osvedčených postupov. Predstavujú silný dôkaz o tom, ako môže VD pomôcť krajinám riešiť súčasné a budúce výzvy vrátane cieľov trvalo udržateľného rozvoja. GRALE 4 (2019)⁶ sa zameriava na účasť na vzdelávaní dospelých, nástroje na meranie kvality a súvisiace ukazovatele.

Jedným z hlavných politických rámcov UNESCO pre vzdelávanie dospelých je odporúčanie RALE (The UNESCO Recommendation on Adult Learning and Education), ktoré prijala Generálna konferencia UNESCO v roku 2015. Ako politický rámec RALE odráža globálne trendy, ciele trvalo udržateľného rozvoja (SDG), rámec činností Belém, akčný rámec pre vzdelávanie 2030 atď.

Osobitnú pozornosť venuje UNESCO problematike učiacich sa miest "Learning Cities"⁷. Učiace sa mesto podporuje celoživotné vzdelávanie pre všetkých. UNESCO definuje učiace sa mesto ako mesto, ktoré:

- účinne mobilizuje svoje zdroje v každom sektore na podporu inkluzívneho vzdelávania od základného až po vysokoškolské vzdelávanie;
- oživuje (revitalizuje) učenie sa v rodinách a komunitách;
- uľahčuje učenie sa pre prácu a na pracovisku;
- rozširuje využívanie moderných vzdelávacích technológií;
- zvyšuje kvalitu a excelentnosť vo vzdelávaní; a
- podporuje kultúru učenia sa počas celého života.

Mesto tak umožňuje posilnenie postavenia jednotlivca a jeho sociálne začlenenie, hospodársky rozvoj a kultúrnu prosperitu a trvalo udržateľný rozvoj.

Európska únia

Európska komisia vníma vzdelávanie dospelých ako všeobecné, ale aj odborné vzdelávacie aktivity, či už formálne, neformálne a informálne, uskutočňované dospelými po opustení počiatočného vzdelávania (napr. stredná alebo vysoká škola). Vzdelávanie dospelých sa môže uskutočniť za účelom získania práce, pre osobný rast, získanie životných zručností (napr. ako vyplniť daňový formulár, identifikovať falošné správy alebo pochopiť, prečo je dôležité zúčastniť sa vo voľbách), či kombinácia týchto dôvodov.

⁶ 4th Global Report on Adult Learning and Education: Leave No One Behind: Participation, Equity and Inclusion, UNESCO, Dec. 2019 <https://reliefweb.int/report/world/4th-global-report-adult-learning-and-education-leave-no-one-behind-participation-equity>

⁷ <https://uil.unesco.org/lifelong-learning/learning-cities>

Jednotlivé členské štáty sú plne zodpovedné za obsah výučby a organizáciu vzdelávacích systémov, úlohou EÚ je podporovať spoluprácu medzi členskými štátmi a v prípade potreby podporovať a dopĺňať ich činnosti.

Na úrovni EÚ sa téma vzdelávania dospelých dá sledovať cez dva zdroje v rámci Európskej komisie – Generálne riaditeľstvo pre vzdelávanie a odbornú prípravu, ako aj Generálne riaditeľstvo pre zamestnanosť, sociálne veci a inklúziu. Z prvého zdroja vychádzajú dokumenty ako

- Stratégia Vzdelávanie a príprava ET 2020 a Priority 2016-2020 a ich sledovanie cez ET Monitor
- Obnovený európsky program vzdelávania dospelých (Uznesenie Rady 2011/C 372/01) a Akčný plán 2015-2020
- Ďalšie iniciatívy – napr Európsky vzdelávací priestor.

GR pre zamestnanosť prijalo tieto dokumenty:

- Program nových zručností pre Európu / New Skills Agenda (2016), ktorý obsahuje 10 krokov, pomocou ktorých EK plánuje zabezpečiť vhodné vzdelávanie, skladbu zručnosti a podporu všetkým občanom EÚ vedúcich k lepšej zamestnateľnosti:
- Cesty zvyšovania úrovne zručností: nové príležitosti pre dospelých
- Odporúčanie Rady o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie
- Europass
- Koalícia pre digitálne zručnosti a povolania
- Európsky kvalifikačný rámec
- Odborné vzdelávanie a príprava
- Koncepcia sektorovej spolupráce v oblasti zručností
- Zostavovanie profilu zručností pre príslušníkov z tretích krajín
- Sledovanie uplatnenia absolventov
- Získavanie informácií a poznatkov o zručnostiach

Podporu VD všeobecne obsahuje predovšetkým dokument **Európsky program vzdelávania dospelých (EAAL)**, ktorý Rada prijala v roku 2011, je referenčným textom EÚ k politike vzdelávania dospelých. Jeho kľúčovým posolstvom je, že vzdelávanie dospelých v rôznych formách - formálne, neformálne a informálne – “je prostriedkom na zvýšenie kvalifikácie alebo rekvalifikáciu tých, ktorých zasiahla nezamestnanosť, reštrukturalizácia a zmeny v kariére a zároveň významne prispieva k sociálnemu začleneniu, aktívnemu občianstvu a osobnému rozvoju”.

Jadrom programu je zvýšenie účasti a umožnenie všetkým dospelým rozvíjať a obnovovať svoje zručnosti a schopnosti počas celého života. Priority EAAL sa pravidelne obnovujú; priority na roky 2015 - 2020 sú:

- zlepšenie riadenia prostredníctvom lepšej koordinácie medzi politickými oblasťami, väčšej účinnosti a významu pre potreby spoločnosti;
- výrazné zvýšenie ponuky a prevzatie vysokokvalitných služieb, najmä v oblasti čitateľskej, matematickej gramotnosti a digitálnych zručností; účinné informačné, poradenské a motivačné stratégie na oslovenie a pomoc dospelým študentom;

- flexibilnejšie príležitosti pre dospelých učiť sa a zlepšovať prístup prostredníctvom ďalšieho vzdelávania na pracovisku, využívania IKT a programov druhej šance, ktoré vedú k uznávanej kvalifikácii;
- zlepšenie kvality prostredníctvom monitorovania vplyvu politik a zlepšovania vzdelávania lektorov pôsobiacich v oblasti vzdelávania dospelých.

Rada EÚ v Programe EAAL uznáva, že je potrebné, aby si všetci dospelí pravidelne posilňovali osobné a profesionálne zručnosti a schopnosti a konštatuje, že vzdelávanie dospelých je najslabší článok vo vnútroštátnych systémoch celoživotného vzdelávania. Účasť dospelých na vzdelávaní je aj naďalej nízka.

V záujme uľahčenia spolupráce medzi európskymi krajinami a Komisiou pri vykonávaní EAAL má každá zúčastnená krajina národného koordinátora. Jednotliví národní koordinátori stanovujú pracovný program, v ktorom sa určujú konkrétne opatrenia, ktoré prijme ich organizácia s cieľom vykonávať EAAL v ich krajine. Na Slovensku je Národným koordinátorom pre implementáciu Európskeho programu vzdelávania dospelých Štátny inštitút odborného vzdelávania (ŠIOV).

Do podporného rámca EÚ v tejto oblasti patrí aj dávnejšie prijaté Odporúčanie Rady z 20. decembra 2012 o potvrdzovaní neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa. Podľa neho mali členské štáty štáty do konca roka 2018 prijať vnútroštátne opatrenia na zavedenie systému na potvrdzovanie či validovanie výsledkov neformálneho a informálneho učenia sa.

OECD v hodnotení situácie vo VD na Slovensku uvádza, že „Na zlepšenie kvality a relevantnosti zručností, ktoré sa rozvíjajú prostredníctvom systému vzdelávania a odbornej prípravy, je potrebné sústredené úsilie od raného detstva cez celé školské vzdelávanie, odbornú prípravu a vysokoškolské vzdelávanie, až po vzdelávanie dospelých.“⁸

Tiež uvádza, že na Slovensku je vysoký aj podiel dospelých (22%), ktorí nemajú žiadnu skúsenosť s prácou s počítačom. Mnohí z týchto dospelých s nízkymi zručnosťami budú súčasťou pracovnej sily počas nasledujúcich desaťročí a budú mať ťažkosti splniť meniace sa nároky v oblasti zručností. Slovenská republika patrí medzi tie krajiny OECD, ktoré majú najnižšiu mieru účasti v ďalšom vzdelávaní a odbornej príprave dospelých. Ďalším problémom je, že podiel vysokokvalifikovaných dospelých v ďalšom vzdelávaní je päťnásobný v porovnaní s nízkokvalifikovanými, čo predstavuje najväčší rozdiel spomedzi krajín v rámci výskumu PIAAC. Jednoznačne tu existuje potreba zvýšiť úsilie a podporiť učenie sa v pracovnom prostredí, posilniť základné a digitálne zručnosti a zároveň prijať opatrenia na podporu vzdelávania dospelých.

Národné/ regionálne dokumenty viažuce sa k VD

Vzdelávanie dospelých v SR rámujú tieto základné dokumenty: Zákon o celoživotnom vzdelávaní z roku 2009 a Stratégia celoživotného vzdelávania (2007, aktualizácia v 2011) s Akčným plánom z roku 2011⁹. Dokumenty sú v súlade so strategickými dokumentmi na úrovni Európskej únie. Predpokladaný pracovný cyklus vyhodnotenia plnenia a aktualizácie akčného plánu sa neuviedol naplno do praxe. V roku 2018 bol schválený Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania (NPRVV)¹⁰, ktorý sa v textovej časti vzdelávaniu

⁸ OECD, Slovak Republic Policy Brief, jún 2017 <http://www.oecd.org/slovakrepublic> Vzdelanie a zručnosti : POSILNENIE SYSTÉMU VZDELÁVANIA A ZÍSKAVANIA ZRUČNOSTÍ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

⁹ <https://www.minedu.sk/9772-sk/dokumenty-a-predpisy/>

¹⁰ <https://www.minedu.sk/17786-sk/narodny-program-rozvoja-vychovy-a-vzdelavania/>

dospelých venuje len veľmi všeobecne, bez konkrétnych návrhov riešení.¹¹

Vzdelávaniu dospelých sa NPRVV venuje v bode 3.3.2 Prieťahové priority, ktoré opisuje ako „zamerané na riešenie významných a aktuálnych spoločenských a ekonomických problémov“:

1. Integrácia a inklúzia marginalizovaných rómskych komunít a študentov zo sociálne znevýhodneného prostredia - je opísaná ako konštatovanie situácie bez uvedených návrhov riešenia;
2. Prepojenie systému výchovy a vzdelávania s potrebami ekonomiky a trhu práce – predpokladá novelu zákona 568/2009, posilnenie systému neformálneho vzdelávania, uznávanie kvalifikácie získanej praxou, zavedenie atestačného mechanizmu, zavedenie systému kontroly kvality (NP Systém overovania kvality, ŠIOV), modularizácia kompetencií učebných odborov s prepojením na EKR a posilnenie kariérového poradenstva;
3. Rozvoj systému neformálneho vzdelávania – vychádza z konštatovania, že veľká časť VD je zabezpečovaná priamo učením sa na pracovisku (on-the-job training); NPRVV je zameraný na podporu štruktúrovaných foriem VD a rozvoj systému uznávania a overovania kvalifikácií.¹²

Aktuálne témy v oblasti vzdelávania dospelých možno hľadať v strategických dokumentoch vlády SR – Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2016-2020¹³, Národný program reforiem z jednotlivých rokov¹⁴ a programové dokumenty EŠIF, najmä OP Ľudské zdroje, ako aj dokumenty týkajúce sa podpory najmenej rozvinutých okresov Slovenska¹⁵. Zväčša sa však orientujú na riešenie potrieb trhu práce, nie na všetky aspekty vzdelávania dospelých.

Už niekoľko rokov je avizovaná príprava a prijatie nového zákona o ďalšom vzdelávaní a uznávaní výsledkov ďalšieho vzdelávania, ktorý by nastavil flexibilný systém uznávania výsledkov neformálneho vzdelávania a učenia sa, uznávania kvalifikácií a vytvárania priestoru pre získavanie nových zručností. Ministerstvo školstva pripravuje tiež nový strategický dokument venovaný celoživotnému vzdelávaniu. Stratégia nadviaže na Národnú stratégiu zručností pre Slovensko, ktorú v súčasnosti vytvárajú experti OECD¹⁶.

Problematiku vzdelávania dospelých nájdeme aj v ďalších strategických a legislatívnych dokumentoch, ktoré boli prijaté v rámci sektorov a uvádzajú sa v ďalšom texte. Ide o problematiku aktívneho starnutia, kultúru, kultúrno-osvetovú činnosť, mládež, rómske komunity, regionálny rozvoj, inteligentný priemysel atď.

Existujúce strategické dokumenty obsahujúce informácie o vzdelávaní dospelých v regiónoch sú uvedené v Tíme 2 venovanej dostupnosti vzdelávania dospelých v regiónoch.

¹¹ Konkrétne návrhy sa nachádzajú v Prílohe NPRVV - Implementačný plán NPRVV <https://www.minedu.sk/17786-sk/narodny-program-rozvoja-vychovy-a-vzdelavania/>. Časť venovaná ďalšiemu vzdelávaniu obsahuje opatrenia v oblasti Systému kvalifikácií, Hodnotenia zručností (PIAAC) a Financovania.

¹² NPRVV, str. 38-42, <https://www.minedu.sk/data/att/13285.pdf>

¹³ <https://www.vlada.gov.sk/data/files/7179.pdf>

¹⁴ <https://www.finance.gov.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/strategicke-materialy/narodny-program-reforier/narodny-program-reforier.html>

¹⁵ Podľa zákona č. 336/2015 Z.z. z 11. novembra 2015 o podpore najmenej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

¹⁶ <https://www.minedu.sk/v-bratislave-sa-diskutovalo-s-odbornikmi-z-oecd-o-strategii-zrucnosti/>

Stručný prehľad slovenského systému vzdelávania dospelých

Hlavnými aktérmi vzdelávania dospelých na národnej úrovni sú:

- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, ktoré pripravuje hlavné strategické a legislatívne dokumenty pre oblasť VD. MŠVVaŠ SR tiež udeľuje akreditácie vzdelávacím programom na základe splnenia podmienok ustanoveným zákonom č. 568/2009 Z.z. o celoživotnom vzdelávaní. Informácie o podmienkach akreditácie, akreditovaných programoch a poskytovateľoch obsahuje Informačný systém ďalšieho vzdelávania (isdv.iedu.sk).
- Štátny inštitút odborného vzdelávania plní niekoľko funkcií aj v oblasti VD – je národným kontaktným bodom pre Program vzdelávania dospelých EÚ, pre platformu EPAL, ako aj európsky kvalifikačný rámec.
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR je medzi iným zodpovedné za politiku zamestnanosti a za aktívne opatrenia na trhu práce, medzi ktoré patrí aj vzdelávanie (dospelých) uchádzačov o prácu.
- Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ktoré zabezpečuje medzi iným aj výkon politiky zamestnanosti cez 46 úradov rozmiestnených po celej krajine. Do vzdelávania dospelých významne zasahuje prostredníctvom národných projektov, ktoré sa zameriavajú na vzdelávanie dospelých (REPAS, KOMPAS).

V systéme VD udeľujú akreditácie aj ďalšie ministerstvá, ktoré poskytujú ďalšie vzdelávanie pre pracovníkov vo svojom rezorte ako napr. Ministerstvo zdravotníctva SR alebo Ministerstvo vnútra SR pre pracovníkov v štátnej správe.

Vzdelávanie dospelých môže byť formálne, neformálne, resp informálne. Dospelí si môžu doplniť, rozšíriť a prehĺbiť získané vzdelanie, rekvalifikovať sa alebo uspokojiť svoje záujmy.

Vzdelávanie dospelých môžu poskytovať školy, vzdelávacie inštitúcie (súkromné, mimovládne, fyzické osoby). Vzdelávanie prebieha aj na pracoviskách. Dospelí, ktorí neukončili povinnú školskú dochádzku sa môžu zapojiť do druhošancového vzdelávania, ktoré poskytujú najmä stredné školy. Záujmové vzdelávanie poskytujú najmä kultúrne a vzdelávacie inštitúcie, ako sú osvetové centrá/strediská, múzeá, galérie, knižnice, univerzity tretieho veku.

Dospelí môžu získať odbornú kvalifikáciu uznanú na národnej úrovni po absolvovaní akreditovaných vzdelávacích programov alebo na základe praktických skúseností po preskúšaní oprávnenou inštitúciou. Certifikát potvrdzuje získanie relevantných kompetencií, nie však vyšší stupeň vzdelania. Všetky akreditované programy sú zaregistrované v Informačnom systéme ďalšieho vzdelávania (ISDV), ktorý je voľne prístupný pre verejnosť.

Kompetencie, ktoré sú vyžadované pre získanie odbornej kvalifikácie neformálnym vzdelávaním sú špecifikované v Národnom kvalifikačnom rámci (NKR), ktorý je prepojený s Európskym kvalifikačným rámcom (EQF, European Qualification Framework). Momentálne je k dispozícii 30 vypracovaných kvalifikácií, ktoré sú zverejnené na ISDV.

Vzdelávanie dospelých vo vybraných európskych krajinách

Estónsko

V Estónsku sa koncept vzdelávania dospelých vo všeobecnosti neviaže na vek učiaceho sa. Podľa estónskej legislatívy je dospelý učiaci sa ten, ktorého primárne aktivity sú iné ako štúdium, napr. je pracujúci, alebo sa stará o dieťa a zároveň sa vzdeláva.

Vzdelávanie dospelých znamená organizované učenie vykonávané s cieľom získať, aktualizovať, alebo rozvíjať vedomosti, zručnosti a skúsenosti. Učenie sa môže vykonávať v akomkoľvek období života s použitím rôznych metód. VD môže tiež nahradiť, alebo pokračovať v pôvodnom vzdelávaní, vyžadovanom na ZŠ, SŠ alebo VŠ. VD je rozdelené na formálne vzdelávanie a ďalšie vzdelávanie.

Vzdelávanie dospelých riadi Zákon o vzdelávaní dospelých, ktorý stanovuje podmienky pre získanie oprávnenia na organizovanie vzdelávania dospelých a požiadavky na aktivity pre inštitúcie poskytujúce vzdelávanie dospelých. Zákon riadi primárne aktivity tých inštitúcií, ktoré organizujú vzdelávanie dospelých financované zo štátneho rozpočtu, rozpočtu miestnej samosprávy, alebo z EŠIF a školenia, na ktoré sa vzťahujú dodatočné požiadavky uvedené v legislatíve. Zákon o VD tiež zavádza právo na študijné voľno. Študijné voľno môže byť udelené na účasť vo formálnom aj neformálnom vzdelávaní.

Od roku 2014 sa Estónska stratégia pre celoživotné vzdelávanie do 2020 (ELLS)¹⁷, schválená vládou, stala referenčným dokumentom pre plánovanie v oblasti VD. Na základe tejto stratégie sa uskutočňujú všetky dôležité zmeny vo VD a rozhodnutia o alokáciách zdrojov na VD zo štátneho rozpočtu (ELLS, str.2)

Politické priority vo VD na roky 2014–2020 zahŕňajú:

- Zlepšiť prístup ku vzdelávacím možnostiam pre dospelých s nízkou kvalifikáciou a s nízkou schopnosťou konkurovať iným na trhu práce, a posilniť záujem cieľovej skupiny na návrat k vzdelávaniu.
- Modernizáciu legislatívy regulujúcej neformálne školenia a nastavenie takých požiadaviek, ktoré budú prispievať k poskytovaniu kvalitných školení.
- Rozvoj a uplatnenie štruktúr a systémov, ktoré určia potreby školenia moderným a vhodným spôsobom.

Témy najčastejšie sa viažuce na VD v Estónsku sa týkajú konkrétneho zamestnania, sú zamerané na preškolenie, podnikateľské aktivity, sociálne zručnosti, estónsky jazyk pre cudzincov, cudzie jazyky a IKT školenia.

Poskytovateľmi VD sú školy poskytujúce formálne aj odborné vzdelávanie: školy druhej šance na úrovni ISCED2 (cca 40); odborné školy (cca 45); stredné školy/gymnázia (cca 23) a univerzity (6 verejných a 4 súkromné univerzity).

V Estónsku pracujú dve strešné združenia na národnej úrovni. Estónske združenie lektorov vo vzdelávaní dospelých - ANDRAS spája predstaviteľov rôznych poskytovateľov VD v Estónsku (má 40 členov a 3

¹⁷ Estonia Lifelong Learning Strategy, https://www.hm.ee/sites/default/files/estonian_lifelong_strategy.pdf

čestných členov), reprezentuje estónske VD v Európe a vo svete a je zamerané na zvyšovanie kompetencií lektorov VD. Estónska asociácia neformálneho VD (ENAEA) je mimovládna národná strešná organizácia neformálneho vzdelávania, ktorá zastrešuje MVO zamerané na poskytovanie VD.¹⁸

Slovinsko

Zákon o vzdelávaní dospelých v Slovinsku¹⁹ reguluje neformálne vzdelávanie a učenie sa ľudí, ktorí ukončili vzdelanie a nemajú štatút žiaka/študenta. Zákon stanovuje tvorbu dlhodobého strategického plánu, na základe ktorého je VD organizované. Súčasný strategický plán VD bol prijatý Parlamentom v roku 2013 a je platný do 2020. Víziou, ktorú plán naplňuje, je vytvoriť rovnaké podmienky pre prístup ku kvalitnému vzdelávaniu pre každého občana po celý život.

VD na národnej úrovni riadi Ministerstvo školstva, vedy a športu. Rozhodovacie procesy ministerstva v oblasti VD sa opierajú o expertízu Rady pre VD Slovinska. Ministerstvo administruje systém uznávania neformálneho vzdelávania a národný systém pre uznávanie odborného vzdelávania.

Ministerstvo kultúry zodpovedá za neformálne vzdelávanie, ktoré poskytujú mnohé kultúrne organizácie v Slovinsku. Venujú sa najmä podpore gramotnosti, slovinskému jazyku a digitálnym zručnostiam.

Slovinský inštitút pre VD (SIAE, Slovenian Institute for Adult Education) je zriadený štátom a slúži ako národná inštitúcia pre výskum a rozvoj vzdelávania; kvalitu a vzdelávanie; dohľad a validáciu; propagáciu a organizovanie informačných podujatí v oblasti VD. Inštitút každoročne publikuje katalóg s ponukami formálneho a neformálneho vzdelávania pre dospelých. Katalóg obsahuje informácie o programoch, ktoré sú k dispozícii a o poskytovateľoch vzdelávacích programov.

Sieť poskytovateľov VD sa skladá z inštitúcií vzdelávania dospelých, ktoré ponúkajú VD ako dodatkové aktivity na rôznych typoch škôl. Napríklad poskytujú VD na všetkých úrovniach základných a stredných škôl, ale aj na tzv. ľudových akadémiách, na UTV, vo vzdelávacích centrách súkromných spoločností, ktorých hlavnou činnosťou nie je vzdelávanie, v súkromných vzdelávacích inštitúciách a mimovládnych organizáciách, knižniciach, múzeách, galériách, obchodných komorách, autoškolách a inde. Inštitúcie VD podporené z verejných zdrojov musia byť registrované na ministerstve školstva. Od 2015 je registrovaných 181 poskytovateľov, 35 ľudových akadémií a 40 UTV rozmiestnených po celej krajine.

Kvalita poskytovaného vzdelávania je zabezpečená samohodnotením inštitúcií, externým hodnotením vzdelávacích programov a inštitúcií a je ukotvená v zákone. Inštitúcie musia každoročne podať autoevaluačnú správu na riadiaci orgán. Od roku 2010 je za kvalitu vzdelávania zodpovedná Národná agentúra pre zabezpečenie kvality vo vzdelávaní VŠ (National Agency for High Quality Assurance in Higher Education).

Výstupy z príbuzných projektov

Nasledujúce projekty sme identifikovali pri príprave projektovej žiadosti a v procese implementácie ako komplementárne z hľadiska riešenej témy – politika vzdelávania dospelých a jej regionálny rozmer.

¹⁸ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-types-provision-23_en

¹⁹ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-types-provision-74_en

DIMA - Súbor nástrojov pre prípravu, implementáciu a monitorovanie stratégií vzdelávania dospelých (A Toolkit for Developing, Implementing and Monitoring Adult Education Strategies)²⁰.

Ide o projekt podporený programom Erasmus+, ktorého cieľom je vytvorenie praktického nástroja pre prípravu a monitorovanie stratégií pre vzdelávanie dospelých. Slovenským partnerom v projekte bol Národný ústav celoživotného vzdelávania. Medzi výstupy tohto projektu patrí: i) zmapovanie súčasného stavu lokálnych a národných stratégií, politík a postupov v oblasti vzdelávania dospelých a ich efektivity vo vybraných krajinách, ii) analýza potrieb. Samotný nástroj je vlastne súbor modulov, ktorý môže pomôcť tvorcom politík na najvyššej úrovni, miestnych/regionálnych manažérov ďalšieho vzdelávania a praktikov vo vzdelávaní dospelých pri zaangažovaní sa v tvorbe politík vzdelávania dospelých. Moduly obsahujú tieto témy: Čo je politika (vo vzdelávaní dospelých), Analýza potrieb, Stakeholderi a konzultačný proces, Tvorba politík ako proces, Tvorba stratégie, Implementácia stratégie, Monitorovanie a hodnotenie, Obnovenie politiky, Príklady politík a stratégií.

ENLIVEN - Podpora celoživotného vzdelávania pre inkluzívnu a pulzujúcu Európu (Encouraging Lifelong Learning for an Inclusive and Vibrant Europe)²¹.

Ide o výskumný projekt podporený v rámci programu Horizon 2020 (okt. 2016 – sept. 2019), ktorý v SR implementuje Prognostický ústav SAV – Centrum spoločenských a psychologických vied. Medzi ciele projektu patria: i) Zmapovať a kriticky vyhodnotiť kľúčové časti programov pre podporu prístupu a účasti na vzdelávaní dospelých v rámci vylúčených a ohrozených skupín realizovaných na európskej (EÚ), národnej a regionálnej úrovni; ii) Vyhodnotiť vplyv „systémových charakteristík“ (primárneho vzdelávania a vzdelávania dospelých, trhu práce, hospodárstva a sociálnej ochrany) na celkovú mieru účasti a na distribúciu účasti na vzdelávaní dospelých; iii) Vyhodnotiť úlohu celoživotného vzdelávania pri rozvoji produktívnej, efektívnej a konkurencieschopnej ekonomiky skúmaním toho, aký potenciál učenia a aká inovačná kapacita existujú na pracoviskách, aké organizačné modely podporujú inovačné schopnosti a inovačne zamerané učenie, a aké efektívne sú vzdelávacie aktivity; iv) Identifikovať a mapovať povahu a dostupnosť dát o celoživotnom vzdelávaní ako aj učení sa dospelých; v) Navrhnuť a implementovať inteligentný systém pre podporu rozhodovania, a testovať ako by sa tento systém mohol adaptovať na nové znalosti a poučiť sa z informácií vytvorených týmto systémom.

Analýza determinantov tvorby koncepcie regionálneho vzdelávania dospelých

Ide o projekt VEGA, číslo 1/0355/2016 (2016-2018), implementovaný Vysou školou ekonomiky a manžmentu verejnej správy. Cieľom je pozrieť sa na vybrané aspekty vzdelávania dospelých v regionálnom kontexte.²²

BLUESS - Podpora rozvoja základných zručností na Slovensku (Blueprints for Basic Skills Development in

²⁰ <https://dima-project.eu/index.php/en/>

²¹ <https://h2020enliven.org/>

²² Výstupom projektu je publikácia Analýza determinantov tvorby koncepcie regionálneho vzdelávania dospelých. Zborník vedeckých štúdií. Editorky: Viera Pruskáková, Silvia Matúšová. Vydala VŠEMVS v Bratislave 2018, 324 strán. ISBN: 978-80-89654-40-6.

Slovakia)²³

Ide o projekt podporený v rámci programu EaSI (Support for the deployment of skills assessment in the implementation of Upskilling Pathways, VP/2018/008/0008, 2019-2020), ktorý na Slovensku implementuje konzorcium partnerov – ŠIOV, AIVD, ZPKRRK, UPSVaR, EAEA a AONTAS. Všeobecný cieľ je vytvoriť a implementovať národnú stratégiu v oblasti základných zručností dospelých. Medzi špecifické ciele patria: i) Otvoriť diskusiu o potrebe riešenia problematiky základných zručností/gramotností na národnej úrovni, ii) Zmapovať situáciu v súvislosti so základnými zručnosťami v SR (s dôrazom na nízko kvalifikované osoby), identifikovať hlavné problémy a navrhnúť odporúčania pre tvorcov politik, iii) Pripraviť nástroje a metodológie na identifikáciu potrieb nízko kvalifikovaných osôb v oblasti gramotností a spôsobu ich hodnotenia, iv) Pripraviť personálne kapacity v oblasti rozvoja základných zručností, v) Umožniť výmenu informácií a dobrej praxe na podporu národných stratégií v tejto oblasti v SR.

HEREG - Posilnenie úlohy vysokých škôl v regiónoch (2015-2016) (Increasing the Impact of Higher Education in the Regions)²⁴

Do projektu boli zapojení pracovníci slovenských VŠ (SPU Nitra, EU Bratislava a UKF Trnava) a Slovenskej akademickej asociácie pre medzinárodnú spoluprácu (SAAIC). V rámci projektu boli vypracované návrhy pôsobenia VŠ na regionálny rozvoj. Za dôležité sa považuje pokrývanie potrieb regiónu zameraním VŠ na hospodársku oblasť, ktorá je pre región kľúčová. V projekte sa konštatuje, že VŠ vplyvajú na regionálny rozvoj aj v ďalších oblastiach. Spoločným menovateľom spolupráce samospráv s vysokými školami sa javí príprava regionálnych strategických dokumentov. Projekt rozdeľuje vzdelávacie aktivity VŠ v regiónoch do troch kategórií: (i) Vzdelávanie s cieľom zlepšenia zručnosti a kvalifikácie pracovnej sily, (ii) Výskum orientovaný na zvýšenie technologickej úrovne a inovácii vo firmách; (iii) Komunitný rozvoj s cieľom zlepšiť sociálnu súdržnosť, kvalitu života, životného prostredia. V rámci týchto aktivít je VD reflektované vo zvýšení participácie miestneho obyvateľstva na vzdelávaní.

Témy

Kto je dospelý učiaci sa?

V projekte Tvoríme modernú politiku vzdelávania dospelých hovoríme predovšetkým o dospelých účastníkoch vzdelávania. Počas implementácie projektu sa vynárala otázka, kedy je človek dospelý? Vzhľadom na špecifické druhy vzdelávania dospelých, ktorým v projekte venujeme pozornosť, nemôžeme jednoznačne zadefinovať vek dospelých učiacich sa. Napríklad v strategickom dokumente Vzdelávanie a odborná príprava 2020 sa sleduje vzdelávanie dospelých od 25-64 rokov, podobne aj program Erasmus+. V Zákone o celoživotnom vzdelávaní č. 568/2009 sa uvádza hranica 18 rokov pre akreditované neformálne vzdelávanie dospelých. Nižšia veková hranica je určená pre záujmové vzdelávanie. Pri zbere dát pre

²³https://ec.europa.eu/epale/sk/node/114939?fbclid=IwAR3kp917g1ikj3YUAMoDW43c7LW_mWUuj_algUjXFTQft8Qtz1xKo3IB3YA

²⁴ <https://www.minedu.sk/projekt-posilnenie-ulohy-vysokych-skol-v-regionoch-herag-ukonceny-v-roku-2016/>

štatistiku LFS²⁵ sa uvádza veková hranica dospelých od 15+ a v Medzinárodnom hodnotení zručností dospelých (PIAAC) je to 16 rokov.²⁶

Z pohľadu VD máme záujem venovať sa všetkým typom vzdelávania, tak ako sú uvedené v definícii UNESCO. Avšak uvedomujeme si, že pre ekonomiku Slovenska je najdôležitejšie vzdelávanie s cieľom zlepšenia zručnosti a kvalifikácie pracovnej sily. V SR predstavujú ľudské zdroje cca 2,7 milióna ekonomicky aktívnych obyvateľov (z toho pracujúcich je viac ako 2,3 mil. obyvateľov); počet, štruktúra a kvalita ľudského kapitálu sa však neustále prirodzene mení. Zvyšovanie kvality ľudského kapitálu je ovplyvňované politikou zamestnanosti, podporou vzdelávania, starostlivosťou o zdravie, sociálnymi istotami, a nepriamo aj investíciami do životného prostredia a dopravy. V Aktualizácii národnej stratégie pre regionálny rozvoj do 2030²⁷ sa uvádza, že je potrebné zamerať sa na prípravu kvalitných ľudských zdrojov pre rast konkurencieschopnosti regiónov. V tomto zmysle sa na vzdelávaní vrátane vzdelávania dospelých do veľkej miery musia podieľať samosprávy. „Rozvoj ľudských zdrojov má byť zameraný na orientáciu od využívania lacnej pracovnej sily smerom k príprave kvalitných ľudských zdrojov pre rast konkurencieschopnosti regiónov. Je nevyhnutná zmena v prístupe všetkých subjektov trhu práce a pochopenie zamestnateľnosti ako celoživotného vzdelávania a kariérneho vývoja, flexibility a motivácie podporovaných dostupnou sociálnou infraštruktúrou.“²⁸

Môžeme konštatovať, že o vzdelávanie v zamestnaní sa starajú zamestnávateľia a profesijné komory, o vzdelávanie nezamestnaných by sa mal postarať štát pomocou úradov práce v spolupráci so vzdelávacími inštitúciami. O záujmové vzdelávanie sa starajú väčšinou samotní jednotlivci. Otázkou zostáva, kto sa stará, alebo by sa mal starať o rozvíjanie osobných, sociálnych, občianskych, podnikateľských, digitálnych a iných kompetencií, ktoré sú zadefinované v Odporúčaní Rady EÚ²⁹ z roku 2018?

Mapovaním vzdelávania dospelých na Slovensku vytvoríme obraz o tom, kto a akou formou riadi a poskytuje vzdelávanie dospelých a podporuje ho, aby sme mohli navrhnúť riešenia na zlepšenie verejných politík VD a ich implementáciu v regiónoch Slovenska tak, aby počet vzdelávajúcich sa dospelých dosiahol priemer európskych krajín. Sformulovali sme 4 okruhy tém, ktoré budeme pri mapovaní verejných politík VD sledovať.

1. Štatistické zisťovanie účasti dospelých na vzdelávaní
2. Dostupnosť vzdelávania dospelých v regiónoch
3. Vzdelávanie a informovanosť znevýhodnených skupín
4. Kvalita vzdelávania dospelých a validácia
5. Kariérové poradenstvo

²⁵ <https://countryeconomy.com/labour-force-survey/slovakia>

²⁶ http://e.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/trng_lfs_4w0_esms_hm

²⁷ Aktualizácia národnej stratégie pre regionálny rozvoj do 2030, https://www.vlada.gov.sk//data/files/6951_narodna_strategia_.pdf

²⁸ Aktualizácia národnej stratégie pre regionálny rozvoj do 2030, https://www.vlada.gov.sk//data/files/6951_narodna_strategia_.pdf, s.43

²⁹ Odporúčanie Rady z 22. mája 2018 o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie; 4.6.2018 SK Úradný vestník Európskej únie C 189/7 [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN); Kompetencie sú zadefinované nasledovne: (1) gramotnosť, (2) viacjazyčnosť; (3) matematická kompetencia a kompetencia vo vede, v technológii a inžinierstve, (4) digitálna kompetencia, (5) osobná a sociálna kompetencia a schopnosť učiť sa; (6) občianska kompetencia; (7) podnikateľská kompetencia, (8) kompetencia v oblasti kultúrneho povedomia a prejavu. V predloženej správe používame terminológiu tak, ako je uvedená v Odporúčaní Rady, kde je kompetencia zadefinovaná ako súhrn vedomostí, zručností a postojov (ako sú napr. samostatnosť, zodpovednosť, atď.).

1. Téma: Štatistické zisťovanie účasti dospelých na vzdelávaní

Celoživotné učenie sa je nevyhnutnou súčasťou pre udržanie schopnosti adaptovať sa na zmeny na trhu práce, ale aj sa plnohodnotne realizovať v občianskom a osobnom živote. Neformálne vzdelávacie aktivity predstavujú prevažujúci spôsob učenia sa dospelých vo všetkých krajinách EÚ. V stratégii Európa 2020 sú vytýčené percentá účasti dospelých na vzdelávaní (15%), ktoré sa EÚ zaviazala dosiahnuť do roku 2020. Na dosiahnutie tohto cieľa sa sleduje skupina dospelých vo veku 25-64 rokov. Na Slovensku je zrejmé, že v roku 2020 tento ukazovateľ nebude naplnený (

Obrázok 1). Dosiahnutý pokrok bol za posledné roky minimálny (3,1% v 2016, 3,4% v 2017 a 4,0% v roku 2018) a na dôvodoch tejto situácie panuje medzi odborníkmi „relatívne malá“ zhoda. Na Slovensku percento dospelých, ktorí sa vzdelávajú klesá s vekom a vzdelanostnou úrovňou.

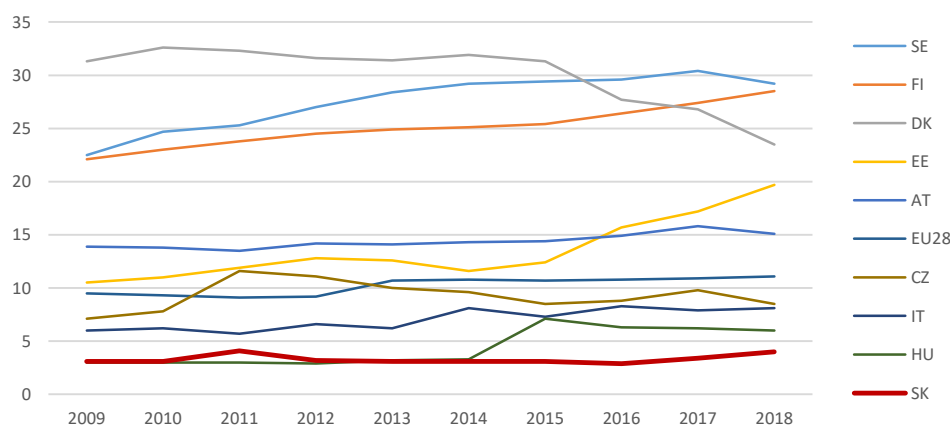
V európskych štatistikách vykazuje Slovensko nízke percento vzdelávajúcich sa dospelých, ale z informácií, ktoré sme zistili pri mapovaní vzdelávania dospelých v projekte vyplýva, že na Slovensku sa vzdeláva relatívne veľa dospelých ľudí. Prečo teda dosahujeme také nízke štatistické čísla účasti na vzdelávaní dospelých? Vedia dospelí respondenti štatistického prieskumu, že absolvovali vzdelávanie v neformálnej, či informálnej podobe? Ako prebieha zber dát? Tejto problematike sa venovala Ivana Studená v čiastkovej úlohe vypracovanej k zberu údajov o VD na Slovensku³⁰.

Na zisťovanie percenta vzdelávajúcich sa dospelých sa v rámci EÚ najbežnejšie používajú dve metódy. Prvý zdroj informácií o VD je reprezentatívny prieskum Výberové zisťovanie pracovných síl (Labour Force Survey, ďalej LFS, obr. 1). V rámci tohoto zisťovania sa zbierajú informácie o účasti na aktivitách v časovom období 4 týždňov, ktoré predchádzali prieskumu. Referenčný cieľ účasti na VD podľa Európa 2020 je sledovaný podľa merania LFS. Neformálne vzdelávanie a školenie je definované ako akékoľvek organizované vzdelávacie aktivity mimo formálneho vzdelávacieho systému. Neformálne vzdelávanie je doplnok, a/alebo alternatíva k formálnemu vzdelávaniu. Neformálne vzdelávanie sa preto môže odohrávať vnútri aj mimo vzdelávacích inštitúcií a uspokojovať ľudí akéhokoľvek veku. V závislosti od národných systémov vzdelávania môže pokrývať vzdelávacie programy, ktoré poskytujú dospelým gramotnosť, zručnosti pre život, pracovné zručnosti a všeobecnú kultúru.

Druhým zdrojom informácií o vzdelávaní dospelých je Prieskum vzdelávania dospelých (Adult Education Survey, ďalej AES). AES je reprezentatívny prieskum, ktorý sa realizuje v niekoľkoročných časových odstupoch, posledné zisťovanie bolo za rok 2016, ďalšie je plánované na rok 2020. V tomto prieskume sa sleduje účasť na vzdelávaní za posledných 12 mesiacov a výsledky sú podstatne priaznivejšie (porovnanie LFS a AES vid' obr.2). V odpovediach na otázky o účasti na formálnom vzdelávaní, neformálnom vzdelávaní a informálnom učení sa, sa dozvieme: charakter vzdelávacej aktivity, trvanie vzdelávacej aktivity, dôvody pre účasť a bariéry v účasti na vzdelávaní, prístup k informáciám o vzdelávacích možnostiach, financovanie vzdelávania zamestnávateľmi a náklady spojené so vzdelávaním.

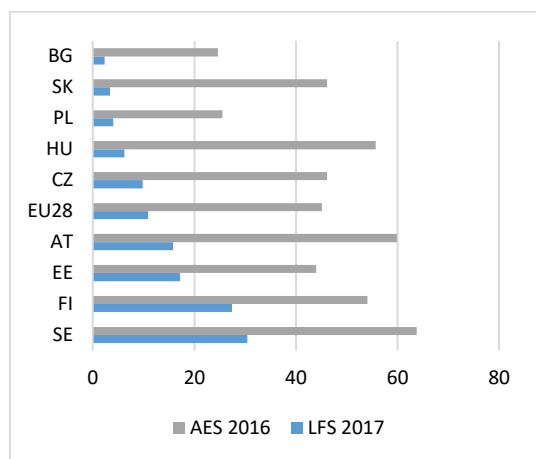
³⁰ Čiastková úloha: Účasť dospelých na vzdelávaní v SR, I. Studená, Prognostický ústav SAV, celá správa sa nachádza v Prílohách

Obrázok 1 Účasť na VD [%] v SR (LFS, posledné 4 týždne)

Zdroj: Eurostat, [trng_lfse_01] posledná aktualizácia 25.04.2019

Obr. 2 Zobrazuje rozdiel v zisťovaniach medzi metódou používanou v LFS, ktorá je referenčná a metódou v AES.

I. Studená predpokladá, že veľký rozdiel vo výsledkoch meraní spočíva okrem iného v zahrnutí vzdelávacej aktivity „zaúčanie v práci“ do meraní AES. Podľa údajov z prieskumu AES v roku 2016 vieme, že polovicu realizovaného neformálneho vzdelávania poskytoval priamo zamestnávateľ (49%), čo je podstatne viac ako je priemer krajín EÚ, kde zamestnávateľ poskytoval vzdelávanie iba v 35%. Tento ukazovateľ nie je zahrnutý v prieskume LFS. Ďalej sa I. Studená venuje pomeru mužov a žien zastúpených vo vzdelávaní dospelých na Slovensku a konštatuje, že od roku 2018 začala mierne prevažovať celková účasť mužov na VD okrem Bratislavského kraja, kde stále prevažuje účasť žien.

Tretí spôsob zberu informácií o vzdelávaní dospelých je rezortný štatistický výkaz ďalšieho vzdelávania DALV³¹ realizovaný Centrom vedecko-technických informácií (CVTI). CVTI zabezpečuje zber a spracovanie údajov o vzdelávacích subjektoch pôsobiach v oblasti vzdelávania dospelých a o ich vzdelávacích aktivitách. Informácie sa zbierajú s ročnou periodicitou a výkazy by mali vyplňať všetky organizácie, ktoré majú vzdelávanie dospelých v predmete činnosti. Keďže vyplnenie tabuľky (oddelené akreditované

³¹ Výkazy typu DALV https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/zber-udajov/vykazy-typu-dalv-msvvs-sr.html?page_id=9987

a neakreditované vzdelávacie programy) predstavuje výraznú administratívnu záťaž a v praxi nie je nespĺnenie vykazovania postihované (okrem obmedzenej účasti subjektov na aktivitách Programu Erasmus+), výkazy nevyplnia všetci, a teda získané dáta nemajú dostatočnú výpovednú hodnotu.

Za rok 2018 CVTI získalo 422 odpovedí od vzdelávacích subjektov. Zozbierané údaje svedčia o tom, že najviac vzdelávacích inštitúcií pôsobí v Bratislavskom samosprávnom kraji (BSK), najmenej v Trenčianskom samosprávnom kraji (TSK). Väčšina subjektov uviedla, že svoju vzdelávaciu činnosť realizujú na celoštátnej úrovni (268), 111 subjektov pôsobí na regionálnej úrovni a 39 na miestnej úrovni. Zhruba polovica (225) vzdelávacích inštitúcií sú súkromní poskytovatelia, hneď za nimi sa radí štátny sektor (114).³² Ďalšie dostupné informácie sa týkajú lektorského zabezpečenia, financovania, počtu účastníkov a absolventov, dosiahnutého najvyššieho vzdelania, veku a pohlavia účastníkov.

V roku 2011 sa Slovensko zapojilo do Programu medzinárodného hodnotenia kompetencií dospelých OECD (Programme for International Assessment of Adult Competencies - PIAAC). PIAAC zisťuje schopnosti a zručnosti dospelých, ktoré sú potrebné pre ich uplatnenie v každodennom živote, ako napr. čítanie s porozumením, vyhľadávanie informácií predovšetkým v elektronickej podobe, využívanie počítačov a schopnosť riešiť úlohy a problémy v technologicky vyspelom prostredí. Predstavuje výskum dospelých populácie vo veku 16-65 rokov, v počte minimálne 4 500 respondentov v každej zúčastnenej krajine. Okrem samotného mapovania úrovni zručností a kompetencií zisťuje aj to, ako sú tieto využívané v pracovnom procese, pomáha zapojeným krajinám lepšie porozumieť, ako môže výchova a vzdelávanie pozitívne vplyvať na rozvoj týchto kompetencií. Výskum tiež prináša informácie o tom, do akej miery sú systémy vzdelávania úspešné v sprostredkovaní potrebných kompetencií, a ako je možné zvýšiť efektívnosť vzdelávacích politík³³. V rokoch 2018-2023 prebieha ďalšie kolo zisťovania PIAAC. Informácie, ktoré získame, budeme môcť porovnať z prvého kola a zistiť trendy.

2. Téma: Dostupnosť vzdelávania dospelých v regiónoch.

Informácie o VD v regiónoch sme zisťovali formou pološtruktúrovaných rozhovorov na úradoch samosprávnych krajov a vytypovaných miest.

Vzdelávanie dospelých na úrovni VÚC

Informácie o aktuálnom stave v oblasti vzdelávania dospelých v samosprávnych krajoch sme zisťovali v strategických dokumentoch jednotlivých samosprávnych krajov a prieskumom formou pološtruktúrovaných rozhovorov (viď prílohy) s predstaviteľmi strategických odborov a odborov školstva a sociálnych vecí na všetkých samosprávnych krajoch Slovenska. Sumarizované odpovede uvádzame pod jednotlivými záhlaviami.

Informácie o VD v strategických dokumentoch

Pri mapovaní vzdelávania dospelých podporovanom samosprávnymi krajinami sme vychádzali zo Zákona 302/2001 Z.z. o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch), kde sa v § 4.

³² https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/skolstvo/dalsie-vzdelavanie.html?page_id=10264

³³ PIAAC, Regionálna analýza, PhDr. Iveta Árva Sklenárová, <https://www.minedu.sk/data/att/9203.pdf>

Pôsobnosť samosprávneho kraja v bode k) hovorí, že „(VÚC) utvára podmienky na rozvoj výchovy a vzdelávania najmä v stredných školách a na rozvoj ďalšieho vzdelávania.“

Aktualizácia národnej stratégie regionálneho rozvoja do roku 2030 zdieľuje vzdelanostnú úroveň ako jeden z najdôležitejších faktorov konkurencieschopnosti regiónu. V kapitole 4.1.3 Ľudské zdroje sú odporúčania k riešeniu problémov a uvádza sa podpora vzdelávania, celoživotného vzdelávania a rekvalifikácie (rozvoj podmienok pre procesy odborného vzdelávania a prípravy); optimalizácia siete a profilu stredných a vysokých škôl v nadväznosti na požiadavky trhu práce; zvýšenie flexibility vzdelávacieho systému tak, aby zodpovedal požiadavkám trhu práce.

Zisťovali sme, či sa tento predpoklad premieta do strategických dokumentov samosprávnych krajov, najmä do Plánu hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR) a do Regionálnej stratégie výchovy a vzdelávania, prípadne ďalších strategických dokumentov.

V PHSR v jednotlivých samosprávnych krajoch sme sa v súvislosti so vzdelávaním dospelých dočítali, čo samosprávne kraje nemajú vybudované a čo by chceli v rámci vzdelávania dospelých robiť, najviac v kapitole venovanej sociálnej politike:³⁴

- vybudovať otvorený systém celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva
- investovať do vzdelávania, zručností a celoživotného vzdelávania
- investovať do rozvoja nových metód učenia a tým podporiť rast kvality a relevantnosti programov vzdelávania z hľadiska potrieb trhu práce
- vzdelávať v profesiách žiadaných trhom práce
- zvýšiť účasť dospelých na celoživotnom vzdelávaní
- podporovať ďalšie vzdelávanie odborných pedagogických zamestnancov v prepojení s potrebami zamestnávateľov
- podporovať ďalšie vzdelávanie dospelých pre meniace sa potreby trhu práce zamerané na zvyšovanie zamestnanosti (najmä ohrozených skupín) a zvyšovania kvality a mobility pracovnej sily cez ďalšie vzdelávanie
- poskytovať kvalitné celoživotné i podnikateľské vzdelávanie pre obyvateľstvo

Vo vypracovaných PHSR vo všeobecnosti však chýba plán uskutočnenia a financovania uvedených aktivít.

Regionálne stratégie výchovy a vzdelávania sa zaoberajú predovšetkým vzdelávaním na stredných školách, okrajovo aj VD. Niektoré uvádzajú pomerne konkrétne formulované ciele, niektoré o VD vôbec neuvažujú:

- priniesť ponuku kurzov, rekvalifikačných kurzov, certifikácií a iných foriem celoživotného vzdelávania prostredníctvom stredných škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti VUC (napr. prostredníctvom Centier odborného vzdelávania a prípravy COVP);
- podporiť kontinuálne vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov;
- spolupracovať s inštitúciami ponúkajúcimi celoživotné vzdelávanie a kariérové poradenstvo;
- vytvárať podmienky na školách pre uchádzačov o rozšírenie a prehĺbenie už získaného vzdelania a rekvalifikáciu v ďalšom vzdelávaní;
- podporovať tie školy a školské zariadenia, ktoré poskytujú rôzne formy ďalšieho vzdelávania.

³⁴ V zmienených dokumentoch sa prirodzene používa terminológia ako ďalšie vzdelávanie, celoživotné vzdelávanie.

Činnosť samosprávnych krajov v oblasti vzdelávania dospelých riadia okrem PHSR a Regionálnej stratégie pre výchovu a vzdelávanie aj iné strategické dokumenty ako napr. Stratégia práce s mládežou, Regionálna inovačná stratégia, Konceptia rozvoja sociálnych služieb ai. Vykazované vzdelávacie aktivity, ktoré sme zaznamenali v pološtruktúrovaných rozhovoroch, nezodpovedajú systematickému procesu starostlivosti VÚC o poskytovanie VD. Je to čiastočne aj preto, že sa očakáva financovanie vzdelávacích aktivít plánovaných v PHSR zo zdrojov EŠIF. Avšak nie vždy dôjde k otvoreniu výziev EŠIF podľa predbežného harmonogramu a realizácia plánovaných aktivít je ohrozená. Vzdelávania dospelých sa na VÚC dotýkajú akivity viacerých odborov (školský, sociálny, kultúrny, zdravotný, šport), ale VD nemôžeme považovať za systematický plánovaný proces.

V samosprávnych krajoch prebieha vzdelávanie dospelých na 3 úrovniach:

1. Vzdelávanie zamestnancov úradov samosprávnych krajov, ktorému je venovaná veľká pozornosť aj financie; potreby vzdelávania zamestnancov VÚC vychádzajú zo zmien napr. v legislatíve alebo v správnom konaní; alebo z potrieb napr. učiteľov stredných škôl.
2. Vzdelávanie dospelých na stredných školách, ktorých zriaďovateľom sú VÚC; SŠ, ktoré majú právnu subjektivitu rozhodujú o vzdelávacích aktivitách samy; poskytujú druhošancové, pomaturitné a nadstavbové vzdelávanie. V centrách odborného vzdelávania a prípravy (COVP) sa môžu vzdelávať aj dospelí vo formálnom aj v neformálnom vzdelávaní; môžu absolvovať akreditované kurzy; na odbornom vzdelávaní spolupracuje so školou Krajská rada pre odborné vzdelávanie a prípravu. Podľa viacerých odpovedí stredné odborné školy majú kapacitu poskytovať VD. Na SŠ môžu dospelí záujemcovia absolvovať aj akreditované kurzy DŤV.
3. Vzdelávanie záujmové a občianske rozdelené podľa typu na odbory športu, mládeže, sociálnych vecí, kultúry, a pod. V tomto vzdelávaní často rezonovali seniari.

Z odpovedí uvedených na otázku aké potreby vo VD vnímajú vo svojom regióne vyplýva, že každý región si vie zadefinovať potreby vo VD, ktoré sa odvíjajú od zamerania regiónu, od už uskutočnených aktivít/projektov a definovaných nedostatkov. Rozhodovanie o poskytovaní/neposkytovaní VD na VÚC je individuálne, nie je to systematický proces a každá VÚC si hľadá vlastné možnosti riešenia definovaných problémov. Na samosprávnych krajoch nemajú odbor, ani konkrétnu pracovnú pozíciu, ktorá by sa zaoberala špecificky vzdelávaním dospelých. Môže sa ním zaoberať odbor kultúry, sociálnych vecí, športu a možno aj iné odbory, ktoré sme neskúmali, ale bez uvedomenia si, že aktivity, ktoré organizujú, patria do kategórie VD. Tento problém vzniká zrejme z nedostatočnej osvetly vzdelávania dospelých zo strany štátu a terminologickej neujasnenosti, ktorú sme spomenuli v úvode. Samosprávy tak následne nepodávajú informácie o VD a nevyužívajú potenciál VD pri argumentácii o rozvoji regiónu.

Počas prvého programového obdobia 2004-2006 boli Ministerstvom hospodárstva SR pri každej VÚC zriadené Regionálne rozvojové agentúry (RRA) na podporu regionálneho rozvoja. Mnohé z týchto agentúr sa venovali poskytovaniu konzultácií pri príprave a implementácii projektov financovaných z eurofondov, ale tiež vzdelávaniu dospelých v tejto oblasti. Niektoré sú až do súčasnosti aktívne a financované VÚC, napr. Nitriansky aj Trenčiansky samosprávny kraj má svoju rozvojovú agentúru. Mnohé z nich sa venujú vzdelávaniu dospelých, najmä vo vzťahu k čerpaniu eurofondov a s tým súvisiacich tém. Podobne v programovom období 2014-2020 boli pri každom VÚC (okrem BSK) zriadené Informačno-poradenské centrá (IPC) s podobnou funkciou. Ich aktivity sú definované v Metodickom pokyne Centrálného koordinačného orgánu (CKO) č. 25³⁵. IPC nie sú primárne zamerané na vzdelávanie, ale

³⁵ www.partnerskadohoda.gov.sk/780-sk/dokumenty/

vzdelávanie je jednou z realizovaných aktivít. Na vzdelávanie prizývajú odborníkov z praxe a/alebo vzdelávacích inštitúcií. Vzdelávanie súvisí s prípravou a implementáciou projektov financovaných z eurofondov.

Vytváranie štatistík

VÚC nezbierajú informácie o VD a nevytvárajú si štatistiky o poskytovanom vzdelávaní. Údaje o aktivitách súvisiacich s VD sa na úrovni VÚC nesumarizujú do jedného výstupu, nakoľko ich zabezpečujú rôzne odbory cez rôzne organizácie. Zo získaných odpovedí tiež vyplýva, že väčšina VÚC si uvedomuje význam informácií, ktoré môžu získať zo štatistík a v aktualizovaných PHSR viaceré VÚC plánujú vytvárať vlastné štatistiky. Dokonca plánujú zamestnať analytických pracovníkov. V súčasnosti jedinou štatistikou o poskytovanom vzdelávaní dospelých na úrovni VÚC sú štatistiky (výkazy typu ŠKOL), ktoré robia SŠ každoročne k 15.9. pre CVTI SR³⁶. Avšak z regiónov zaznel názor, že vytváranie štatistík je potrebné pre lepšie poznanie kraja a pre vytváranie prognóz rozvoja regiónu.

Príklady najčastejšie prebiehajúcich vzdelávacích aktivít vo VÚC uvedené v pološtruktúrovaných rozhovoroch:

- špecializované večerné a externé vzdelávanie na stredných odborných školách
- program výchovy proti extrémizmu
- dotačná schéma pre šport a mládež
- vzdelávanie pre seniorov
- aktivity organizované v rámci sociálnych služieb
- prax pre absolventom SŠ na úradoch VÚC
- vzdelávanie podľa požiadaviek riaditeľov kultúrnych zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti VÚC.

Krajská rada pre odborné vzdelávanie, ktorá spolupracuje s odborom školstva na VÚC zapája do rozhodovania aj zamestnávateľov a cechy a zabezpečuje komunikáciu medzi SŠ, zamestnávateľmi, ÚPSVAR a VÚC. Poskytovanie rekvalifikácií si zabezpečujú školy samé v spolupráci s úradmi práce, odbor školstva ich len eviduje, ale nezastrešuje. Stredné školy majú informácie o potrebe a vývoji na trhu práce aj priamo od zamestnávateľov. Podľa VÚC, pre poskytovanie VD majú SŠ dostatočné odborné kapacity. V porovnaní s minulosťou školy cítia menší záujem o VD, otvára sa menej tried diaľkového, pomaturitného aj nadstavbového štúdia. Záujemci o štúdium sa hlásia na štúdium napr. aj kvôli viazanej živnosti, alebo potrebe rekvalifikácie, ale nie je ich dosť. Kvôli normatívnemu financovaniu sa otvárajú triedy len keď majú dosť žiadateľov.

Bariéry v podpore VD

VÚC pomenovali viaceré prekážky v podpore systematického rozvoja VD v regióne: Je to výmena vedenia VÚC každé 4 roky; nedostatočné alebo chýbajúce personálne zabezpečenie pre prácu vo VD; chýbajúca vízia aj pracovná skupina, ktorá by na rozvoji VD pracovala; chýbajúca spolupráca s oddelením regionálneho rozvoja; komunikácia s inými zainteresovanými subjektmi a spolupráca s predstaviteľmi miestnych samospráv.

VÚC systematicky financujú iba vzdelávanie vlastných zamestnancov, prípadne pracovníkov školstva a kultúry cez kultúrne a osvetové strediská, regionálne osvetové strediská a kultúrne centrá.

³⁶ https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/zber-udajov/vykazy-typu-skol-msvvs-sr.html?page_id=9989

Poskytovatelia VD v regiónoch (súkromní, verejní, MVO)

Pri organizovaní vzdelávacích aktivít v regiónoch spolupracujú subjekty VÚC s rôznymi vzdelávacími organizáciami, ktoré poskytujú/sprostredkujú vzdelávanie dospelých napr. s úradmi práce, MVO zameranými na sociálnu prácu, so strednými odbornými školami (COVP), Regionálnymi rozvojovými agentúrami (RRA) a Regionálnymi vzdelávacími centrami (RVC), Jednotou dôchodcov, Úniou žien, Metodiko-pedagogickými centrami (MPC) aj súkromnými poskytovateľmi vzdelávania, či s univerzitami z regiónu.

Kariérové poradenstvo

Samosprávne kraje nezabezpečujú poskytovanie kariérového poradenstva napriek tomu, že jeho poskytovanie považujú za veľmi potrebné. Poradcovia pracujú na stredných školách a poskytujú poradenstvo pre žiakov a ich rodičov.

Získané príklady dobrej praxe vo VD na úrovni VÚC:

- Banskobystrický samosprávny kraj/BBSK plánuje zriadiť **Centrum pre dlhodobu nezamestnaných / Agentúru** na podporu zamestnávania, ktorá bude plniť aj poradenskú funkciu.
- Trenčiansky samosprávny kraj/TSK plánuje vytvoriť centrum vzdelávania dospelých tzv. **Hornonitrianske centrum vzdelania**. Majú k dispozícii areál SZŠ v Prievidzi, vychádzajú z myšlienky sústrediť na jednom mieste vzdelávacie aj poradenské aktivity. Založenie centra bude začlenené do nového PHSR.
- Pre posilnenie účasti dospelých na vzdelávaní v Žilinskom samosprávnom kraji/ŽSK a pre väčšiu mieru zapojenia širokej verejnosti do komunitného vzdelávania bol iniciovaný Krajským kultúrnym strediskom **elektronický newsletter „ĽALA HO“** – programy a informácie kultúrnych a vzdelávacích inštitúcií v Žilinskom regióne. Prvý newsletter vyšiel v marci 2019. Do obsahu je zapojených 6 kľúčových hráčov v komunitnom vzdelávaní – Krajské kultúrne stredisko v Žiline, Stanica Žilina – Záriečie, Nová synagóga, Nadácia Polis, Krajská knižnica v Žiline, Ústav celoživotného vzdelávania UNIZA. Zatiaľ je newsletter vzájomne zdieľaný medzi komunitami elektronicky. Postupne by mal byť uvedený do života aj v tlačenej podobe a zviditeľnený na identifikovaných kľúčových miestach aj pre ľudí bez internetu (nemocnice, zastávka autobusu...).
- Prešovský samosprávny kraj/PSK - **participuje s miestnymi akčnými skupinami a regionálnymi rozvojovými agentúrami** na vzdelávaní v rôznych témach – napr. regionálna značka propagujúca región v rôznych oblastiach výroby, služieb, ktoré sú typické pre daný región.
- Bratislavský samosprávny kraj/BSK sa finančne podieľa na zavádzaní niektorých moderných opatrení na **podporu vinohradníkov: e-vinári** – je plán zriadiť e-knihu pre vinárov (je to forma e-learningu), kde by našli všetky potrebné informácie pre pestovanie a spracovanie viniča a jeho propagáciu.
- Nitriansky samosprávny kraj/NSK každoročne vydáva **publikáciu Študentský servis** – ponuka stredných škôl Nitrianskeho kraja, existuje na webe NSK aj v elektronickej podobe, sú tam informácie aj o vzdelávaní na stredných školách pre dospelých – pomaturitné a nadstavbové štúdium.

Vzdelávanie dospelých na úrovni miest

Pološtruktúrované rozhovory boli realizované v druhej polovici 2018 so zástupcami strategických odborov, školských a/alebo sociálnych odborov na 6 mestských úradoch (Trnava, Hlohovec, Liptovský Mikuláš, Zvolen, Prešov, Trebišov). Výberom miest sme pokryli všetky kraje a v rámci nich sme vybrali reprezentantov menších aj väčších miest. Do výberu sme zahrnuli aj okresné mesto Trebišov ako príklad najmenej rozvinutého okresu pre porovnanie s inými regiónmi Slovenska. Svoju úlohu pri kvalite odpovedí zohrali komunálne voľby 2018, po ktorých sa v niektorých mestách zmenilo personálne obsadenie na vedúcich miestach, takže niektorí respondenti neboli ešte dostatočne zorientovaní v problematike svojho odboru/oddelenia.

Čo si predstavujete pod pojmom VD?

Respondenti vo všetkých mestách mali pomerne jasnú predstavu o význame vzdelávanie dospelých pre kvalitu života v meste. Chápanie významu VD je evidentné zo zapracovania VD do strategických dokumentov mesta. Mestá videli význam v tom type vzdelávania, ktoré považujú za najdôležitejšie, napr. vzdelávanie v osobnostnom rozvoji, profesijné vzdelávania, vzdelávanie pre lepšiu inklúziu a rekvifikácie.

Mestá majú podľa Zákona č. 369/1990 Z. z. o obecnom zriadení § 4 Samospráva obce bod h) povinnosť utvárať a chrániť zdravé podmienky a zdravý spôsob života a práce obyvateľov obce, chrániť životné prostredie, ako aj utvárať podmienky na zabezpečovanie zdravotnej starostlivosti, na vzdelávanie, kultúru, osvetovú činnosť, záujmovú umeleckú činnosť, telesnú kultúru a šport.

Najčastejšie sa VD v mestách spája so vzdelávaním zamestnancov MÚ a s kontinuálnym vzdelávaním napr. pedagógov školy alebo zdravotníckeho personálu. Mestá podporujú interné vzdelávanie zamestnancov, poskytujú školenia, umožňujú dopĺňanie VŠ vzdelania a najčastejším príkladom sú školenia pre účtovníčky, kvôli rýchlo sa meniacej legislatíve, školenia pre právnikov a pod. Pre tieto prípady majú vlastných školiteľov, alebo spolupracujú aj s externými školiteľmi.

Vzdelávanie občanov mesta tiež považujú za veľmi dôležité, lebo mnohí občania nepoznajú svoje práva a povinnosti (potreba občianskeho vzdelávania), potreba súdržnosti medzi samosprávou a občanmi (potreba spolupráce). Informovanosť občanov mesta by mala byť intenzívnejšia v oblasti školstva, životného prostredia, odpadového hospodárstva a pod.

Vzdelávanie dospelých v strategických dokumentoch

VD sa spomína v strategických dokumentoch, v programoch rozvoja miest. Dlhodobo s touto kategóriou pracujú, poznajú organizácie poskytujúce VD v mestách, oceňujú ich vplyv na občanov a snažia sa s nimi spolupracovať. Strategický dokument, PHSR, si okrem Trnavy vypracovávali ostatné MÚ vo vlastnej réžii, v spolupráci s oddeleniami úradu a externými odborníkmi. Pri tvorbe PHSR sa mestá riadia strategickými dokumentmi európskej, národnej a krajskej úrovne. Praktický význam pre napĺňanie PHSR majú akčné plány, ktoré sú každoročne dopĺňané a monitorované. Zvolen, Trnava a Prešov pri aktualizácii programov berú do úvahy aj pripomienky občanov. Strategický dokument je vnímaný tiež ako podmienka na zapojenie sa do niektorých výziev financovaných z európskych štrukturálnych fondov a štátneho rozpočtu SR. Pri príprave PHSR chýbali informácie o počtoch vzdelávacích aktivít a vyškolených ľudí. Pri tvorbe nových PHSR je potrebné podľa novej metodiky využívať merateľné ukazovatele dosiahnutých výstupov. V takých prípadoch, keď sa strategické dokumenty tvorili participatívne a boli schválené zastupiteľstvom, nové zastupiteľstvo je viazané rozhodnutím predchádzajúceho zastupiteľstva. PHSR schvaľuje mestské

zastupiteľstvo, následne sa dokument raz ročne monitoruje skupinou expertov, stretnutie je facilitované a prítomný je aj primátor. Výsledky sú zverejňované. Každý rok je dokument ponúknutý verejnosti na aktualizáciu. Pripomienky sa zapracovávajú do akčného plánu. Ten sa využíva aj pri tvorbe rozpočtu.

Bariéry v účasti na VD

Za najvýznamnejšiu bariéru účasti na vzdelávaní dospelých považovali respondenti z mestských úradov čas a skutočnosť, že sa absolvovanie vzdelávania neodráža na platu a stáva sa tak neatraktívnym. Uviedli, že finančná motivácia je dôležitá, a že niekedy je bariérou aj dlhé obdobie nezamestnanosti, kedy dospelí strácajú pracovné návyky a tiež sebavedomie potrebné na úspešné absolvovanie vzdelávania.

Poskytovanie VD

Mestá podporujú vzdelávanie najmä cez svoj mestský grantový systém alebo dotácie. Poskytujú dotácie napr. na výstavy, vydávanie zborníkov, na šport, životné prostredie, kultúru. V rámci participácie občanov niektoré mestá zaviedli spoluúčasť občanov na príprave rozpočtu, tzv. participatívny rozpočet. Tento proces zapájania občanov do správy mesta sa dá považovať za občianskeho vzdelávania. Sociálny odbor organizuje aktivity pre občanov, seniorov napr. o zdraví alebo právna klinika je bezplatná právna pomoc pre občanov. Tieto vzdelávacie aktivity sú zamerané na dospelých ľudí v produktívnom veku, ekonomicky aktívnych, ale aj na seniorov, rovnako aj na nezamestnaných, či sociálne znevýhodnených dospelých občanov.

Niektoré mestá sa napríklad v rámci sociálnej politiky snažia o zapojenie dospelých do viacerých aktivít. Úspešné je napr. spájanie verejných a neverejných poskytovateľov sociálnych služieb, ktorí pracujú so seniorami a zdravotne postihnutými. Záujmom mesta je, aby sa verejní a neverejní poskytovatelia navzájom poznali a spolupracovali v prospech cieľových skupín.

Spolupráca mesta s poskytovateľmi VD

V niektorých mestách majú platformu vzdelávacích OZ, ktoré vytvárajú rôzne vzdelávacie aktivity (napr. kultúrne, športové olympiády pre seniorov v spolupráci s Fakultou športu v Prešove; spolupráca so zdravotnými poisťovňami alebo napr. s OZ zameranými na zdravý životný štýl / život a zdravie organizujú meranie tlaku a zdravotnícku osvetu, vedomostné súťaže pre seniorov). Odbor školstva sa systematicky snaží pracovať so svojimi učiteľmi, napr. pri rozvíjaní etického myslenia, tolerance cez kultúrno-vzdelávacie aktivity, ktorými sa snažia dostávať tieto témy do širšieho povedomia.

Mestá podporujú stredné školy a ZŠ, aby sa v rámci svojich kapacít venovali aj VD, napríklad poskytovaním priestorov pre školenia IKT, alebo športovísk (otvorená škola). Školy sú autonómne a samy rozhodujú, či sa budú venovať alebo poskytovať kapacity aj vzdelávaniu dospelých. Mestá majú vypracovaný aj Komunitný plán sociálnych služieb, kde sa môže vyskytovať aj VD v neformálnej či informálnej podobe.

Niektorí zamestnávateľia zabezpečujú v regiónoch odborné vzdelávanie pre vlastných zamestnancov aj obyvateľov. Známe sú aj rekvalifikačné kurzy úradov práce.

V niektorých mestách, najmä tam kde sú zriadené univerzity, sa propaguje štúdium na univerzitách tretieho veku. Medzi samosprávou a týmito zariadeniami funguje vzájomná spolupráca, napr. podpora technického vzdelávania pomocou dotácií na konferencie v Trnave.

Mestá v rámci vzdelávania dospelých vykazujú najmä spoluprácu s Mestským kultúrnym strediskom, Centrom voľného času, knižnicou, múzeom ai. Externé inštitúcie môžu požiadať o partnerstvo, musia však presvedčiť o potrebe takejto spolupráce. Sú to najčastejšie MVO, jazykové školy, športové kluby ai. Odbor

školy priamo so zamestnávateľmi spravidla nekomunikuje. Oficiálna sieť partnerov neexistuje, sú to skôr individuálne siete budované na jednotlivých odboroch. Mestá nevyhľadávajú poskytovateľov VD v teréne.

Kariérové poradenstvo

Na školách pracujú výchovní poradcovia, ale podľa zákona je potrebné mať na škole aj kariérového poradcu. Rieši sa to iba formálne kumulovaním týchto dvoch funkcií. Mestá vo všeobecnosti neposkytujú poradenské služby a ak poradenské služby majú, sú veľmi roztrieštené. Niektoré mestá poskytujú bezplatné právne poradenstvo pre verejnosť, najmä pre dôchodcov, resp. prebieha ako prirodzená súčasť poskytovaných služieb občanom na jednotlivých odboroch mestských úradov.

Informovanosť o VD

Vo všeobecnosti mestá o zbieraní a poskytovaní informácií o možnostiach VD neuvažujú.

Príklady dobrej praxe na úrovni miest

Mesto Zvolen participatívnou metódou zapája do prípravy strategických dokumentov komunitné organizácie a rozvíja s nimi spoluprácu. Mesto aktívne spolupracuje aj s MVO. Minimálne raz do roka sa s nimi na diskusiu o ich potrebách stretne aj primátorka.

Mesto Zvolen v spolupráci s Epic, n. o. a ďalšími partnermi spúšťa projekt Poradenského centra pre mladých KONEKT podľa vzoru fínskeho mesta Turku. KONEKT je výsledkom projektu Erasmus+ s názvom Záruky pre mladých (2017-2019).

Náplň a fungovanie Konektu:

- priestor pre získanie informácií (o typoch škôl, zamestnaní, kurzoch, brigádach..)
- priestor pre sprostredkovanie odborných konzultácií (kariérové poradenstvo, špeciálne potreby vo vzdelávaní a zamestnávaní, podporné skupiny..)
- priestor pre organizovanie podujatí pre mladých (prezentácie, prednášky, workshopy, premietania..)
- možnosť prenájmu priestorov pre aktivity s mladými
- priestor pre individuálne konzultácie
- priestor pre pracovné stretnutia odborníkov pracujúcich s mladými
- priestor pre stretnutia podporných skupín (tematické skupiny, rodičovské)
- priestor pre stretávanie a organizovanie podujatí mladých ľudí (formou klubu, posedenia, podujatí)

Mesto Liptovský Mikuláš organizuje Detskú ekologickú konferenciu, ktorá je ukážkou medzigeneračného vzdelávania plne hradeného z rozpočtu mesta.³⁷

Mesto Hlohovec umožňuje občanom zúčastniť sa na použití rozpočtu:

- participatívny rozpočet organizujú v spolupráci s MVO Utopia
- má dve kategórie: občianske projekty (5 000 EUR) a zadania pre mesto (40 000 EUR)
- proces výberu: verejné stretnutia (4), tematické stretnutia, hlasovanie občanov
- sú určené 4 témy: (i) doprava/cyklodoprava, (ii) verejný priestor a zeleň, (iii) sociálne veci, (iv) šport a kultúra
- participatívny rozpočet je zverejnený na stránke mesta

³⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=T-6u6m7yzNU>.

- hlasovanie: elektronicky alebo na verejných priestranstvách

Mesto Trnava realizuje projekt podporený z EŠIF pod názvom „Centrum vzdelávania“, v rámci ktorého sa realizuje vzdelávanie dospelých, včítane inkluzívneho vzdelávania najmä rómskych matiek priamo v ich štvrti.

Vzdelávanie dospelých poskytované ZŠ a SŠ

Vzdelávanie dospelých na SŠ prebieha formou diaľkového, pomaturitného aj nadstavbového štúdia. Ako sme už uviedli, o tieto formy vzdelávania je menší záujem ako v minulosti, otvára sa menej tried, lebo kvôli normatívnemu financovaniu sa otvárajú triedy, len keď majú dosť žiadateľov.

Za vzdelávanie dospelých poskytované na ZŠ a SŠ podľa definície Rady EÚ môžeme považovať aj druhošancové vzdelávanie. Informácie o tomto type vzdelávania spracovala S. Lukáčová³⁸ v jednej z čiastkových úloh tohto projektu. Vývoj postavenia druhošancového vzdelávania v období od roku 1995 až po súčasnosť je zakotvené v strategických dokumentoch EÚ a Rady Európy a následne v ich reflexii na národnej úrovni v koncepcných a legislatívnych dokumentoch súvisiacich s problematikou celoživotného vzdelávania. Biela kniha EK o Vzdelávaní a odbornej príprave: Vyučovanie a učenie sa na ceste k učiacej sa spoločnosti³⁹ potvrdzuje a vyzdvihuje význam celoživotného vzdelávania pre udržiavanie sociálnej kohézie európskych spoločenstiev. V Bielej knihe sa prvýkrát uvádza odporúčanie smerujúce k intenzívnejšej podpore druhošancového vzdelávania. Sociálnym vylúčením sú ohrození mladí ľudia bez kvalifikácie, dlhodobo nezamestnaní, starší pracovníci, ženy vracajúce sa na trh práce. Strategický rámec pre európsku spoluprácu v oblasti *Vzdelávania a odbornej prípravy ET 2020* je momentálne najaktuálnejším dokumentom v tejto oblasti. Dôraz sa kladie na prepojenie vzdelávania a odbornej prípravy a ČŽV je považované za kľúčovú aktivitu na dosiahnutie cieľa.

Podľa zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) môžu vzdelávanie na dosiahnutie nižšieho stredného vzdelania (ISCED 1 a ISCED 2), teda dokončenie základnej školy, realizovať základné aj stredné školy. Podľa § 54 ods. 2 a 3 školského zákona a podľa § 19 ods. 1 vyhlášky o základnej škole môže škola organizovať vzdelávanie na získanie tohto stupňa vzdelania v dennej forme štúdia alebo externej forme štúdia. Dĺžku kurzu určí riaditeľ na základe zistenej úrovne vzdelania osoby, najviac však v dĺžke jedného školského roka. Najvyhovujúcejšia sa javí externá forma štúdia, čo však môže byť problém pre účastníkov vzdelávania – nemajú študijné návyky a neexistujú učebné plány a vzdelávacie štandardy. Tie sú vytvorené len pre dennú formu.

Pri externej forme môžu mať učitelia problém so schopnosťou učiť sa. Ide najmä o tých, ktorí opustili školský vzdelávací systém predčasne, teda táto kompetencia sa nerozvinula. Externá forma štúdia kladie zvýšené nároky na vzdelávaného aj z hľadiska seba vzdelávania, organizácie vlastného času na vzdelávanie v domácom prostredí, schopnosť orientovať sa a vedieť vyhľadávať potrebné študijné zdroje a informácie. Absencia rámcového učebného plánu pre externú formu štúdia teda znamená, že nie je jasné, čo sa má učitelia učiť, v akom rozsahu a s akou časovou dotáciou a nie je ani jasné akými kľúčovými kompetenciami a na akej úrovni má po absolvovaní jednotlivých predmetov disponovať.

³⁸ S. Lukáčová: Druhošancové vzdelávanie v nadnárodných a národných dokumentoch IN: Edukácia človeka – problémy a výzvy pre 21. storočie, str. 358-362, Aktuálne druhošancové vzdelávanie (2018)

³⁹ White Paper on Education and Training: Teaching and Learning Towards the Learning Society, 1995

Cieľom vzdelávania na získanie nižšieho stredného vzdelania podľa § 30 ods. 5 školského zákona a § 19 vyhlášky MŠ SR č. 320/2008 Z. z. o základnej škole v znení vyhlášky č. 224/2011 Z. z. je umožniť záujemcom:

- získať nižšie stredné vzdelanie (dokončenie základnej školy)
- nadobudnúť kompetencie, ktoré zodpovedajú profilu absolventa ZŠ
- doplniť si vzdelanie na uplatnenie a využitie v osobnom, rodinnom a občianskom živote.

V šk. roku 2010/2011 bolo na ZŠ celkovo realizovaných 38 kurzov druhošancového vzdelávania, ktoré absolvovalo 641 osôb. Pre porovnanie a vývoj situácie – v šk. roku 2015/2016 to bolo 11 kurzov s počtom 131 účastníkov/účastníčok. Možno povedať, že vývoj v sledovanom období nekoreluje so zvyšujúcim sa počtom ľudí v tomto období, ktorí predčasne ukončili školskú dochádzku (zdroj CVTI).

Stredné odborné školy v tejto súvislosti môžu organizovať:

1. vzdelávanie na získanie nižšieho stredného vzdelania (za rovnakých podmienok ako základné školy),
2. vzdelávanie na dosiahnutie nižšieho stredného odborného vzdelania - ide o absolvovanie najmenej dvojročných, najviac trojročných vzdelávacích programov, ktoré sú označované ako F-kové (na základe Štatistickej klasifikácie odborov vzdelania). Do 1. ročníka takéhoto vzdelávacieho programu môže nastúpiť aj dospelý, ktorý neukončil posledný ročník základnej školy, alebo ho ukončil neúspešne, alebo nevie zdokladovať jej ukončenie (strata dokladu o absolvovaní základnej školy). Stredná škola môže poskytnúť súbežne so stredoškolským vzdelávacím dvojročným programom aj kurz na dokončenie nižšieho stredného vzdelania (dokončenie základnej školy).

Z dostupných štatistických údajov je zrejmé, že stredné školy zareagovali na možnosť ponúkať dokončenie nižšieho stredného odborného vzdelania v kombinácii s dokončením základnej školy (nižšie stredné vzdelanie). Zatiaľ čo v r. 2010/2011 neboli strednými školami organizované žiadne kurzy na dokončenie základného vzdelania, v šk. roku 2015/2016 to už bolo 41 kurzov s počtom 718 osôb, ktoré ich absolvovali. Väčšina z nich je realizovaná v najmenej rozvinutých okresoch. Pre absolvovanie SŠ v externej forme štúdia nie sú k dispozícii relevantné štatistiky. Štatistika Centra vedecko-technických informácií zostavená z údajov, ktoré každoročne poskytujú SŠ, nerozlišuje medzi riadnymi študentmi t.j. študentmi v počiatocnom štúdiu a tými, ktorí nastúpili do školy po prerušení počiatocného štúdia. V školskom roku 2017/2018 absolvovalo externé štúdium na stredných odborných školách celkovo 476 účastníkov vzdelávania⁴⁰. Štatistické údaje nevykazujú vekové rozloženie absolventov, preto je možné len predpokladať, že išlo o dospelú populáciu. Z rovnakého dôvodu nie je možné považovať tento počet za presný, keďže ani v dennom štúdiu nie je sledovaný vek študenta, pričom aj dospelý môže navštevovať dennú formu štúdia.

Špecializovaný dotazník s vysvetlením prečo mapujeme informácie o VD, sme zaslali na 96 stredných škôl po celom území Slovenska. Využili sme našu databázu účastníckych škôl z európskeho projektu Ambasadorská škola Európskeho parlamentu (EPAS) - 56 mailových adries a dobre spracovanú brožúru NSK – Študentský servis (ponuka stredných škôl Nitrianskeho kraja pre školský rok 2018/2019), ktorá

⁴⁰ Štatistická ročenka – stredné odborné školy, 2018 https://www.cvtisr.sk/buxus/docs//JC/ROCENKA/SOS/sos_12.xls

poskytuje kontaktné údaje stredných škôl v kraji. Na našu výzvu zareagovalo 16 škôl, dá sa predpokladať, že sú to najmä tie, ktoré VD poskytujú. Nie je medzi nimi ani jedno gymnázium.

Na otázku či škola poskytuje VD, zo 16 škôl 4 školy VD neposkytujú, ale v budúcnosti majú o poskytovanie VD záujem. Motiváciou pre poskytovanie vzdelávania je záujem podnikov o absolventov a záujem študentov najmä kvôli získaniu zamestnania. Prekážkou v poskytovaní VD je slabý finančný normatív (10% z normatívu na riadneho študenta), problém s priestormi, rozvrhom a niekde aj nízky záujem študentov. Najčastejším druhom formálneho VD je pomaturitné štúdium, vyššie odborné a rekvalifikačné štúdium. Podmienky prijatia na vzdelávanie sa líšia podľa typu vzdelávania – od ukončenia základného vzdelania až po pohovor a prijímacie testy. Trend v počte prihlásených je z hľadiska jednotlivcov vyrovnaný, ale z pohľadu zamestnávateľov záujem o absolventov odborného i druhošancového vzdelávania rastie. Iniciatívu poskytovať na škole VD majú väčšinou samotné školy, podporované záujmom ÚPSVaRu a samotnými účastníkmi vzdelávania. Zriaďovateľ/VÚC/mesto inicioval VD len v dvoch z opýtaných prípadov. Vzdelávanie je financované ÚPSVaRom, MŠVVŠ SR, zriaďovateľom podľa normatívu, zamestnávateľom a v ojedinelom prípade samotnými účastníkmi. Počet absolventov závisí od zamerania/špecializácie vzdelávania, ale sumárne sa pohybuje väčšinou od 10 do 40 záujemcov na školu za rok. O počte prijatých študujúcich rozhoduje škola po dohovore so zriaďovateľom. Propagácia VD prebieha väčšinou na školskej webovej stránke, cez Úrady práce, len výnimočne cieleňou náborovou kampaňou cez regionálnu tlač, letákmi, v MHD a pod.

Pre porovnanie sme v projekte sledovali aj situáciu vo formálnom VD v najmenej rozvinutých okresoch (NRO) Slovenska⁴¹. S cieľom pripraviť kvalitné projekty na čerpanie EŠIF v NRO boli vytvorené organizačné zložky – Centrá pre najmenej rozvinuté okresy. Zriaďovanie týchto centier bolo ukončené v roku 2017. V priebehu roka 2018 zostavovali Akčné plány a v niektorých z nich sa na základe schválených Akčných plánov začali realizovať aktivity v rokoch 2018 až 2019.

Prioritná oblasť C Akčného plánu – Vzdelávanie a kariéra je zameraná na posilnenie, prestavbu a modernizáciu existujúcej vzdelávacej infraštruktúry na úrovni okresu, aby bola schopná flexibilne a kvalitne reagovať na regionálne potreby trhu práce s ohľadom na špecifiká disponibilnej pracovnej sily a uchádzačov o zamestnanie.

Hlavnými nástrojmi, ktoré majú napomôcť zmene štruktúry prípravy pracovných síl s ohľadom na širší regionálny kontext okrem iného sú: vybudovanie tréningových centier, pracovných inkubátorov s dôrazom na rozvoj zručností v napojení na stredné odborné školy v okrese, ako aj podpora dopytovo a na prax orientovaného školstva a výskumných a vývojových aktivít - regionálnych centier vzdelávania.

Vytváranie tréningových centier sa pomaly rozbieha na stredných odborných školách⁴². V niektorých okresoch sa nevyčerpané finančné zdroje z tejto položky presunuli do financovania Regionálnych centier

⁴¹ Zákon č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov v účinnosti od 1. januára 2017 upravuje podmienky, systém a formy poskytovania podpory najmenej rozvinutým okresom, pričom najmenej rozvinutý okres definuje nasledovne: „okres, v ktorom miera evidovanej nezamestnanosti vypočítaná z disponibilného počtu uchádzačov o zamestnanie, ktorú vykazuje Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, bola v období za aspoň deväť kalendárnych štvrtrokov počas predchádzajúcich dvanástich po sebe nasledujúcich kalendárnych štvrtrokov vyššia ako 1,6 násobok priemernej miery evidovanej nezamestnanosti v Slovenskej republike za rovnaké obdobie.“ Z 20 existujúcich NRO bol dotazník vyplnený v 3 NRO - Trebišov, Lučenec a Rimavská Sobota.

⁴² Tréningové centrum je subjekt, ktorý zabezpečuje ďalšie vzdelávanie v súlade s ustanoveniami zákona č. 568/2009 Z. z. o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Tréningové centrum je vzájomne prepojené s podnikmi sociálnej ekonomiky, kde sa vykonáva príprava na výkon jednoduchých povolaní v spolupráci so SOŠ a s podporou rekvalifikačných programov ÚPSVaR. Cieľovou skupinou v týchto centrách sú najmä uchádzači, ktorí nemajú ukončenú povinnú školskú dochádzku. Z celkového času prípravy tvorí 80 % praktická časť a 20 % teoretická časť.

vzdelávania⁴³ zameraných na rekvalifikáciu napr. absolventov z bývalých stredných odborných učilíšť. V niektorých NRO implementácia schválených Akčných plánov začala až v roku 2019, preto zatiaľ nedosiahli žiadne merateľné ukazovatele v počte vyškolených dospelých. Počet absolventov vzdelávania pomaly rastie, väčšina vzdelávacích aktivít bola realizovaná v najmenej rozvinutých okresoch - Kežmarok, Lučenec, Rimavská Sobota, Sabinov, Sobrance, Trebišov, Vranov nad Topľou, Svidník, Poltár, Veľký Krτίš, Revúca a Rožňava.

Centrá poradenstva a služieb zamestnanosti zahŕňajúce kariérové a profesijné poradenstvo v NRO boli plánované, ale nezaložili ich, lebo nie je dopyt po takýchto službách a považujú to skôr za úlohu UPSVAR.

Za príklad dobrej praxe vo vzdelávaní dospelých v NRO Rimavská Sobota, ktorý sa má zrealizovať v rámci implementácie Akčného plánu, považujú pripravovaný projekt tréningového centra pre murárov a stavebných robotníkov. Poskytne priestor pre vzdelávanie aj ľudí s nedokončeným základným vzdelaním v odbore, o ktorý majú zamestnávateľia záujem.

Vzdelávanie dospelých poskytované VŠ

Vysoké školy na Slovensku realizujú aktivity v rámci VD na základe ustanovení základnej legislatívnej normy, ktorou je zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o VŠ“). V článku 1, par. 1, písm. e, tohto zákona je poskytovanie ďalšieho vzdelávania a kontinuálneho vzdelávania definované ako jedna z činností, ktorou vysoké školy naplňajú svoje poslanie. Vysoké školy upravujú svoje pôsobenie strategickým dokumentom s názvom – Dlhodobý zámer VŠ. Zabezpečovanie VD vysokými školami skúmal M. Krystoň⁴⁴ v strategických dokumentoch 10 slovenských univerzít. Z 10 sledovaných strategických dokumentov sa VD nachádza v rozvojových cieľoch 3 univerzít - Žilinská univerzita (UNIZA), Prešovská univerzita v Prešove (UNIPO) a Univerzita Konštantína Filozofa (UKF). UKF bola zapojená aj do projektu HEREG: Posilnenie úlohy vysokých škôl v regiónoch 2014-2016.

Projekt HEREG⁴⁵ vypracoval návrhy pôsobenia VŠ na regionálny rozvoj. Za dôležité považuje pokrývanie potrieb regiónu so zameraním VŠ na hospodársku oblasť, ktorá je pre región kľúčová. V projekte sa konštatuje, že VŠ vplývajú na regionálny rozvoj aj v ďalších oblastiach, ako je vzdelávanie a výskum. Spoločným menovateľom spolupráce samospráv s vysokými školami sa javí príprava regionálnych strategických dokumentov. V projekte sa konštatuje, že samosprávy iba vo veľmi obmedzenej miere využívajú spoluprácu s VŠ na regionálnom rozvoji. Ako možné príčiny sú definované nedostatočné finančné zdroje, zameranie samospráv iba na regionálne školstvo a nekompatibilné zameranie, akademické vs. praktické.

Formálne vzdelávanie dospelých je v podmienkach vysokých škôl upravené už spomenutým „zákonom o VŠ“. Dospelí najčastejšie využívajú možnosť získania vysokoškolského vzdelania v externej forme štúdia.

⁴³ Regionálne centrum vzdelávania je výchovno-vzdelávací subjekt pri strednej odbornej škole, ktorého cieľom je poskytovať odborné vzdelávanie a prípravu v študijných a učebných odboroch a rekvalifikačné kurzy v akreditovaných programoch ďalšieho vzdelávania, ktoré promptne reagujú na aktuálnu potrebu trhu práce v danom okrese. Cieľovou skupinou sú žiaci stredných odborných škôl, široká verejnosť, uchádzači o zamestnanie, ktorí majú záujem o konkrétnu odbornú špecializáciu alebo rekvalifikáciu.

⁴⁴ M. Krystoň, Postavenie vysokých škôl v systéme vzdelávania dospelých (Podkladová analýza na 1. seminár v rámci projektu MOVED – Tvoríme modernú politiku vzdelávania dospelých, Svätý Jur, 14. marec 2019). Výber VŠ zohľadňuje základné teritoriálne hľadisko (západ, stred a východ SR) a do určitej miery aj profiláciu jednotlivých VŠ (vo vzorke sú zastúpené technicky, ale aj spoločensko-vedne orientované univerzity).

⁴⁵ Projekt HEREG, <https://www.minedu.sk/projekt-posilnenie-ulohy-vysokych-skol-v-regionoch-herreg-ukonceny-v-roku-2016/>

Obsah vzdelávania je konštruovaný v intenciách akreditovaných študijných odborov a programov. VŠ má právo v rámci tejto akreditácie realizovať aj iné formy štúdiá. Napr. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici má akreditáciu v programe Pedagogika – môže teda realizovať Doplnujúce pedagogické štúdium (DPŠ) pre absolventov iných (napr. technických) odborov. Okrem toho môžu katedry (samostatne, alebo v spolupráci s inými pracoviskami) pripraviť a realizovať rôzne akreditované aj neakreditované vzdelávacie programy podľa Zákona 568/2009 Z. z. o celoživotnom vzdelávaní.

Špecifickým spôsobom vstupu katedier do oblasti VD sú vzdelávacie aktivity realizované katedrou v rámci riešenia konkrétnych vedeckých, resp. rozvojových projektov. V danom prípade ide zväčša o jednorazové, alebo krátkodobé formy vzdelávania.

Niekoľko príkladov: Katedra andragogiky PF UMB v rámci riešenia projektu ERASMUS+ zrealizovala v spolupráci s MVO Youth Watch vzdelávací kurz pre lektorov pracujúcich so skupinou mladých nezamestnaných. Katedra andragogiky na Prešovskej univerzite v Prešove dlhodobo poskytuje kurz pre verejnosť na získanie čiastočnej kvalifikácie Lektor a na Filozofickej fakulte môžu záujemcovia absolvovať akreditovaný kurz Socioterapie. Ústav romologických štúdií UKF v Nitre ponúka akreditované vzdelávacie programy pre učiteľov a pedagogických asistentov, ktorí pracujú s rómskymi deťmi, ako aj pre pomáhajúcich profesionálov (napr. zamestnanci Centier pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, terénni sociálni pracovníci, zamestnanci komunitných centier, zamestnanci mimovládnych organizácií, atď.).

V rámci napĺňania tzv. tretieho poslania VŠ (popri vzdelávaní a výskume, je to práca pre rozvoj komunit a regiónu) sa katedry, v rámci svojej odbornej profilácie, samostatne, alebo v spolupráci s inými katedrami danej fakulty, alebo VŠ zapájajú aj do vzdelávacích aktivít určených pre širšiu verejnosť. Napr. v rámci Týždňa celoživotného učenia sa uskutočnila prednáška na tému „Vzdelávanie seniorov v Európe“, alebo prednáška súkromnej vzdelávacej spoločnosti na Prešovskej univerzite na tému Prezentačné zručnosti ai.

Vo viacerých Dlhodobých zámeroch vysokých škôl sú otázky rozvoja VD inštitucionálne ukotvené v podobe Centier ďalšieho vzdelávania (CĎV). V roku 2011 bolo založené občianske združenie Slovenská akademická asociácia pre celoživotné vzdelávanie – SAACV, ktorá má v súčasnosti 20 členov.⁴⁶

Z odpovedí získaných v prieskume CĎV⁴⁷ vyplýva, že tretina CĎV má vypracovanú stratégiu, prípadne inú formu dokumentu, ktorou sa riadi pri poskytovaní vzdelávania dospelých. Tento dokument schvaľuje kolégium rektora. Druhá tretina respondentov uviedla, že pri poskytovaní VD sa riadia inými dokumentmi (napr. interným dokumentom VŠ, PHSR VÚC, Národným programom aktívneho starnutia). Posledná tretina neuviedla žiadny strategický dokument, podľa ktorého zabezpečuje VD. O vybraných vzdelávacích programoch/kurzoch z veľkej časti rozhoduje riaditeľ/ka Centra a reaguje na požiadavky účastníkov, univerzity alebo objednávateľa. Odpočet splnených úloh robia iba v dvoch spomedzi zapojených CĎV.

Zo získaných odpovedí polovica centier využíva pri poskytovaní VD odborníkov z univerzity a druhá polovica oslovuje odborníkov z externého prostredia. Propagáciu a vyhodnotenie VD si CĎV robia prevažne sami.

⁴⁶ Viac informácií o SAACV <http://saacv.sk/o-nas/>

⁴⁷ Dotazníkový prieskum bol vykonaný na prelome rokov 2018/2019 a zapojilo sa do neho 6 z 20 opýtaných CĎV.

Kvalitu vzdelávania vyhodnocujú pomocou dotazníkov spokojnosti, spätnou väzbou a rozhovormi s účastníkmi vzdelávania. Vyvíjajú aj snahu o získanie akreditácie pre vzdelávacie programy podľa zákona o CŽV. Prínos akreditácie vidia v zosúladení pravidiel pre poskytovanie programu, v potvrdení určitej kvality ministerstvom školstva, osvedčeniach, ktoré predstavujú vyššiu pridanú hodnotu pre účastníkov, v stabilite, vyššej úrovni, vyššej konkurencieschopnosti, selekcii na základe kvality, v kredibilitate kurzov, garancii obsahu a kvality. Slabé stránky akreditácie vzdelávacích programov v DV vidia najmä v byrokracii spojenej s procesom evidencie účastníkov vzdelávacích programov, ktorá sa im v prípade VŠ zdá neopodstatnená, v rozličnom vnímaní akreditácie zamestnávateľmi, prípadne nevidia žiadne slabé stránky tohto procesu.

Nezáujem o vzdelávacie programy vo všeobecnosti nepociťujú, skôr sa nezáujem prejavuje vo vzťahu ku konkrétnym programom. Väčšiemu záujmu o VD by z ich pohľadu na prvom mieste napomohla finančná podpora, validácia dosiahnutých výsledkov, iná forma vzdelávania (e-learning), akceptácia VD na trhu práce. Z kľúčových kompetencií celoživotného vzdelávania považujú pracovníci CĎV za najdôležitejšiu jazykovú a digitálnu kompetenciu, na druhom mieste sa umiestnila osobná, sociálna, občianska a podnikateľská kompetencia. Na poslednom mieste sa umiestnila kompetencia v oblasti kultúrneho povedomia a prejavu. CĎV nereflektovali na gramotnosť a matematickú kompetenciu.

CĎV si vedú evidenciu o svojich účastníkoch. CĎV navštevujú prevažne účastníci so stredoškolským (50%) a vysokoškolským (50%) vzdelaním s priemerným vekom medzi 50. - 60. rokom života. Najčastejšie používané metódy vzdelávania sú klasická prednáška, skupinová práca, prezentácia a diskusia. Interaktívne metódy vzdelávania a samostatná práca sa využíva menej. CĎV preferujú špeciálne vyškolených lektorov s pedagogickou praxou. Centrá väčšinou nesledujú ďalšie pôsobenie svojich absolventov po skončení programu a využívanie získaných vedomostí. Vo výnimočných prípadoch sledujú absolventov napr. formou job shadowingu, ak ukončili určité špecifické vzdelávanie, alebo pri seniorskom vzdelávaní, keď sa po skončení programu angažujú ako dobrovoľníci. Päť z opýtaných CĎV podporuje posilňovanie tretej úlohy univerzít vo vzťahu k regionálnemu rozvoju formou poskytovania vzdelávania dospelých na vysokých školách a ponukou akreditovaných interdisciplinárnych vzdelávacích programov pre dospelých. Republiková únia zamestnávateľov/RÚZ⁴⁸ navrhuje, aby sa spolupráca medzi univerzitami a súkromným sektorom realizovala práve prostredníctvom centier ďalšieho vzdelávania, ktoré by mohli zosúladiť poskytované vzdelávanie s potrebami trhu práce.

Pri VŠ sú etablované aj Univerzity tretieho veku (UTV). V roku 2018 bolo na Slovensku 20 UTV, z ktorých 17 je združených v Asociácii UTV – ASUTV.⁴⁹ UTV sa zameriavajú na vzdelávanie seniorov, ale niektoré univerzity prijímajú už 40ročných záujemcov o vzdelávanie. Vzdelávanie na UTV je veľmi populárne a predstavuje typické zájmové vzdelávanie dospelých⁵⁰. V akademickom roku 2018/2019 bolo do VD v rámci UTV zapojených 7 934 študujúcich z toho bolo 87% žien. Obsah vzdelávania na univerzitách tretieho veku vychádza z požiadaviek starších učiacich sa na základe pravidelnej spätnej väzby z uskutočneného vzdelávania alebo z potrieb komunity a spoločnosti. Na základe analýzy ASUTV možno konštatovať, že priority pre vekovú skupinu 45 – 60 smerujú aj k posilňovaniu kompetencií potrebných pre udržanie sa na trhu práce (digitálnej, finančnej, mediálnej, čitateľskej a matematickej gramotnosti).

⁴⁸ Zdroj: Návrhy RÚZ na zmeny v oblasti ďalšieho vzdelávania v rámci systému celoživotného vzdelávania na Slovensku 2018, s.13

⁴⁹ Viac informácií o ASUTV <https://asutv.sk/>

⁵⁰ L. Hrebeňárová, Správa o súčasnom stave seniorského vzdelávania na UTV a jeho ďalší rozvoj, Periodická správa pre Radu vlády pre práva seniorov a prispôsobovanie verejných politík proces starnutia, jún 2018, ASUTV

Priority pre vekovú skupinu 60+ kladú dôraz na rozvoj záujmového vzdelávania seniorov, na podporu tvorby a rozvoja aktivít zvyšujúcich kvalitu života prostredníctvom zvyšovania úrovne civilizačnej gramotnosti jednotlivcov, podporu rozvoja vzdelávania, vlastného sociálneho a kultúrneho potenciálu jednotlivca a nakoniec aj rozvoja kľúčových kompetencií s dôrazom na identifikáciu a aplikáciu ich prepojenia na komunitu (napr. dobrovoľníctvo seniorov).

Na anketový prieskum, ktorý zorganizovala L. Hrebeňárová na prelome 2018/2019 pre projekt MOVED medzi UTV zareagovalo 14 zo 17 oslovených UTV. Jedna tretina opýtaných UTV nevychádza pri svojich rozhodnutiach o témach programov pre seniorov zo žiadnych národných strategických dokumentov. Sedem z opýtaných využíva na rozhodovanie Národný program aktívneho starnutia 2014-2020 a dve UTV vychádzajú zo zákona o ČŽV. Väčšina UTV sa opiera o strategické dokumenty svojej VŠ. Štyri UTV reflektujú európske dokumenty napr. Memorandum pre celoživotné vzdelávanie, Stratégiu pre zdravé starnutie, Odporúčanie Rady o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie, Gerontologický program UNESCO a pod. UTV sledujú najnovšie trendy vo vzdelávaní a snažia sa ich uplatniť vo svojich programoch. Tretina opýtaných UTV má svoj poradný orgán, ktorý sa viaže k rektorovi univerzity, alebo spolupracuje s komisiou pre vzdelávanie, či radou predsedov študijných skupín. Väčšina UTV spolupracuje pri vytváraní vzdelávacích programov s externým prostredím. Najčastejšie spolupracujú so samosprávami (MÚ, VÚC), s Jednotou dôchodcov Slovenska, s fakultami, firmami/zamestnávateľmi, SAV, múzeami. 10 opýtaných UTV podporuje myšlienku posilnenia tzv. celouniverzitného rozmeru štúdia a v rámci ďalšieho vzdelávania na vysokých školách ponúka akreditované interdisciplinárne vzdelávacie programy ďalšieho vzdelávania. V zdôvodnení sa uvádza najmä posilňovanie regiónu a rôznych aspektov života – zdravotný, kultúrny a pod.

Vzdelávanie dospelých poskytované verejnými a súkromnými vzdelávacími inštitúciami a MVO

Poskytovateľov vzdelávania dospelých môžeme rozdeliť medzi súkromných, MVO a verejných poskytovateľov. Prevažná väčšina poskytovateľov je členom väčších profesných združení⁵¹. Členstvo v asociáciách je zaujímavé najmä kvôli presadzovaniu záujmov členov (MVO), sieťovaniu a informovaniu, ale aj kvôli riešeniu odborných problémov (verejný sektor) a presadzovaniu záujmov smerom k samosprávam a sledovaniu aktuálnych predpisov. Pre súkromných poskytovateľov členstvo v rôznych združeníach predstavuje aj určitú spoločenskú prestíž. Väčšina inštitúcií poskytuje vzdelávanie na regionálnej a národnej úrovni. Vzdelávacie aktivity realizujú najmä na základe vlastného odborného zamerania a dopytu na trhu. Pri vzdelávaní najviac zohľadňujú priority svojej firmy, záujmy zamestnávateľov, ale berú do úvahy aj národné a európske politiky. Realizované vzdelávacie programy verejnými poskytovateľmi a MVO môžeme rozdeliť do troch kategórií. Prvé dve kategórie sú viac-menej rovnocenne zastúpené. Prvá prispieva k zvyšovaniu zamestnanosti poskytovaním rekvalifikácií a druhá k zvyšovaniu zručností a poskytovaniu záujmového a občianskeho vzdelávania. V tretej kategórii je povinné normatívne vzdelávanie pre určité povolania. Súkromní poskytovatelia sa zameriavajú na dosiahnutie ďalšieho odborného vzdelania a na zvyšovanie zručností. Väčšina verejných inštitúcií a MVO

⁵¹ Informácie sme zistili dotazníkovým prieskumom v roku 2019 (viď priložený dotazník). Z oslovených 124 poskytovateľov VD vyplnilo dotazník 24 poskytovateľov (19,35%), rozdelených podľa ich vlastného zaradenia na 8 MVO, 9 súkromných poskytovateľov a 7 verejných poskytovateľov.

spolupracuje s inými vzdelávacími inštitúciami najmä kvôli výmene skúseností a riešeniu spoločných problémov. Súkromní poskytovatelia sa do vzájomnej spolupráce zapájajú menej.

Dopyt po vzdelávaní zisťujú najmä na základe analýzy trhu a požiadaviek zamestnávateľov. Cieľovými skupinami sú evidovaní nezamestnaní a mladí nezamestnaní, ale aj zamestnaní ľudia, zamestnanci firiem, ženy a rôzne znevýhodnené skupiny obyvateľstva. Vzdelávanie vo verejnom sektore prebieha najčastejšie prezenčne a formou mentoring/koučing vrátane e-learningu. V súkromnom vzdelávaní popri prezenčnom vzdelávaní často využívajú formu blended learning. Na vzdelávaní sa finančne podieľajú rovnako zamestnávatelia ako aj účastníci, alebo je vzdelávanie financované z eurofondov (verejný sektor).

Kvalitu poskytovaného vzdelávania zabezpečujú dotazníkom spokojnosti vyplneným účastníkmi a spätnou väzbou od zamestnávateľa (verejný sektor), ako aj akreditáciou vzdelávacích programov. Súkromní poskytovatelia upozornili aj na úlohu kvalitných lektorov, odborníkov z praxe, analýzu potrieb vzdelávania, poctivú prípravu, profesionálny prístup, fundovaných garantov a lektorov vzdelávacích programov pri zabezpečovaní kvalitných programov. Úlohu zohráva aj efektívny manažment vzdelávacích programov a vhodné priestorové a materiálno-technické zabezpečenie vzdelávacích programov.

Najväčšie problémy pri poskytovaní vzdelávania spôsobuje financovanie a byrokracia spojená s akreditovanými vzdelávacími programami (MVO). Verejní aj súkromní poskytovatelia uvádzajú aj problémy spojené s prispôbením vzdelávania potrebám účastníkov (čas, spôsob, obsah, lektori) a slabou účasťou dospelých.

Mnohí poskytovatelia už boli zapojení do medzinárodných projektov. Získali skúsenosti a partnerov do ďalších projektov. Skúsenosti z medzinárodnej spolupráce viedli ku kreativite vo forme a spôsobe výučby; k rozvíjaniu kompetencií celého tímu; k skúsenosti s realizáciou vzdelávacích programov vo väčšom meradle, s väčším počtom účastníkov; ku kontaktom so zahraničnými partnermi a následne k získaniu ďalších vzdelávacích príležitostí.

Na otázku čo by MVO pomohlo v ďalšej práci, najviac odpovedí (62,5% respondentov) podporilo zriadenie centrálného informačného portálu pre vzdelávanie v regióne. Verejní poskytovatelia uvádzajú aj jednotné podmienky akreditácie na rôznych ministerstvách, kvalitných lektorov z ministerstiev a využívanie moderných metód vzdelávania. Súkromní poskytovatelia VD uviedli sledovanie vzdelávacích trendov, využívanie moderných metód vzdelávania, zjednotenie podmienok akreditácie na rôznych ministerstvách, centrálny informačný portál pre vzdelávanie v regióne a zníženie byrokracie.

Vzdelávanie dospelých poskytované zamestnávateľmi

Problematike poskytovania vzdelávania dospelých zamestnávateľmi sa venoval J. Juriga.⁵² Vychádza z predpokladu, že pre zachovanie konkurencieschopnosti zamestnávateľov a uplatnenie sa občanov na globálnom pracovnom trhu je potrebné zapojiť čo najviac ľudí do vzdelávania dospelých. V prieskume AES 2016 boli skúmané aj prekážky, ktoré bránia občanom v účasti na VD. Ako kľúčový nedostatok sa javí nezáujem zamestnancov o vzdelávanie. Až 66,2% zamestnancov nepociťuje potrebu vzdelávať sa aj kvôli tomu, že zamestnávatelia neprejavujú záujem o ich odborný rast. Ďalšími prekážkami sú čas (7,7%)

⁵² J. Juriga, Analýza stavu ďalšieho vzdelávania poskytovaného zamestnávateľmi, príspevok pre projekt Tvoríme modernú politiku vzdelávania dospelých, 2019

a rodinné povinnosti (7,8%) či finančné náklady na vzdelávanie (5,2%).

Republiková únia zamestnávateľov (RÚZ) vo svojom Návrhu na zmeny v oblasti ďalšieho vzdelávania⁵³ uvádza aj bariéru v ďalšom vzdelávaní, ktorou je nízka akceptovanosť neformálneho vzdelávania zamestnávateľmi (rozumejú sa kurzy VD). Jedným z problémov je, že ďalším vzdelávaním nemožno získať stupeň vzdelania, len osvedčenie o absolvovaní. RÚZ vychádza zo Stratégie celoživotného vzdelávania 2011, kde sa identifikuje ako jeden z najväčších demotivačných faktorov pre ľudí zúčastňovať sa a vynaložiť nemalé finančné prostriedky na kurzy neformálneho vzdelávania, nízka akceptovanosť vzdelania dosiahnutého absolvovaním kurzu neformálneho vzdelávania zamestnávateľmi. Respondenti prieskumu (k Stratégii ČŽV) uviedli, že vzdelanie dosiahnuté absolvovaním kurzu neformálneho vzdelávania im neposkytuje takmer žiadnu výhodu na pracovnom trhu a negarantuje im ani vyšší plat. Z tohto dôvodu ľudia nemajú motiváciu zúčastňovať sa kurzov vzdelávania dospelých. Navyše, dve tretiny ľudí sú presvedčení, že ich kurz nedokáže dostatočne pripraviť na praktický výkon povolania.

Vo všeobecnosti je vzdelávanie dospelých považované za účinný nástroj na osvojenie si inovácií (automatizácia, digitalizácia, internet vecí, e-vládnutie, ai) a zvládnutie kultúrnych zmien spojených napr. s migráciou a zmenou klímy. Zákonník práce⁵⁴ eviduje 3 formy vzdelávania dospelých – zvýšenie kvalifikácie, prehĺbenie kvalifikácie, rekvalifikácia. Pri poskytovaní vzdelávania priamo na pracovisku sú najčastejšie využívané formy inštrukcií, koučovania, mentoringu, konzultácií, asistovaného prístupu, seba vzdelávania, ktoré môže byť podporené elektronickými formami. I. Studená v priloženej štatistike uvádza, že až 49% neformálneho vzdelávania sa poskytuje práve v zamestnaní.

Zamestnávatelia sa prostredníctvom svojich zástupcov vyjadrujú k jednotlivým návrhom vlády, formulujú vlastné návrhy a podieľajú sa na realizácii opatrení v oblasti vzdelávania na všetkých úrovniach vzdelávacieho systému. Viaceré zamestnávateľské organizácie vykonávajú aj vlastné vzdelávacie aktivity. V tejto oblasti chýba evidencia a štatistické zisťovanie, ktoré by poskytli lepší prehľad o obsahu a rozsahu poskytovaného vzdelávania. Na základe oslovenia viacerých zamestnávateľských organizácií a sledovania ich aktivít v tejto oblasti je možné odhadnúť pomer vzdelávacieho obsahu nasledovne: odborné vzdelávanie súvisiace s predmetom podnikania členskej firmy – do 10 % celkovej ponuky vzdelávania; podporné aktivity súvisiace s podnikateľskou činnosťou všeobecne – cca. 90 % celkovej ponuky vzdelávania⁵⁵. Dĺžka vzdelávania sa pohybuje od 1 do 3 dní.

S ohľadom na špecifické potreby jednotlivých sektorov hospodárstva v oblasti vzdelávania boli vytvorené sektorové rady. Sektorová rada je dobrovoľné nezávislé profesijné a odborné združenie zástupcov zamestnávateľov, zástupcov odborových organizácií, vzdelávacích inštitúcií a ďalších organizácií, orgánov štátnej správy a orgánov územnej samosprávy. Rada predovšetkým určuje požiadavky na odborné vedomosti, zručnosti a schopnosti potrebné na vykonávanie pracovných činností na pracovných miestach na trhu práce a vytvára predpoklady na ich prenos do systému celoživotného vzdelávania. Súčasťou opisu týchto požiadaviek je aj aktualizácia vedomostí a zručností v jednotlivých sektoroch, ktorá sa prostredníctvom vzdelávania dospelých prenáša priamo k zamestnancom v danom sektore. V súčasnosti

⁵³ Návrh RÚZ na zmeny v oblasti ďalšieho vzdelávania v rámci systému celoživotného vzdelávania na Slovensku, 2018, str. 14. https://ruzsr.sk/app/webroot/CmsPlugin/files/Koncept_reformy_celozivotneho_vzdelavania_poda_RUZ.pdf

⁵⁴ Zákon 311/2011 Z.z. Zákonník práce

⁵⁵ J. Juriga, Analýza stavu ďalšieho vzdelávania poskytovaného zamestnávateľmi, príspevok pre projekt Tvoríme modernú politiku vzdelávania dospelých, 2019

je v SR aktívnych 24 sektorových rád, ktoré pokrývajú jednotlivé sektory a profesie, ktoré k nim prináležia.⁵⁶

V roku 2009 v zmysle zákona 184/2009 Z.z. o odbornom vzdelávaní a príprave vznikli Krajské rady pre odborné vzdelávanie a prípravu. Úlohou krajských rád je formulovať regionálnu stratégiu výchovy a vzdelávania v stredných školách, so zohľadnením potrieb trhu práce na úrovni samosprávneho kraja. Významnou právomocou je taktiež vyjadrenie zástupcov zamestnávateľov k zaradeniu nových odborov a vzdelávacích inštitúcií do siete škôl. V týchto oblastiach môžu zamestnávatelia priamo formovať obsah a štruktúru vzdelávania na regionálnej úrovni, vrátane systému vzdelávania dospelých. Centrá odborného vzdelávania a prípravy (COVP) sa majú venovať odbornému vzdelávaniu študentov vo vybranom odbore v spolupráci so zamestnávateľmi, ale ďalšou úlohou centra je aj odborné vzdelávanie dospelých.

Vzdelávanie dospelých v globálnych nadnárodných firmách je zabezpečované samostatnými vzdelávacími strediskami, napr. Accenture Academy, Akadémia – vzdelávací inštitút PwC, Siemens Learning Portal, ai. Vzdelávanie je zamerané na oblasť pôsobenia firmy, ale aj na rozvoj všeobecných zručností s cieľom vytvoriť systematické vzdelávanie. Systematický prístup k vzdelávaniu zamestnancov je nedostatočný v malých a stredných podnikoch a pri samostatne zárobkovo činných osobách.

Nové trendy vytvárajú tlak na aktualizáciu vzdelania. Štvrtá priemyselná revolúcia prináša trhu práce nové príležitosti a výzvy.⁵⁷ S automatizáciou a optimalizáciou procesov klesá dopyt po niektorých profesiách, ktoré pravdepodobne zaniknú úplne. V správe OECD sa uvádza, že 31% pracovníkov stratí prácu kvôli automatizácii a ďalších 31% bude čeliť vážnym zmenám vo svojej práci tiež kvôli automatizácii.⁵⁸ Na druhej strane pokrok prinesie menej namáhavé pracovné pozície, väčšiu flexibilitu pre prácu na diaľku, pozitívny vplyv na rovnováhu práce a súkromia a príležitosti pre odborný rozvoj nových zručností. Svetové ekonomické fórum vymenováva desať zručností, ktorým je potrebné venovať sa v systémoch vzdelávania dospelých: tvorivosť, emocionálna inteligencia, analytické a kritické myslenie, aktívne učenie, rozhodovanie, interpersonálne komunikačné zručnosti, vedenie ľudí a leadership, kultúrna inteligencia, práca s dátami a schopnosť prijať zmeny.

Koncepcia inteligentného priemyslu pre Slovensko je reakciou na potreby štvrtej priemyselnej revolúcie v oblasti digitalizácie. Pre vzdelávanie dospelých definuje funkčný a viaczdrojovo financovaný systém celoživotného vzdelávania ako prioritu. Predpokladá sa príprava a spustenie cieľových kurzov na rozvoj digitálnej gramotnosti, vo väzbe na potreby inteligentného priemyslu, pre osoby, ktoré sú zamestnané, nezamestnané alebo ohrozené stratou zamestnanosti. Prenos požiadaviek novovznikajúcich a meniacich sa pracovných pozícií do systému vzdelávania dospelých bude posilnený využitím potenciálu sektorových rád.

Vzdelávanie dospelých sprostredkované ÚPSVaR

V programovom období 2014-2020 bola väčšina nástrojov aktívnych opatrení na trhu práce (AOTP) vrátane vzdelávania spolufinancovaná zo štrukturálnych fondov. Z pohľadu množstva osôb, ktoré

⁵⁶ Národná sústava kvalifikácií, Sektorové rady <https://www.kvalifikacie.sk/sektorove-rady>

⁵⁷ Koncepcia inteligentného priemyslu pre Slovensko, <http://www.mhsr.sk/inovacie/strategie-a-politiky/smart-industry>

⁵⁸ OECD Skills Studies, OECD Skills Strategy Slovak Republic, Assessment and Recommendations, Návrh 2019

každoročne na Slovensku prechádzali vzdelávaním mimo rámca formálneho vzdelávania, sa Š. Grajčár⁵⁹ domnieva, že služby zamestnanosti sú vôbec najväčším verejným zadávateľom, objednávateľom vzdelávacích služieb pre dospelú populáciu. V zákone o službách zamestnanosti 5/2004 Z.z. je vzdelávanie pre uchádzačov o zamestnanie (UoZ) explicitne vymedzené.

V § 46, ods. 7 sa definuje *Vzdelávanie zabezpečené z vlastnej iniciatívy*, pričom výkon pracovnej činnosti musí súvisieť s absolvovaným vzdelávaním. Úrad následne uchádzačovi o zamestnanie, ktorý si zabezpečil vzdelávanie z vlastnej iniciatívy, uhradí po jeho absolvovaní príspevok na refundáciu nákladov na vzdelávanie do výšky 100 % oprávnených nákladov, najviac v sume 600,00 Eur.

§ 46, ods. 4 – Vzdelávanie a príprava pre trh práce zabezpečené úradom

Uchádzač o zamestnanie môže absolvovať vzdelávanie zabezpečené úradom na základe vlastného záujmu alebo ponuky úradu. Na základe dohody uzatvorenej s úradom je vzdelávanie poskytnuté bezplatne, vrátane náhrady cestovných výdavkov, výdavkov a príspevku na služby pre rodinu s deťmi.

§ 47 – Vzdelávanie a príprava zamestnancov pre trh práce

Vzdelávanie a prípravu pre trh práce zamestnancov vykonáva zamestnávateľ v záujme ďalšieho pracovného uplatnenia svojich zamestnancov.

Cieľovou skupinou sú:

1. Zamestnanci, t. j. fyzické osoby v pracovnom pomere alebo v obdobnom pracovnom vzťahu.

2. Znevýhodnený pracovník, t. j. osoba, ktorá:

- počas predchádzajúcich šiestich mesiacov nemala pravidelne platené zamestnanie,
- je vo veku 15 až 24 rokov,
- nedosiahla vyššie stredoškolské alebo odborné vzdelanie (Medzinárodná štandardná klasifikácia vzdelania 3) alebo osoba, ktorá pred menej než dvoma rokmi ukončila povinnú školskú dochádzku a ktorá predtým nezískala svoje prvé pravidelne platené zamestnanie,
- je staršia ako 50 rokov,
- žije ako osamelá dospelá osoba s jednou odkázanou osobou alebo s viacerými odkázanými osobami, pracuje v odvetví alebo povolani v členskom štáte, kde je rodová nerovnosť najmenej o 25 % vyššia ako priemerná rodová nerovnosť vo všetkých hospodárskych odvetviach daného členského štátu, a patrí do takejto menšinovej rodovej skupiny,
- je členom etnickej menšiny v rámci členského štátu a ktorá musí rozvíjať svoje jazykové, odborné znalosti alebo budovať profil pracovných skúseností za účelom zlepšenia svojich možností získať stabilné zamestnanie.

3. Pracovníci so zdravotným postihnutím, t. j. osoby, ktoré:

- sú uznané za osoby so zdravotným postihnutím v zmysle § 9 zákona o službách zamestnanosti,
- majú uznané obmedzenie vyplývajúce z telesnej, mentálnej alebo psychologickéj poruchy.

ÚPSVaR môže poskytnúť príspevok na vzdelávanie a prípravu pre trh práce zamestnanca zamestnávateľovi, ak sa zamestnávateľ zaviazal, že:

⁵⁹ Zdroj: Kariérové poradenstvo vo verejných službách zamestnanosti v kontexte vzdelávania dospelých, PhDr. Štefan Grajčár, Združenie pre kariérové poradenstvo a rozvoj kariéry, napísané pre projekt MOVED, 2019, viď Príloha 2 tejto správy

- po skončení vzdelávania a prípravy zamestnancov pre trh práce bude zamestnávať týchto zamestnancov najmenej počas 12 mesiacov,
- vzdelávanie a prípravu pre trh práce zamestnancov uskutoční ako súčasť opatrení, ktoré umožňujú predísť hromadnému prepúšťaniu alebo obmedziť hromadné prepúšťanie.

V posledných rokoch sa realizoval národný projekt rekvalifikácie REPAS+. Je to príprava UoZ na uplatnenie sa na trhu práce s cieľom nadobudnutia odborných vedomostí a zručností v rekvalifikačnom kurze. Do 6 mesiacov po ukončení rekvalifikácie v roku 2017 sa na trhu práce umiestnilo 44,52 % UoZ.

V rámci realizácie národného projektu KOMPAS+ sa podporovali vybrané kľúčové kompetencie UoZ pre trh práce, akými sú komunikačné zručnosti (vrátane sociálnych kompetencií), osobnostný rozvoj (vrátane manažérskych a podnikateľských kompetencií), počítačové zručnosti, jazykové zručnosti. V roku 2017 sa do 6 mesiacov po ukončení kompetenčného kurzu na trhu práce umiestnilo 30,87 % UoZ.

Vzdelávanie dospelých poskytované múzeami, knižnicami, osvetovými strediskami ai.

Záujmové vzdelávanie reprezentuje jednu z najpestrejších oblastí vzdelávania dospelých, ktorá má na našom území pevné historické ukotvenie. Predstavuje ideovo i obsahovo najstaršiu a najpôvodnejšiu súčasť celého moderného ponímania vzdelávania dospelých. Počiatky vzdelávania dospelých sa u nás spájajú práve s vývojom pôvodných foriem osvetu a ľudovúchovnej práce. V súvislosti so záujmovým vzdelávaním dospelých však v prvom rade posudzujeme možnosť seberealizácie dospelého človeka, ktorá prispieva k pocítovaniu zmysluplnosti života a vôbec k spokojnosti ako takej.⁶⁰

V zákone 189/2015 Z.z. o kultúrno-osvetovej činnosti⁶¹ je táto definovaná v § 2 bod 1) ako činnosť, ktorá svojím pôsobením prispieva k 1) rešpektovaniu ľudských práv a rozmanitosti kultúrnych prejavov, 2), k utváraniu kultúrneho spôsobu života, k zvyšovaniu kultúrnej a vzdelanostnej úrovne obyvateľov Slovenskej republiky a k rozvíjaniu tvorivosti ako základnej kultúrotvornej hodnoty spoločnosti. V bode 2) sa uvádza, že kultúrno-osvetovou činnosťou sa zabezpečuje najmä:

- rozvoj kultúrnej identity a medzikultúrneho dialógu na celoslovenskej, regionálnej a miestnej úrovni,
- rozvoj kultúrneho potenciálu obcí a regiónov Slovenskej republiky a rozvoj ich spolupráce a partnerstiev na území Slovenskej republiky a v zahraničí,
- ochrana a rozvoj nehmotného kultúrneho dedičstva,
- rozvoj záujmovej umeleckej činnosti a neprofesionálnej umeleckej tvorby,
- dostupnosť a šírenie informácií o aktuálnom stave, výskumu a vývoji v oblasti kultúry,
- neformálne vzdelávanie v oblasti kultúry a prevencia negatívnych spoločenských javov,
- dostupnosť a šírenie informácií z vedy, techniky, výskumu a vývoja v oblasti astronómie,
- neformálne vzdelávanie v oblasti astronómie.

Zriaďovateľom alebo zakladateľom kultúrno-osvetového zariadenia môže byť zo zákona ústredný orgán štátnej správy, vyšší územný celok alebo obec. Orgány štátnej správy a samosprávy poskytujú kultúrno-osvetové činnosti cez Národné osvetové centrum (NOC), Ústredie ľudovo-umeleckej činnosti (ÚĽUV), Maticu slovenskú, regionálne kultúrno-osvetové centrá, miestne MVO, cirkvi, iné súkromné organizácie, a

⁶⁰ V. Kupcová, Záujmové vzdelávanie dospelých z aspektu kvality, UMB B. Bystrica, 2014, str. 23

⁶¹ Zákon 189/2015 Z.z. o kultúrno-osvetovej činnosti <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2015-189>

iné. Pri pohľade na účasť dospelých na záujmovom umeleckom a občianskom vzdelávaní poskytovanom týmito subjektmi za posledné 3 roky zisťujeme vysokú účasť dospeléj populácie na tomto vzdelávaní a nárast účastníkov. Pre porovnanie v rokoch 2015 bola účasť na vzdelávaní 1 027 329 dospelých, v 2016 to bolo 1 008 884 dospelých a v roku 2017 sa zvýšil počet na 1 336 852 dospelých⁶².

Osvetové strediská

Národné osvetové centrum je zriadené zákonom 189/2015 Z.z. o kultúrno-osvetovej činnosti ako orgán štátnej správy, ktorý riadi kultúrno-osvetové činnosti vypracovaním strategických a koncepčných dokumentov rozvoja kultúrno-osvetovej činnosti. Jedným z nástrojov riadenia je aj organizovanie⁶³ vzdelávacích podujatí pre kultúrno-osvetových pracovníkov z regionálnych osvetových a kultúrnych stredísk, z mestských kultúrnych zariadení, odborov kultúry samospráv - VÚC, okresov a obcí. NOC taktiež ponúka vzdelávanie pre pracovníkov inštitúcií v zriaďovateľskej pôsobnosti MK SR (napr. SNK, SNM, Univerzitná knižnica, ÚĽUV a pod.) a pre ďalšie organizácie, ktoré prejavia záujem o ponúkané témy najmä z oblasti kultúry. Sú to napr. aj okresné inštitúcie (knižnice, rôzne múzeá, divadlá), organizácie mimovládneho sektora a pod.

Regionálne osvetové stredisko (ROS) zriaďujú samosprávne kraje. ROS vykonáva odbornú-poradenskú, metodickú a informačno-dokumentačnú činnosť pre ostatné osvetové zariadenia a iné subjekty vykonávajúce kultúrno-osvetovú činnosť na území kraja. Poslaním ROS je vzdelávacia, odbornú-poradenská, organizačná, realizačná a školiťská činnosť zameraná na záujmové aktivity obyvateľstva, rozvoj kultúrno-osvetovej činnosti v regióne, výchovu a vzdelávanie dobrovoľných kultúrno-osvetových pracovníkov, spoločenskú zábavu a kultúrnu rekreáciu, sprostredkovanie informácie o stave a rozvoji kultúrno-osvetovej práce a na realizáciu kultúrnych aktivít a podujatí regionálneho významu.

ROS poskytujú širokú škálu vzdelávania:

- vzdelávanie na podporu vedomostí alebo zručností jednotlivcov
- vzdelávanie v záujmovej umeleckej činnosti (ďalej len ZUČ) a neprofesionálnej umeleckej kultúre (ďalej len NUK)
- vzdelávanie mimo ZUČ a NUK - zvyšovanie kľúčových kompetencií pracovníkov v kultúre
- vzdelávanie v prevencii negatívnych spoločenských javov
- vzdelávanie v astronómii
- vzdelávanie o historických udalostiach, významných osobnostiach
- vzdelávanie v téme zdravý životný štýl, zdravoveda, environmentálna výchova, cestovanie (do septembra 2015, zákonom 189/2015 Z.z. o kultúrno-osvetovej činnosti z roku 2015 boli témy: zdravý životný štýl, zdravoveda, environmentálna výchova vylúčené z pôsobnosti osviet).

Cieľovými skupinami vzdelávania sú vedúci súborov a skupín amatérskeho a neprofesionálneho umenia, pedagógovia a pracovníci v kultúre. Popri vedúcich pracovníkoch sú cieľovými skupinami aj občania – jednotlivci, členovia záujmových umeleckých kolektívov, tanečníci, herci, členovia rôznych klubov

⁶² Štátne štatistické zisťovanie v oblasti kultúry v SR, kultúrno-osvetová činnosť za roky 2015-2017, <http://www.culture.gov.sk/vdoc/424/vysledky-kult-2017-324.html>

⁶³ Pre MOVED spracovala Svetlana Chomová, Správa o vzdelávanie dospelých, ktoré poskytuje NOC, 2018, zdroje: www.nocka.sk, www.culture.gov.sk

(fotografi a pod.). V regionálnych osvetových strediskách sa realizuje profesijné vzdelávanie kultúrno-osvetových pracovníkov i záujmové vzdelávanie občanov danej lokality/regiónu. Všetky vzdelávacie aktivity majú formu neformálneho vzdelávania.

K rozvoju kultúrno-osvetového vzdelávania prispieva od svojho vzniku v roku 2015 aj Asociácia kultúrno-osvetových inštitúcií (AKOI), ktorej predmetom činnosti je združovať kultúrno-osvetové inštitúcie a aktívne presadzovať záujmy členov združenia v súlade s ich poslaním. Jedným z poslání AKOI je aj usilovať sa o zvýšenie odbornej úrovne a zlepšenie postavenia kultúrno-osvetových inštitúcií a zabezpečovať prípravu odborných podujatí orientovaných na vzdelávanie, výmenu skúseností medzi kultúrno-osvetovými inštitúciami s cieľom prispieť k profesionalizácii a rozvoju kultúrno-osvetových inštitúcií na Slovensku.

Múzeá

Centrálny portál edukačných aktivít múzeí SR, na svojej stránke <http://muzped.zms.sk/> uvádza databázu edukačných programov múzeí. V máji 2019 tam bolo vložených 75 programov, z toho 10 už bolo realizovaných. Stránka úzko súvisí s činnosťou Odbornej komisie pre výchovu a vzdelávanie v múzeách (OKVAV). OKVAV pracuje v rámci Zväzu múzeí Slovenska (ZMS), bola založená v januári 2008 s hlavným cieľom posilniť vzdelávaciu činnosť v múzeách na Slovensku. Pomocou školení, kurzov, konferencií či študijných ciest podporujú múzejných pedagógov v ich činnosti, pomáhajú skvalitňovať vzdelávacie aktivity a prácu s návštevníkmi. Vydávajú metodické publikácie a zborníky, popularizujú vzdelávaciu úlohu múzeí. Zameriavajú sa aj na dokumentáciu vzdelávacích aktivít v múzeách a archivujú vydané tlačoviny. K dispozícii je publikácia Na spoločnej ceste, ktorá je zameraná na spoluprácu múzeí a vzdelávacích inštitúcií, vrátane vzdelávania pedagogických pracovníkov múzeí. Podľa informácií získaných z tejto publikácie⁶⁴ moderné múzeá v snahe spolupracovať so školami otvárajú svoj priestor pre realizáciu neformálneho vzdelávania.

Na rozposlaný dotazník v rámci tohto projektu zareagovalo 21 múzeí z celého Slovenska. Z odpovedí môžeme konštatovať, že múzeá sa venujú vzdelávacím aktivitám. Najrozšírenejšou cieľovou skupinou sú deti a mládež, po nich nasleduje dospelá populácia, v ktorej sú najčastejšie aktivity zacielené na seniorov a učiteľov. Témy vzdelávania sa orientujú najmä na vecné zameranie múzea a tiež záujem verejnosti. Špecifická stratégia vzdelávania je skôr výnimkou (uviedli len 4 múzeá). Ambíciou múzeí je rozširovať ponuku záujmového a občianskeho vzdelávania a využívajú na to všetky dostupné formy vzdelávania. Osvojili si aj viaceré metódy vyhodnocovania spokojnosti s úrovňou vzdelávania. Najväčší problém vidia vo vhodnom nastavení vzdelávania (obsah, čas, spôsob), slabý záujem návštevníkov, financovanie vzdelávacích aktivít, využívanie digitálnych technológií vo vzdelávaní. Vzdelávacie podujatia prinášajú múzeám zintenzívnenú spoluprácu s inými pracoviskami, výmenu skúseností, zvýšenie návštevnosti, rozvíjanie zahraničnej spolupráce. Pre zintenzívnenie vzdelávacích činností by múzeám najviac pomohlo zníženie byrokracie, znalosť používania moderných metód vzdelávania, finančná podpora od zriaďovateľa a vyjadrili sa aj k ďalším možnostiam, medzi ktorými je aj zriadenie centrálného informačného portálu pre vzdelávanie v regióne.

⁶⁴ Na spoločnej ceste, Zväz múzeí na Slovensku, Odborná komisia pre výchovu a vzdelávanie v múzeách, 2017, http://okvav.zms.sk/wp-content/uploads/sites/4/2018/10/kolokvium_E_kniha.pdf

Knižnice sa svojou dostupnosťou stávajú významným poskytovateľom širokej škály kultúrno-osvetových a edukačných podujatí. Zákon č. 183/2000 Z.z. o knižniciach vymedzuje knižnicu ako kultúrnu, informačnú a vzdelávaciu ustanovizeň. V prípade poskytovania záujmového vzdelávania dospelých ide o rôzne formy (či už cyklické, alebo jednorazové) prednášok, diskusií, tematických večerov, ale taktiež aj dlhodobjších kurzov z oblasti literatúry, histórie regiónu a pod. Obsahové zameranie vzdelávacích aktivít v knižniciach je charakteristické svojou pestrosťou.⁶⁵

Vzdelávacie aktivity v knižniciach sa v ostatných rokoch rozvíjajú dynamickejšie, možno aj vďaka rozvíjajúcej sa spolupráci knižníc podporenej najmä z programu Erasmus+, a prinášajú nové formy aj témy vzdelávacích aktivít. Príkladom dobrej praxe je knižnica Jána Bocatia v Košiciach, ktorá zaradila do svojho programu prednášky na témy, o ktoré bol vo výpožičkách kníh najväčší záujem. Tento prístup priniesol knižnici mnoho záujemcov aj o prednášky, semináre a podporil rozvoj čitateľských klubov. Cyklické tematické vzdelávanie je zamerané napr. na zostavovanie rodostromu - určené záujemcom o genealógiu; kurz regionálnej výšivky – podporuje zachovanie špecifickej vyšívacej techniky s využitím tradičných vzorov; čítanie s porozumením - prednášky o využívaní literatúry vo výchove pre pedagógov, rodičov a starých rodičov; umelecké workshopy Nádej v umení - podporujúce kreativitu v oblasti výtvarného umenia.⁶⁶

3. Téma: Vzdelávanie a informovanosť znevýhodnených skupín

Vzdelávanie znevýhodnených skupín⁶⁷

Na Slovensku chýba viditeľná propagácia vzdelávania zacieleného na zvyšovanie zručností a kvalifikácie dospelých, zvlášť zameraná na znevýhodnené skupiny obyvateľstva. Je to spôsobené viacerými faktormi a jedným z nich je nedostatočné vnímanie vzdelania ako hodnoty potrebnej pre dôstojný život. Informovanosť o potrebe a možnostiach vzdelávania dospelých je nutné posilniť a väčšiu pozornosť venovať práci s tzv. zraniteľnými skupinami obyvateľstva, ktoré sa o možnostiach vzdelávania z rôznych príčin nedozvedia. Ak spoločnosť potrebuje, aby sa vzdelávali, musí vyvinúť nástroje na oslovenie zraniteľných skupín, umožniť im účasť na vzdelávaní a následne vytvoriť príležitosť získať zamestnanie a viesť dôstojný život.

Vybraným trendom na slovenskom pracovnom trhu sa venuje aj I. Studená⁶⁸. Uvádza, že v roku 2018 sme v SR dosiahli 72% zamestnanosť. Ďalší rast zamestnanosti je potrebný pre ďalší ekonomický rast, avšak objem pracovných síl má svoj limit. Nedostatok pracovnej sily predstavuje aktuálne riziko pre ďalší ekonomický rast. Štrukturálne problémy s pracovným trhom na Slovensku pretrvávajú a postavenie nízko-kvalifikovaných a dlhodobo-nezamestnaných sa výrazne nemení. Nie sú dostatočne vzdelaní/vyškolení a

⁶⁵V. Kupcová, Záujmové vzdelávanie dospelých z aspektu kvality, UMB, B. Bystrica, www.pdf.umb.sk/katedry/katedra-andragogiky/publikacie/book-18619/zaujmove-vzdelavanie-dospelych-z-aspektu-kvality.html

⁶⁶ Informácia odznela na Národnej konferencii „Erasmus+spája“, 16. mája 2019 v hoteli Falkensteiner v Bratislave

⁶⁷ V zákone o službách zamestnanosti 5/2004 Z.z. sú znevýhodnené skupiny obyvateľstva definované.

⁶⁸ STUDENÁ, Ivana. Slovak Labour Market - Selected Trends. In M. Štefánik et al. Labour market in Slovakia 2019+. Bratislava: Centre of Social and Psychological Sciences, Slovak Academy of Sciences: Institute of Economic Research, Slovak Academy of Sciences: Faculty of Arts, Comenius University in Bratislava, 2018, pp. 7-20. ISBN 978-80-7144-296-7. <http://www.prog.sav.sk/index.php/labour-market-slovakia-2019>

preto sú nezamestnateľní. Opatrenia na zvyšovanie zručností priniesli len veľmi obmedzené výsledky. Predpokladá sa, že je to spôsobené chýbajúcim vplyvom na znevýhodnené skupiny priamo v mieste ich bydliska, aby sa tak podarilo riešiť napríklad problémy s ich registráciou na úrade práce.

Ďalšou znevýhodnenou skupinou sú migranti. Spolu s opatreniami zameranými na riešenie migrácie a zvyšovanie úrovne zručností migrantov je nevyhnutné zabezpečiť zvýšenú účasť týchto skupín na vzdelávaní dospelých. Táto potreba je o to nutnejšia, že kvôli demografickým zmenám - starnutiu populácie – bude dopyt po zahraničnej pracovnej sile rásť. Nejde iba o zlepšenie zamestnateľnosti nízkokvalifikovaných, ale aj o naznačenú zmenu v potrebných zručnostiach spôsobenú nárastom automatizácie. Programy na podporu rôznych typov vzdelávania dospelých v regiónoch Slovenska sú jedným z významných nástrojov na riešenie problémov na slovenskom trhu práce.

STUDENÁ, Ivana. *Slovak Labour Market - Selected Trends*.

Tabuľka 1 Podiel účasti na ČŽV podľa vzdelania (%), 2018

	SPOLU	ISCED 0-2	ISCED 3-4	ISCED 5-8
<i>aspoň 1 vzdelávacia aktivita za posledné 4 týždne EU28</i>	10,9	4,3	8,9	18,6
<i>aspoň 1 vzdelávacia aktivita za posledné 4 týždne na SK</i>	3,4	:	2,6	6,7
<i>aspoň 1 vzdelávacia aktivita za posledných 12 mesiacov EU28</i>	45,1	24,0	41,3	65,7
<i>aspoň 1 vzdelávacia aktivita za posledných 12 mesiacov na SK</i>	46,1	:	43,4	61,7

Tému vzdelávanie znevýhodnených skupín obyvateľstva venovanú prevažne rómskym občanom⁶⁹ a dospelým cudzincom / migrantom spracoval M. Lukáč⁷⁰. Termín ohrozené⁷¹ skupiny obyvateľstva sa v rôznych dokumentoch vyskytuje v rôznej podobe, napr. skupiny obyvateľstva ohrozené chudobou a sociálnou exklúziou; najzraniteľnejšie skupiny obyvateľstva, kam patria imigranti, azylanti, bezdomovci, alebo osoby ohrozené rizikom sociálneho vylúčenia.

⁶⁹ Marek Lukáč, Vzdelávanie dospelých Rómov z marginalizovaných komunít, Základný prehľad o aktuálnom stave, vypracované pre projekt MOVED 2019

⁷⁰ Marek Lukáč, Vzdelávanie dospelých členov zraniteľných skupín a migrantov z pohľadu štátnej politiky a mimovládneho sektora Stručný prehľad, vypracovaný pre projekt MOVED, 2019

⁷¹ Definícia zo stránky MK SR: Znevýhodnené skupiny obyvateľstva sú marginalizované, na okraj spoločnosti vytláčané skupiny ľudí, často vystavené sociálnej a kultúrnej izolácii a rôznym formám diskriminácie. Väčšinou sa ocitajú bez prístupu k informáciám, k trhu práce, vzdelaniu a kultúre a bez celkovej účasti v procese rozhodovania o spoločenských procesoch. V najširšom slova zmysle sem patria zdravotne postihnutí občania, rómske komunity žijúce v osadách alebo na mestskej periférii, deti a mládež, starší ľudia, azylanti, bezdomovci, nezamestnaní a ďalší ľudia ohrození chudobou a sociálnym vylúčením. Tieto skupiny sú často odkázané na pomoc a dobrú vôľu štátu. Ide v podstate o tých najviac ohrozených a najbezbrannejších. Špeciálnym prípadom znevýhodnených skupín sú niektoré skupiny žien a vo všeobecnejšom zmysle sa k nim viažuca téma rodovej problematiky a rodovej integrácie. <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/kultura-znevýhodnenych-skupin-obyvateľstva--115.html>

Medzi ohrozené skupiny patria

- občania so zmenenou pracovnou schopnosťou a občania so zmenenou pracovnou schopnosťou s ťažším zdravotným postihnutím – *Národný program rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2014–2020*
- rodiny s väčším počtom detí a neúplne rodiny s nezaopatrenými deťmi
- osoby s problémami sociálneho začlenenia - predstavujú kategóriu zloženú z viacerých ohrozených skupín (osoby po výkone trestu, bezdomovci, osoby závislé na alkohole a drogách)
- migranti a azylanti - *Integračná politika Slovenskej republiky (2014)*

Priamo v teréne sa práci s ohrozenými skupinami obyvateľstva venujú viaceré komunitné centrá. Na VÚC a mestských úradoch však nie je dostatočný počet sociálnych a komunitných pracovníkov vyškolených na poskytovanie poradenstva či vzdelávania priamo v teréne. V rámci vzdelávania ohrozených skupín je preto potrebné venovať pozornosť aj vzdelávaniu pracovníkov samospráv na prácu s ohrozenými skupinami.

V súčasnosti (2019-2020) sa rozbieha niekoľko projektov, napr. medzinárodný projekt BLUESS (Plán rozvoja základných zručností na Slovensku), kde sa definuje skupina nízkokvalifikovaných dospelých a zavádzanie nástrojov na hodnotenie základných zručností u dospelých.⁷² Zároveň (2018-2021) prebieha národný projekt Podpora individualizovaného poradenstva a vypracovanie realistického kariérového plánu pre dlhodobo nezamestnaných UoZ,⁷³ pričom jednou z aktivít projektu je Bilancia kompetencií, kde bude zapojená veľká skupina evidovaných nezamestnaných do poradensko-vzdelávacieho programu.

Pre úspešnú implementáciu týchto projektov je dôležité zabezpečiť kontinuitu vo financovaní rozbehnutých aktivít a tak zabezpečiť udržateľnosť výsledkov projektov.

Z informácií zistených na školách vyplýva, že nevyvíjajú žiadne úsilie na podchytenie žiakov, ktorí predčasne vypadli zo základnej školy, ani o poskytovanie informácií o druhošancovom vzdelávaní a nábore ohrozených skupín na toto vzdelávanie.⁷⁴

Vzdelávanie migrantov

Z pohľadu vzdelávania dospelých sú dôležité zmienky o úlohách vzdelávania v procese sociálnej inklúzie a pri budovaní sociálnej súdržnosti. Podľa dokumentu *Európa 2020* by jednotlivé štáty mali okrem iného zlepšiť systémy sociálnej ochrany, politiky celoživotného vzdelávania a aktívneho začlenenia. Aj v tomto dokumente je politika sociálneho začlenenia najsilnejšie spätá s politikami zamestnanosti. V uznesení vlády SR zo dňa 31. augusta 2011⁷⁵ o Migračnej politike SR s výhľadom do 2020 sa hovorí, že existencia migrácie musí byť akcentovaná všetkými politickými subjektmi a musí sa stať integrálnou súčasťou činnosti jednotlivých rezortov. Odvoláva sa na to aj Súhrnná správa o stave plnenia úloh, zámerov a cieľov migračnej politiky za rok 2018.⁷⁶ V Správe sa uvádzajú, okrem iného, opatrenia MŠVVŠ SR v oblasti

⁷² Hlavnou témou projektu sú základné zručnosti u dospelých, s dôrazom na čitateľskú, matematickú a počítačovú gramotnosť. Projekt realizuje Štátny inštitút odborného vzdelávania s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR a ďalšími slovenskými a zahraničnými partnermi v rokoch 2019-2020. Aktuality o projekte môžete sledovať aj na facebookovej stránke: <https://www.facebook.com/Bluessproject/>

⁷³ https://www.upsvr.gov.sk/sluzby-zamestnanosti/odborne-poradenske-sluzby/narodny-projekt-podpora-individualizovaneho-poradenstva-pre-dlhodobo-nezamestnanych-uoz.html?page_id=762754

⁷⁴ Marek Lukáč, Vzdelávanie dospelých Rómov z marginalizovaných komunít – Základný prehľad o aktuálnom stave, vypracované pre projekt MOVED, 2019

⁷⁵ Migračná politika SR s výhľadom do roku 2020, Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 574 z 31. augusta 2011

⁷⁶ Súhrnná správa o stave plnenia úloh, zámerov a cieľov Migračnej politiky za rok 2018, str. 46-52

vzdelávania cudzincov. Vzdelávania dospelých sa týka opatrenie zamerané na aktualizáciu metodického odporúčania na vyučovanie slovenského jazyka a slovenských reálií, ktoré bolo odpilotovaná na 93 asýrskych kresťanoch. Ďalej je tam opatrenie na vypracovanie jednotnej metodiky na overovanie znalosti slovenského jazyka pre príslušníkov iných krajín. V tejto súvislosti spolupracuje MŠVVŠ SR so Studia Academica Slovaca pri Univerzite Komenského (SAS UK – Centrum pre slovenčinu ako cudzí jazyk), ktoré poskytuje kurzy slovenčiny ako cudzieho jazyka pre cudzincov a spustila tiež e-learning na www.e-slovak.sk. MŠVVŠ SR rozpracovalo aj opatrenie na uznávanie dosiahnutého vzdelania.

Vzdelávaním migrantov na Slovensku sa zaoberajú aj niektoré MVO, napr. ETP Slovensko, Liga za ľudské práva, ADRA, Marginal, MAREENA, Slovenská humanitárna pomoc. MVO poskytujú najmä kurzy konverzácie slovenčiny pre cudzincov, kurzy angličtiny a počítačových znalostí a kurzy zručností a sociokultúrne orientačné workshopy; budovanie odborných kapacít aktérov, ktorí pracujú s témou migrácie a migrantmi. Nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily na Slovensku vytvára potrebu zahraničnej pracovnej sily. To vytvára tlak na efektívnejšie politiky integrácie cudzincov do pracovného trhu. Počet migrantov na Slovensku konštantne rastie. V roku 2018 prišlo na Slovensko celkovo 65 381 cudzincov (oproti 2017, kedy to bolo 50 395), z tohto počtu 48 316 získalo prechodný pobyt, 17 050 trvalý pobyt a 15 tzv. tolerovaný pobyt.⁷⁷

Napriek tomu, že vláda presadzuje riešenie migračnej politiky v rámci dôslednej ochrany vonkajšej hranice a zintenzívnenia návratovej politiky⁷⁸, migranti na Slovensku sú a je potrebné ich začlenenie do spoločnosti aj formou vzdelávania. Vo všeobecnosti sa však od zahraničných pracovníkov nevyžaduje znalosť jazyka, nemusia navštevovať jazykové kurzy ani kurzy medzikultúrnej komunikácie. Väčšinou sú zamestnaní pod úrovňou svojej kvalifikácie, tým sa u nich nedostavuje uspokojenie z práce, majú slabú motiváciu pracovať a aj hlbšie sa integrovať do spoločnosti, keď vidia svoje limitované možnosti kariérneho rastu.⁷⁹

V Akčných plánoch (AP) Integračnej politiky SR sa problém inklúzie migrantov postupne rieši. V AP 2016-2017⁸⁰ sú naplánované predovšetkým aktivity zamerané na vytvorenie komunikačnej stratégie s cieľom ochrániť postavenie migrantov toleranciou domáceho obyvateľstva, posilnením informácií o ľudských právach a nediskriminácii. V AP Integračnej politiky 2017-2018 sa uvádzajú aj vzdelávacie aktivity avšak zamerané iba na kurzy slovenského jazyka a vypracované učebnice. Všetky úlohy spojené so vzdelávaním migrantov sú uvedené bez konkrétneho dátumu plnenia.⁸¹ Zamestnávateľia na túto situáciu zareagovali prípravou vlastných vzdelávacích aktivít.

<https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23802/1>

⁷⁷ Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v SR 2018, Prezídium Policajného zboru, Úrad hraničnej a cudzineckej polície, str.7

⁷⁸ Hodnotenie priorít zahraničnej a európskej politiky Slovenskej republiky v roku 2018 a ich zameranie na rok 2019, MZV SR, 2019, str.6-7

⁷⁹ Marek Lukáč, Vzdelávanie dospelých členov zraniteľných skupín a migrantov z pohľadu štátnej politiky a mimovládneho sektora Stručný prehľad, vypracovaný pre projekt MOVED, 2019

⁸⁰ Akčný plán migračnej politiky v podmienkach Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky na roky 2016 – 2017

⁸¹ Akčný plán Integračnej politiky Slovenskej republiky v podmienkach Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky na roky 2017 – 2018,

Vytvorenie štandardizovaných kurzov slovenského jazyka pre dospelých cudzincov

Vytvorenie učebníc a metodických pomôcok pre kurzy slovenského jazyka pre dospelých cudzincov

Vytvorenie pracovnej skupiny pre regionálne dostupné kurzy slovenského jazyka

Koordinovaný systém rekvalifikačných kurzov Grantová schéma na podporu aktivít zameraných na zvyšovanie povedomia verejnosti o migrácii a cudzincoch žijúcich na Slovensku

Grantová schéma na podporu aktivít zameraných na vzdelávanie profesijných skupín, ktoré v rámci výkonu svojho povolania prichádzajú do priameho kontaktu s cudzincami žijúcimi na Slovensku.

Môžeme konštatovať, že v súčasnosti najviac vzdelávacích aktivít pre dospelých cudzincov súvisí s ich jazykovými kompetenciami v slovenskom jazyku a na tom sa v najväčšej miere podieľa Univerzita Komenského v Bratislave, pričom kurzy sociálnej a kultúrnej orientácie boli v roku 2017 zastrešené len aktivitami Migračného informačného centra⁸² (v roku 2017 nimi prešlo 202 osôb). Toto centrum je súčasťou IOM (International Organization for Migration) a ponúka bezplatné otvorené kurzy slovenského jazyka v Bratislave a Košiciach pre všetkých cudzincov, ktorí nie sú občanmi štátov EÚ a EHP a preplatenie nákladov na absolvovanie kurzov (ako napríklad kurz cudzieho jazyka, účtovnícky kurz, kurz práce s PC a pod.) alebo rekvalifikačných kurzov (napr. kadernícky kurz, kurz práce s vysokozdvížným vozíkom, atď.).

Vzdelávanie dospelých Rómov

V nasledujúcom textevychádzame z čiastkovej úlohy M. Lukáča⁸³ a zaoberáme sa predovšetkým vzdelávaním dospelých Rómov pochádzajúcich zo separovaných a segregovaných komunít, kde je kumulácia sociálnych problémov najintenzívnejšia. Na začiatku je nutné zdôrazniť, že oproti vzdelávaniu iných skupín dospelého obyvateľstva, je potrebné mať na zreteli nielen odlišné sociálno-demografické a sociálno-ekonomické charakteristiky tejto cieľovej skupiny. Pre projektovanie a realizáciu vzdelávacích aktivít je kľúčová absencia dopytu po vzdelávaní zo strany marginalizovaných dospelých Rómov, resp. skutočnosť, že ich vzdelávacie potreby nie sú rozpoznané a artikulované.

Najviac informácií o rozdieloch vo vzdelanostnej úrovni Rómov poskytuje výskum z roku 2010⁸⁴. Napríklad s neukončeným základným vzdelaním bolo až 18,4 % zo skúmanej vzorky príslušníkov rómskych komunít (v súhrne za všetky typy osídlení). Vo vekovej kategórii 16 - 19 rokov to bolo 9 % zo skúmanej vzorky a dokonca 4,7 % zo skúmanej vzorky neukončili ani špeciálnu školu. Ešte alarmujúcejšie sú informácie o vekovej kategórii 16 - 35 rokov, kde až 40 % zo skúmanej vzorky nemalo ukončené základné vzdelanie. Vzdelávací systém na Slovensku nie je dostatočne pripravený reagovať na sociálne znevýhodnenie, vytvárať inkluzívne prostredie a zohľadňovať kultúrne špecifiká. Aktualizovaný akčný plán v oblasti vzdelávania Rómov vychádza z pôvodných cieľov stratégie⁸⁵, z cieľov OP ĽZ, z programového vyhlásenia vlády a tiež z Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania (NPRVV), kde sa venuje pozornosť inklúzií v rámci prierezových tém. Uvádza sa rozvoj systému ďalšieho vzdelávania v rámci celoživotného vzdelávania, integrácia a inklúzia rómskej komunity a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Sledovanie vzdelávania dospelých Rómov za účelom vypracovania analýz je vzhľadom k neexistencii jednotného systému zberu informácií problematické.⁸⁶ Snaha zachytiť vzdelávanie etnickej skupiny naráža na nemožnosť zberu informácií na etnickom princípe a nedostatočne vybudované databázy o realizovaných projektoch. Z informácií, ktoré sa podarilo získať z Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, vyplýva, že neexistuje jednotná databáza, z ktorej by bolo možné získať informácie o realizovaných vzdelávacích aktivitách v prostredí marginalizovaných rómskych komunít (MRK). Vzdelávanie dospelých Rómov z MRK neprebíha systematicky a je primárne závislé na množstve a kvalite

⁸² Migračné informačné centrum <https://www.mic.iom.sk/index.php/sk/sk-bubles/318-kurzy-a-vzdelavanie>

⁸³ Marek Lukáč, Vzdelávanie dospelých členov zraniteľných skupín a migrantov z pohľadu štátnej politiky a mimovládneho sektora Stručný prehľad, vypracovaný pre projekt MOVED, 2019

⁸⁴ Správa o životných podmienkach rómskych domácností na Slovensku 2010. Bratislava: UNDP, 2012, s. 92-94.

Dostupné na: <http://www.employment.gov.sk/files/undp-sprava-2010-na-web.pdf>

⁸⁵ Stratégia pre integráciu Rómov do roku 2020, <https://www.minv.sk/?strategia-pre-integraciju-romov-do-roku-2020>

⁸⁶ Čiastková úloha: Vzdelávanie dospelých Rómov z marginalizovaných komunít. Základný prehľad o aktuálnom stave pre projekt MOVED vypracoval Marek Lukáč, 2019

podporených projektov v rámci rôznych dotačných schém. Edukačné aktivity smerované k dospelým členom MRK sú zastúpené v oblasti 1) vzdelávanie; 2) zamestnanosť; 3) zdravie; 4) finančné začlenenie.

Pre účely projektu považujeme za uchopiteľné sledovať vzdelávacie aktivity poskytované:

- **úradmi práce:** individualizované poradenstvo, vzdelávanie a prípravy pre trh práce, rekvalifikácie, posilnenie kľúčových kompetencií alebo vzdelávanie z vlastnej iniciatívy UoZ, rekvalifikačné vzdelávanie (REPAS), kompetenčné vzdelávanie – v komunikačných, jazykových, počítačových zručnostiach a osobnostnom rozvoji (KOMPAS); podpora zamestnania, vzdelávania alebo odbornej prípravy uchádzačov o zamestnanie mladých ľudí do 29 rokov (NEET);
- **MVO:** podporili komunitnú sociálnu prácu, plán práce s klientom, finančnú gramotnosť; zlepšovanie interetnických vzťahov v obciach a mestách; prístup k zdravotnej starostlivosti, osвета, prevencia, rozvoj rodičovských zručností, poľnohospodárske činnosti, podpora mladým rómskym študentom, umožnenie dokončenia vzdelania;
- **Úradom splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity:** Úrad zverejnil v októbri 2018 výzvu na predkladanie žiadostí na podporu sociálnych a kultúrnych potrieb a riešenie mimoriadne nepriaznivých situácií rómskej komunity na rok 2019. Je zameraná na rôznorodé účely, okrem iného v bode c) na podporu vzdelávania a výchovy, d) na podporu zamestnatelnosti, zamestnanosti a umiestňovania na trh práce, e) na podporu umeleckej tvorby a kultúrnych aktivít, ako aj na všeobecné plnenie prioritných politík a cieľov *Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020*⁸⁷ a na financovanie projektov na základe priorit vlády SR vo vzťahu k rómskym komunitám. Sú podporované rôznorodé aktivity – od stavebných a rekonštrukčných prác, cez budovanie partnerstiev, medzikultúrnu komunikáciu, podporu predškolského a školského vzdelávania, rozvoj viery až po rozvoj schopností a zručností rómskeho poslanca.

4. Téma: Kvalita vzdelávania dospelých a validácia

Z informácií získaných mapovaním vzdelávania dospelých na Slovensku sme zistili, že neformálne vzdelávanie nemá svoje spoločenské uznanie, jeho akceptácia zamestnávateľmi je na Slovensku nízka a nie je zabezpečená jeho validácia. O to dôležitejšie pre vzdelávanie dospelých, ktoré je prevažne neformálneho charakteru je jeho validácia. Tejto téme sa v rámci projektu venoval K. Šilhár.⁸⁸

Validácia

V koncepte vzdelávania dospelých sa zohľadňujú všetky formy validácie predchádzajúceho učenia sa (VPL – Validation of prior learning) resp. validácia výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa (VNFIL – Validation of non-formal and informal learning). Validácia je základným prvkom v stratégii celoživotného vzdelávania. Výsledky učenia sa (vzdelávacie výstupy) by sa mali uznávať a validovať bez ohľadu na to, kde a ako boli dosiahnuté. Takéto uznávanie neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa umožňuje vzdelávajúcim sa (i) určiť ich východiskovú pozíciu; vedia aké majú kompetencie a aké ďalšie kompetencie by bolo potrebné nadobudnúť; (ii) získať prístup k programu vzdelávania na určitej úrovni (nezačínať znovu od začiatku); (iii) získať kredity na kvalifikáciu a/alebo dosiahnuť úplnú kvalifikáciu založenú na spôsobilostiach. Validácia slúži na motiváciu menej motivovaných účastníkov, pridáva hodnotu predchádzajúcemu vzdelávaniu sa a šetrí čas a peniaze znížením, alebo odstránením potreby

⁸⁷ <https://www.minv.sk/?strategia-pre-integraciju-romov-do-roku-2020>

⁸⁸ Validáciu vo vzdelávaní dospelých pre projekt MOVED spracoval K. Šilhár, 2019.

opäť sa učiť to isté. Podobne umožňuje spoločnosti využívať výhody zo schopností získaných bez použitia verejných financií.

V Berlínskej deklarácii o validácii predchádzajúceho učenia sa je validácia proces identifikácie, dokumentácie, hodnotenia a certifikácie vzdelávacích výstupov jednotlivcov získaných v rámci formálneho vzdelávania a odbornej prípravy i mimo neho. Ponúka viditeľné miesto a hodnotu všetkým formám vzdelávania a snaží sa odhaliť a odomknúť skryté talenty v rámci pracovnej sily, no aj v spoločnosti ako celku. Globalizácia, digitalizácia a migrácia menia spôsob, akým pracujeme, aj akým sa vzdelávame. Tam, kde je už zavedená, VPL dokazuje, že má neoceniteľnú premostujúcu funkciu medzi jednotlivcom a spoločnosťou, medzi vzdelávaním a pracovnými príležitosťami.⁸⁹

20. decembra 2012 Rada Európskej únie vydala Odporúčanie k validácii neformálneho a informálneho učenia sa⁹⁰, ktoré vyzýva jednotlivé členské štáty, aby zaviedli relevantné usmernenia do roku 2018. Na Slovensku neexistuje skutočný a primerane rozvinutý národný model VPL. Aj keď stratégie celoživotného vzdelávania riešia túto otázku, legislatívny základ pre VPL stále chýba. Zákon č. 568/2009 Z. z. o celoživotnom vzdelávaní však vytvoril aspoň niektoré predpoklady pre ďalší pokrok, v § 21 definuje Národnú sústavu kvalifikácií ako “verejne prístupný register, ktorý obsahuje popis čiastočných a úplných kvalifikácií rozlišovaných a uznávaných v Slovenskej republike, požadovaných na výkon pracovných činností pre dané povolanie vo forme kvalifikačných štandardov a hodnotiacich štandardov” a v časti 3 definuje oprávnené vzdelávacie inštitúcie a proces uznávania výsledkov ďalšieho vzdelávania. Národná sústava kvalifikácií však nie je funkčná. Vytvorenie Národnej sústavy kvalifikácií, bolo cieľom Národného projektu Tvorba Národnej sústavy kvalifikácií (2013 – 2015), tento projekt, koordinovaný Štátnym inštitútom odborného vzdelávania (ŠIOV), mal pripraviť pôdu pre uznávanie kvalifikácií získaných neformálnou a informálnou cestou. Kvalifikačné štandardy (www.kvalifikacie.sk), ktoré vznikli v rámci uvedeného národného projektu však v dôsledku nízkej kvality neboli následne legislatívne uznané ako Národná sústava kvalifikácií. Vytvorené kvalifikačné štandardy slúžia len ako inšpirácia pri tvorbe vzdelávacích programov a zatiaľ nemajú regulatívny charakter.

Sfunkčnených je zatiaľ len približne 20 kvalifikačných štandardov, ktoré MŠVVŠ SR zverejnilo na portáli “Informačný systém ďalšieho vzdelávania”⁹¹ a tieto štandardy aktuálne slúžia pre akreditáciu vzdelávacích programov podľa Zákona č. 568/2009 o celoživotnom vzdelávaní. V súčasnosti sa validácia predchádzajúceho učenia sa podľa uvedeného zákona vzťahuje len na:

1. uznávanie výsledkov ďalšieho vzdelávania na základe hodnotenia dosiahnutia kvalifikačných štandardov vedúcich k úplnej alebo čiastočnej kvalifikácii. Od januára 2013 MŠVVŠ SR vykonáva proces overovania odbornej spôsobilosti. Odbornú spôsobilosť môže overovať inštitúcia, ktorej bolo vydané oprávnenie na vykonávanie skúšky na overenie odbornej spôsobilosti. Po úspešnom absolvovaní skúšky získava absolvent osvedčenie o úplnej kvalifikácii. Osvedčenie o úplnej kvalifikácii nezvyšuje stupeň vzdelania, slúži predovšetkým ako doklad, na základe ktorého môže osoba požiadať o vydanie živnostenského oprávnenia v danom odbore.
2. overenie odbornej spôsobilosti potrebnej na výkon podnikania upraveného živnostenským zákonom č. 455/1991 Zb. je tiež založené na hodnotení dosiahnutia štandardov.

⁸⁹ Berlínska deklarácia o validácii predchádzajúceho učenia sa, <https://www.minedu.sk/berlinska-deklaracia/>

⁹⁰ Odporúčanie Rady o potvrdzovaní neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A32012H1222%2801%29&from=EN>

⁹¹ Informačný systém ďalšieho vzdelávania (<http://isdv.iedu.sk/>)

Žiadny z týchto dvoch vzájomne súvisiacich prípadov nie je jasným prípadom VPL. Prvý prípad sa vzťahuje na akreditované programy, ktoré vedú k získaniu kvalifikácií opísaných štandardami, a teda súvisia skôr s formálnym než neformálnym vzdelávaním. Validácia je založená na skúškach absolventov akreditovaných programov oprávnenými inštitúciami akreditovanými na overovanie odbornej spôsobilosti. Osoby s päťročnou praxou sa taktiež môžu uchádzať o skúšku v oprávnených (autorizovaných) inštitúciách a môžu získať osvedčenie potvrdzujúce splnenie kvalifikačných štandardov bez predchádzajúceho ukončenia akreditovaného programu. Z uvedeného vyplýva, že Slovensko, ako členská krajina Európskej únie, zatiaľ nespĺnilo odporúčanie týkajúce sa zavedenia relevantných usmernení k validácii neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa do roku 2018.

V oblasti validácie predchádzajúceho učenia sa je MŠVVŠ SR viazané nielen Programovým vyhlásením vlády Slovenskej republiky (2016-2020), prihlásilo sa aj k plneniu Odporúčania Rady EU o potvrdzovaní neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa, a aktuálne sa pripojilo aj k Berlínskej deklarácii o validácii predchádzajúceho učenia sa. Deklarácia sa usiluje o to, aby bola medzinárodným benchmarkom pre systémy validácie, a tým je určená aj na vytvorenie spoločného jazyka a spoločných cieľov medzi odborníkmi z praxe, sociálnymi partnermi a tvorcami politik.

Kvalita

Kvalita vzdelávania dospelých je najčastejšie zabezpečovaná akreditáciou vzdelávacích programov ďalšieho vzdelávania, ktoré poskytuje široká sieť vzdelávacích inštitúcií. Vychádza sa pritom z predpokladu, že akreditačné podmienky navedú poskytovateľa na istý, overený postup pri tvorbe a realizácii vzdelávacieho programu.

Nakoľko je poskytovanie vzdelávania dospelých voľnou živnosťou, vzdelávacie podujatia môže v súčasnosti organizovať a poskytovať hocikto bez ohľadu na to, či má vyhovujúce priestorové, materiálne – technické alebo personálne zabezpečenie. Nie sú stanovené ani minimálne štandardy kvality vzdelávacej inštitúcie, ale ani minimálne štandardy pre lektorov vzdelávania dospelých. Lektor je voľná živnosť a keďže neexistujú legislatívne obmedzenia pre pôsobenie v oblasti vzdelávania, lektorom môže byť hocikto bez ohľadu na úroveň vzdelania, vedomostí, kompetencií či zručností.⁹² Absenciu štandardov kvality vo vzdelávaní dospelých na Slovensku konštatuje aj štúdia mapujúca zabezpečenie kvality v sektore vzdelávania dospelých v Európe.

Na Slovensku je napríklad kvalita ďalšieho odborného vzdelávania a prípravy čiastočne garantovaná štátom, a to prostredníctvom hodnotení, ktoré vykonáva Akreditačná komisia Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pre ďalšie vzdelávanie (tzv. malá akreditačná komisia). Povinnosť akreditácie je spojená zväčša s nasledovnými vzdelávacími aktivitami:

- vzdelávacie aktivity, ktorých cieľovou skupinou sú pracovníci verejnej správy;
- vzdelávacie aktivity financované zo štátneho rozpočtu (tu však existujú výnimky).

Akreditácia vzdelávacích aktivít sa spravidla vyžaduje aj od tých poskytovateľov, ktorí chcú čerpať podporu z európskych fondov. Je potrebné spomenúť, že o akreditáciu vzdelávacích aktivít môže z vlastnej vôle

⁹² ŠILHÁR, K.: Riadenie kvality v inštitúciách vzdelávania dospelých. Zborník medzinárodnej konferencie: Education Quality Evaluation of Lifelong Learning. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2008. ISBN 978-80-8106-013-1

požiadat' aj inštitúcia, ktorá nepodlieha povinnosti akreditácie. Vzdelávacie programy sú akreditované podľa zákona č. 568/2009 Z.z o celoživotnom vzdelávaní, kde sú postupne nastavované kvalitatívne kritériá týkajúce sa lektorských zručností a kvalifikácie lektorov, obsahu vzdelávania, priestorového či materiálno-technického zabezpečenia. Situácia súvisiaca s akreditáciami podľa zákona 568/2009 Z.z. o celoživotnom vzdelávaní si v roku 2012 vyžiadala vytvorenie kvalifikačného štandardu pre lektorov ďalšieho vzdelávania, na základe ktorého inštitúcie ďalšieho vzdelávania majú možnosť vypracovať vzdelávací program a žiadať o akreditáciu vzdelávacieho programu Lektor. Kvalifikácia lektora pozostáva z teoretických poznatkov, zručností a získaných lektorských kompetencií.

Okrem uvedených akreditovaných programov MŠVVŠ SR, je v tejto súvislosti potrebné uviesť, že niektoré rezorty majú svoje vlastné požiadavky pre kvalifikáciu vzdelávateľov. Závisia od obsahu vzdelávania, zamerania, úrovne obsahu programu, cieľovej skupiny, profilu absolventa a podobne. Napríklad Národný Inšpektorát práce či Ministerstvo vnútra SR – Prezídium hasičského a záchranného zboru vyžaduje, aby lektori pôsobiaci v ich oblasti boli absolventmi akreditovaného programu MŠVVŠ SR. V iných prípadoch však platí, že každý, kto má odborný kvalifikačný predpoklad, môže byť lektorom vzdelávania dospelých resp. ďalšieho vzdelávania.

Pre vzdelávacie inštitúcie nie je stanovená povinnosť mať zavedený systém riadenie kvality. Viaceré vzdelávacie inštitúcie majú zavedené ISO, CAF, EduQua a pod. ale len za základe vlastnej iniciatívy a dôvodom okrem zlepšovania kvality je aj marketingové odlišenie sa od konkurencie resp. splnenie podmienok verejných obstarávaní a tendrov.

Zabezpečovanie kvality vzdelávania dospelých je problematika, ktorá si zasluhuje pozornosť na úrovni vlády Slovenskej republiky, predovšetkým v programových vyhláseniach vlády. Závazok v tejto oblasti obsahuje aj Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky (2016-2020), v ktorom sa konštatuje, že

“Vláda v oblasti ďalšieho vzdelávania:

- pripraví nový zákon o ďalšom vzdelávaní a uznávaní výsledkov ďalšieho vzdelávania, ktorý bude obsahovať systémové zmeny v oblasti ďalšieho vzdelávania zamerané na zvýšenie jeho kvality, ako i zvýšenie účasti dospelých na ďalšom vzdelávaní a možnosti získania kvalifikácie v ďalšom vzdelávaní;
- vytvorí podmienky pre funkčný systém uznávania kvalifikácií;
- podporí prostredie pre uznávanie výstupov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa prostredníctvom Národnej sústavy kvalifikácií vrátane úprav príslušnej legislatívy;
- zabezpečí pravidelné sledovanie zmien a vývoja potrebných zručností pre 21. storočie za účelom lepšieho zacielenia vzdelávacích programov ďalšieho vzdelávania.”

Je pozitívne, že takto formulovaný cieľ vlády SR je v súlade s cieľmi definovanými v stratégii Európa 2020 a ET 2020 a v súlade s odporúčaním EQAVET. Priamym nositeľom úlohy zabezpečovania kvality vo vzdelávaní je MŠVVaŠ SR. Ministerstvo už v roku 2013 venovalo pozornosť zabezpečovaniu kvality v rámci prípravy Správy o stave školstva na Slovensku a o systémových krokoch na podporu jeho ďalšieho rozvoja, avšak úplne vynechalo oblasť vzdelávania dospelých resp. ďalšieho vzdelávania a v dokumente sa venovalo výhradne regionálnemu a vysokému školstvu.

S cieľom popularizovať kvalitu vo vzdelávaní dospelých sa Asociácia inštitúcií vzdelávania dospelých v SR rozhodla každoročne vyhlasovať Cenu Asociácie inštitúcií vzdelávania dospelých (Cena AIVD). Hlavnou ambíciou je oceniť výnimočné projekty a iniciatívy aktérov na trhu celoživotného vzdelávania – jednotlivcov, vzdelávacích inštitúcií, poradenských centier, zamestnávateľov, profesijných a odborných združení, ale aj miestnej a regionálnej samosprávy, personálnych agentúr, personálnoporadenských spoločností, mimovládnych organizácií či médií, ktoré prispeli k budovaniu princípov celoživotného vzdelávania. Stanovenie počtu a obsahu jednotlivých kategórií rovnako ako aj menovanie päťčlennej poroty zloženej z nezávislých odborníkov je každý rok úlohou Výkonného výboru AIVD SR. V roku 2019 bude Cena AIVD SR udeľovaná v piatich kategóriách:

- Vzdelávací projekt
- Prínos v oblasti vzdelávania dospelých
- Popularizácia vzdelávania dospelých
- Samospráva
- Age Management

Od roku 2018 sa k iniciatíve AIVD pridalo aj MŠVVŠ SR a vyhlásilo Cenu ministerky školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky za rozvoj celoživotného vzdelávania. Pôjde o putovnú cenu pre osobnosť alebo organizáciu vzdelávania dospelých. Cenu bude udeľovať minister školstva raz ročne v rámci Týždňa celoživotného učenia a Európskeho týždňa odborných zručností.

Anketa Learning & Development Awards 2019, organizovaná spoločnosťou Developium, sa zameriava na 3 kategórie: LEKTOR ROKA, KOUČ ROKA a SOFT-SKILLS FIREMNÝ VZDELÁVACÍ / ROZVOJOVÝ PROGRAM ROKA. Víťaza v jednotlivých kategóriách vyberá nezávislá porota, ktorá je zložená z odborníkov v oblasti vzdelávania a skúsených lektorov a koučov.

5. Téma: Kariérové poradenstvo

Z nášho pohľadu nosnou myšlienkou Lisabonskej stratégie a následného Memoranda o celoživotnom vzdelávaní sa je stále platná téza, že ak majú mať ľudia celý život prístup k pracovným príležitostiam, majú mať možnosť (a povinnosť?) sa celý život aj vzdelávať. A ak sa majú celý život vzdelávať, mali by počas celého svojho aktívneho života mať prístup k službám kariérového poradenstva. Túto tému rozvíja v čiastkovej projektovej úlohe Š. Grajcár.⁹³

Celoživotným kariérovým poradenstvom rozumieme škálu aktivít, ktoré umožňujú občanom v akomkoľvek veku a v rôznych životných situáciách identifikovať schopnosti, kompetencie a záujmy pre vykonávanie vzdelávacích a pracovných rozhodnutí a riadenie svojej individuálnej životnej cesty vo vzdelávaní, práci a iných kontextoch⁹⁴. Dostupné a kvalitné kariérové poradenstvo je nevyhnutnou podmienkou funkčného systému celoživotného poradenstva. Z hľadiska širších sociálnych a ekonomických dopadov kariérové poradenstvo rozvíja samostatnosť (zručnosti pre riadenie vlastnej kariéry⁹⁵), urýchľuje

⁹³ Vid' prílohu: Š. Grajcár: Kariérové poradenstvo vo verejných službách zamestnanosti v kontexte vzdelávania dospelých

⁹⁴ ELGPN glossary, <http://www.elgpn.eu/elgpndb/search/metadata/view/229>

⁹⁵ Pre efekty kariérového poradenstva v slovenských službách zamestnanosti na nízkokvalifikovaných občanov pozri napr. Šprlák T., (2018). Na čo sa zamerať v poradenskom procese pre nezamestnaných? Rozvoj zamestnateľnosti mladých do 29 rokov a dlhodobo nezamestnaných – výsledky prieskumu Kariérové poradenstvo v teórii a praxi, roč. 2018, č. 13

prechod medzi rôznymi životnými situáciami (napr. z nezamestnanosti na trh práce⁹⁶), zmierňuje nesúlad medzi požiadavkami zamestnávateľov a trhom práce. Zároveň posilňuje geografickú a sektorovú mobilitu pracovnej sily a flexibilitu trhu práce⁹⁷, zabraňuje sociálnemu vylúčeniu a znižuje riziko radikalizácie⁹⁸.

Súčasný systém kariérového poradenstva nie je postačujúci. Väčšina kariérových poradenských centier na VŠ, pre zamestnaných aj nezamestnaných dospelých bola zriadená z fondov EÚ a ich ďalšia udržateľnosť je finančne náročná, teda neistá. Prevádzka poradenských centier pre dospelých nevedla k zvýšenému využívaniu kariérového poradenstva, ani k zvýšeniu účasti dospelých na vzdelávaní dospelých a poukázala na finančnú náročnosť udržateľnosti takéhoto riešenia. Kariérové poradenstvo pre dospelých je dnes dostupné na úradoch práce, alebo prostredníctvom súkromných poskytovateľov kariérového poradenstva, ktorých počet za posledné roky dynamicky rastie.

Služby kariérového poradenstva sú pre ľudí so znevýhodnením poskytované v rôznych sektoroch sporadicky a neexistuje špecifický systém pre tento typ podpory.

Medzi základné aktivity realizované v rámci odborných poradenských služieb v zmysle § 43 ods. 3 zákona o službách zamestnanosti patrí predovšetkým:

- Poradenský rozhovor – je rozhovor, ktorý realizuje poradca s klientom individuálnou formou s cieľom nájdenia optimálneho spôsobu riešenia nezamestnanosti.
- Vypracovanie individuálneho akčného plánu – ide o písomný dokument určujúci postup a časový harmonogram plnenia jednotlivých opatrení na zvýšenie možností uplatnenia.
- Bilancia kompetencií uchádzača o zamestnanie – je prístup vychádzajúci z kariérového poradenstva, ktorý umožňuje uchádzačom o zamestnanie analyzovať nadobudnuté vedomosti, zručnosti, osobnostné predpoklady a motivácie s cieľom vypracovať realistický plán budúceho profesijného smerovania.
- Skupinové poradenstvo – je poradenský proces využívajúci prvky skupinovej dynamiky, orientovaný na prekonanie bariér pracovného uplatnenia spojených s nezamestnanosťou klienta odborných poradenských služieb.
- Hodnotiace a rozvojové centrum – je skupinová poradenská aktivita, aplikovaním ktorej sa rozpoznáva rozvojový potenciál klientov a pomerne spoľahlivo odhaduje budúce pracovné.
- Výber na vzdelávanie a prípravu pre trh práce – je individuálnou alebo skupinovú formou realizovaný výber uchádzača o zamestnanie na vzdelávanie a prípravu pre trh práce realizovaný poradcom.

Analýza súčasného stavu vychádza z európskych Odporúčaní pre vývoj politík a systémov pre celoživotné poradenstvo⁹⁹, ktorý definuje 9 prierezných oblastí celoživotného kariérového poradenstva zoskupených do 3 priorít: (i) dostupnosť kariérového poradenstva; (ii) kvalita kariérového poradenstva; (iii) systémové riadenie. V rámci VD vrátane znevýhodnených skupín obyvateľstva v súčasnosti absentujú opatrenia s výrazným dopadom na kariérové poradenstvo.

⁹⁶ Pozri napr. Graversen, B. K., and Van Ours, J. C. (2008). How to help unemployed find jobs quickly: Experimental evidence from a mandatory activation program. *Journal of Public Economics*, 92(10): 2020-2035.

⁹⁷ Pozri napr. OECD. (2004). *Career Guidance and Public Policy: Bridging the Gap*. Paris: OECD

⁹⁸ Musset, P. and L. Mytina Kurekova (2018), "Working it out: Career Guidance and Employer Engagement", OECD Education Working Papers, No. 175, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/51c9d18d-en>.

⁹⁹ ELGPN Tools No. 6: Guidelines for Policies and Systems Development for Lifelong Guidance,

<http://www.elgpn.eu/publications/elgpn-tools-no-6-guidelines-for-policies-and-systems-development-for-lifelong-guidance>.

V súčasnosti sa najintenzívnejšie realizuje kariérové poradenstvo na UPSVaR v rámci Národného projektu „Podpora individualizovaného poradenstva pre dlhodobo nezamestnaných“ – na projekt bolo prijatých 129 poradcov, ktorí do júna 2021 majú poskytnúť 40-hodinové poradenstvo 50 000 dlhodobo nezamestnaným UoZ. Okrem toho sa od decembra 2018 realizuje externou (dodávateľskou) formou bilancia kompetencií, ktorou by malo prejsť do júna 2021 celkom 30 000 dlhodobo nezamestnaných UoZ.

Kariérovým poradenstvom sa na Slovensku intenzívne zaoberá Združenie pre kariérové poradenstvo a rozvoj kariéry. Združenie pracuje na vnútroštátnej i medzinárodnej úrovni prostredníctvom aktivít a iniciatív vyvíjaných svojimi členmi, a to najmä v týchto oblastiach: vzdelávanie, pracovné uplatnenie, podniková sféra / ľudské zdroje, veda a výskum týkajúce sa kariérového poradenstva.¹⁰⁰

Centrum Euroguidance na Slovensku je súčasťou celoeurópskej siete, ktorá umožňuje vzájomnú inšpiráciu medzi poradenskými systémami v jednotlivých krajinách a podporuje rozvoj služieb celoživotného poradenstva prostredníctvom výmeny príkladov dobrej praxe. Sieť Euroguidance zároveň podporuje mobilitu v Európe za účelom vzdelávania sa a odbornej prípravy.¹⁰¹

¹⁰⁰ <https://rozvojkariery.sk/ciele-a-poslanie/>

¹⁰¹ Centrum Euroguidance na Slovensku www.euroguidance.sk

Záver

Formuláciou záverov z mapovania VD na Slovensku¹⁰² bola uzavretá 1. fáza projektu Monitorovanie verejnej politiky VD. Závery zároveň tvoria východiská pre ďalšie fázy projektu Hodnotenie verejnej politiky VD a Návrh riešení pre modernú verejnú politiku VD.

Výsledky monitorovania boli prezentované v príspevkoch rečníkov a vyvolali zaujímavú diskusiu o možných riešeniach zistených nedostatkov vo VD, do ktorej sa aktívne zapájali pozvaní domáci aj zahraniční experti - Gina Ebner, generálna tajomníčka Európskej asociácie vzdelávania dospelých (EAEA), Tiina Jääger manažérka a výskumná pracovníčka Estónskej asociácie neformálneho vzdelávania dospelých a Andrej Sotošek, riaditeľ Slovinského inštitútu vzdelávania dospelých. Získané informácie budú vyhodnotené a na základe hodnotenia budú navrhnuté riešenia pre verejnú politiku vzdelávania dospelých v regiónoch.

Prílohy

Príloha 1 - Zhrnutie v AJ

Príloha 2 – Čiastkové úlohy

- Š. Grajčár: Kariérové poradenstvo vo verejných službách zamestnanosti v kontexte vzdelávania dospelých
- S. Chomová: Správa o vzdelávanie dospelých, ktoré poskytuje NOC
- J. Juriga: Analýza stavu ďalšieho vzdelávania poskytovaného zamestnávateľmi
- J. Ondrušková: Porovnanie činnosti v oblasti vzdelávania dospelých v rokoch 2014 - 2018
- M. Krystoň: Postavenie vysokých škôl v systéme vzdelávania dospelých
- M. Lukáč: Vzdelávanie dospelých Rómov z marginalizovaných komunit. Vzdelávanie dospelých členov zraniteľných skupín a migrantov z pohľadu štátnej politiky a mimovládneho sektora
- S. Lukáčová: Aktuálne druhošancové vzdelávanie
- I. Studená: Účasť dospelých na vzdelávaní v SR
- K. Šilhár: Kvalita a validácia predchádzajúceho učenia sa v podmienkach SR

Príloha 3 - Dotazníky

¹⁰² Závery boli formulované na medzinárodnom seminári projektu „Tvoríme modernú politiku vzdelávania dospelých“, ktorý sa onal v dňoch 14. - 15.3.2019 vo Svätom Jure.